

Науково-дослідний інститут
публічної політики і соціальних наук

**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА,
ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ**

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції

(м. Харків, 14 червня 2019 року)

Харків 2019

**УДК 34(477)
П68**

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук
(протокол № 4 від 14 червня 2019 року)

Конференція зареєстрована Українським інститутом
науково-технічної експертизи та інформації
(посвідчення № 252 від 03 червня 2019 року)

П68 **Правові** механізми забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 14 черв. 2019 р.) ; Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2019. 192 с.

Збірник містить матеріали, у яких висвітлено сучасні проблеми теорії права, адміністративного, конституційного, цивільного, трудового, екологічного, кримінального та кримінально-процесуального права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів закладів вищої освіти, працівників правоохоронних органів.

УДК 34(477)

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорсткими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники. Деякі доповіді та повідомлення мають дискусійний характер, оскільки в них висловлюється особиста думка автора, яка не завжди збігається з поглядами членів редколегії. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук (<https://pp-ss.pro>).

© Науково-дослідний інститут
публічної політики і соціальних
наук, 2019

ЗМІСТ

АНДРЕЄВ А. В.

Захисна та моделювальна функції правового регулювання
кадрового забезпечення державної служби України7

АСТАФ'ЄВА К. Ю.

Інтеграція України в єдиний європейський освітній простір9

БОГДАНОВА С. Д.

Норма конституційного законодавства як основний
правовий засіб конституційно-правового регулювання
взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду
України13

БУЛАВІНА Л. О.

Проблема якості надання адміністративних послуг в
Україні18

БУРЛАКА Я. А.

Елементи та межі процесуальної самостійності слідчого в
кримінальному процесі України22

БРИНЗАНСЬКА О. В.

Тероризування засуджених як окремий прояв дій, що
дезорганізують роботу установ виконання покарань26

ВАСЕЦЬКИЙ В. Ю.

Ідеологічні та правові передумови виникнення інституту
захисту прав особи в середньовічному міському праві
Західної та Східної Європи29

ВДОВИТЧЕНКО В. О.

Деякі питання реалізації повноважень військових
прокуратур у зоні проведення операції Об'єднаних сил32

ВДОВІЧЕНКО О. С.

Визначення національним законодавством понять та
принципів пов'язаних з функціонуванням мережі Інтернет36

ВІЛЬЧИНСЬКИЙ Д. В.

Основні сучасні концепції, що пояснюють сутність та
призначення держави39

ГАМЕРСЬКИЙ Б. В.

Свобода слова в сучасному суспільстві41

ГЛАДКОВА Є. О.

Латентність наркозлочинності: основні показники і тренди44

ГОМАДА В. А.

Суб'єкти управлінських процедур у судах: проблеми класифікації 50

ЗАВАЛЬНИЙ М. В.

Проблеми контрольної діяльності держави за недержавними суб'єктами правоохорони 53

ІНШИН М. І.

Зміна умов трудового договору у зв'язку із переведенням працівника на іншу роботу 57

КАПУСТИНСЬКИЙ У. О.

Перешкоди на шляху становлення інституту медіації в Україні 62

КВЯТКІВСЬКИЙ Ю. В

Проблема законодавчої регламентації виконання покарання на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей 66

КІЗЬ С. М.

Розвиток адміністративно-правового законодавства в частині удосконалення діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Україні 72

КІКІНЧУК В. Ю.

Класифікація кадрових процедур в Національній поліції України 79

КУЧЕРЕНКО Д. С.

Понятійно-правове мислення у Давній Греції: теорія пізнання Платона 83

ЛИТВИНОВ О. М.

Місце тероризму в симулятивних практиках 87

МАЛІКОВ С. К.

Удосконалення кадрового забезпечення суб'єктів нагляду і контролю у сфері містобудівної діяльності 91

МАСЛОВА Н. Г.

Криміналізм і радикалізм: питання співвідношення 93

МУЗИЧУК Е. О.

Правопорядок та дисципліна у сучасній державі 97

МУЗИЧУК О. М.

Поняття та особливості контролю як одного із способів забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні..... 100

НЕВЯДОВСЬКИЙ В. О.

Щодо розмежування змісту термінів «публічна безпека» та «публічний порядок»: законодавчі реалії 104

НЕСТОР Н. В.

Перспективні напрямки вдосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує контроль за діяльністю судів (суддів) 107

ОСТРОПІЛЕЦЬ А. В.

Судово-експертна діяльність: зміст та принципи 113

ПЛАТОНОВА Г. В.

Правове регулювання строків у трудовому праві: досвід Великобританії 118

ПАРІНОВ А. Б.

Юридичні факти як елемент механізму правового регулювання гарантійних та компенсаційних виплат за міжнародним законодавством 123

ПОДОЛЯКА С. А.

Характеристика елементів частини механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури в Україні: теоретико-правовий аналіз 126

ПОПКО В. В.

Принципи кримінально-правової юрисдикції у транснаціональному кримінальному праві 131

ПОТОПАЛЬСЬКИЙ А. В.

Поняття та особливості професійної підготовки поліцейських як об'єкта адміністративно-правового регулювання 135

РУМЯНЦЕВ О. П.

Правова природа відносин у сфері трансплантації анатомічних матеріалів..... 138

СИЙПЛОКІ М. В.

Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в країнах колишнього СРСР 142

СОВА В. В.

Значення механізму правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності в трудових відносинах..... 146

СОКУРЕНКО В. В.

Злочинність у спорті як кримінологічна проблема 149

ТКАЧЕНКО Д. В.

Загальнотеоретична характеристика тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя..... 152

ТІСЕЦЬКА А. А.

Спеціальні гарантії охорони праці при прийнятті на роботу вагітних жінок та жінок у період їх материнства (заборона відмови у прийнятті на роботу) 157

ХАЙНАЦЬКИЙ Є. С.

Класифікація епідеміологічного контролю та нагляду в Україні..... 162

ЧЕРНЕГА Р. Т.

Поняття та види елементів механізму національного правового забезпечення охорони праці 166

ЧОРНОУС О. В.

Проблеми правового регулювання трудових відносин із спортсменами..... 170

ЧУДИК Н. О.

Забезпечення загального виборчого права в країнах Європейського Союзу 175

ТАТАРИН Н. М.

Критерії оцінки ефективності та фактори підвищення ефективності організації та планування розслідування кримінальних правопорушень..... 179

ДИМИДЮК К. Д.

Адміністративно-правова природа державної політики у сфері підприємницької діяльності..... 183

БЕРШОВ Г. Є.

Щодо форм використання спеціальних знань при розслідуванні військових злочинів 187

ЗАХИСНА ТА МОДЕЛЮВАЛЬНА ФУНКЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Андрій Васильович АНДРЕЄВ,

*кандидат юридичних наук,
заступник начальника управління
Генеральної прокуратури України*

Захисна функція – це сукупність напрямів, форм та способів, що дозволяють вирішити соціально-побутові проблеми працівників, а також стимулюють їх до високоефективної праці [1, с. 417-418]. Захист інтересів державного службовця здійснюється передусім шляхом його соціального забезпечення й надання заохочень. У якості таких заходів можуть виступати надбавки, доплати та премії, соціально-побутове забезпечення, створення належних умов для виконання посадових обов'язків тощо. Сутність даної функції полягає у використанні норм законодавства про державну службу для надання соціального, фінансового чи іншого захисту інтересів державних службовців.

Тож, функція захисту інтересів державних службовців об'єднує напрями, форми та способи соціально-побутового забезпечення такої особи. Її встановлення позначає сукупність процесів, які протікають під час надання таким особам захисту внаслідок застосування фінансового чи іншого роду методу вирішення існуючих соціально-побутових проблем.

Наймасштабнішою за своїм змістом є моделювальна функція. Слідуючи концепції Т.Є. Кагановської дана функція об'єднує напрями вивчення та аналізу стану роботи з відбору, розстановки, зміцнення та збереження професійних кадрів, розробки заходів щодо вдосконалення цієї роботи; впровадження новітніх методів і форм роботи з кадрами; створення резерву персоналу; планування потреб органів державного управління; організацію та здійснення заходів щодо профілактики порушень законності в діяльності органів

державного управління тощо [2, с. 46-47]. Тобто, у той час як дія всіх інших функцій спрямовується на забезпечення органів державної влади висококваліфікованими, компетентними кадрами, а також задоволення їх потреб, досліджувана функція становить собою сукупність напрямів та способів розвитку механізму формування нового покоління державних службовців та врахування недоліків поточного правового регулювання. Сутність даної функції полягає у використанні норм законодавства про державну службу для подальшого розвитку й удосконалення даного інституту.

Підсумовуючи, функція моделювання розвитку кадрового забезпечення Державної служби України об'єднує напрями, форми та способи здійснення еволюції кадрового забезпечення державної служби. Її встановлення позначає сукупність процесів аналітичної роботи, моделювання, прогнозування, а також втілення прогресивних методів покращення досліджуваного поняття.

Таким чином, функції правового регулювання кадрового забезпечення Державної служби України визначають напрями впливу законодавства про державну службу на відносини у сферах впорядкування комплектації державної служби та професійного розвитку державних службовців, захисту інтересів державних службовців й моделювання розвитку кадрового забезпечення Державної служби України. Функції правового регулювання кадрового забезпечення Державної служби України визначаються на підставі мети та завдань правового регулювання і є близькими до їх змісту, оскільки позначають напрями чи види їх впливу на суспільні відносини.

Підсумовуючи здійснене дослідження, пропонуємо здійснити виділення ознак функцій правового регулювання кадрового забезпечення Державної служби України:

1) об'єднуючий та синтезуючий характер – функції об'єднують шляхи, форми та способи впливу правових норм на відносини кадрового забезпечення Державної служби України;

2) комплексний характер – функції позначають сукупність процесів, які протікають під час вирішення відповідного

завдання правового регулювання кадрового забезпечення Державної служби України;

3) кон'юнктивний характер – кожна із виділених нами функцій за своєю сутністю становить низку дрібніших функцій, об'єднаних нами для формулювання основної ідеї їх впливу на суспільні відносини.

Щодо функцій, їх дослідження підтвердило близькість та взаємозв'язок даних категорій, спільне функціонування яких спрямоване на досягнення двох основних цілей правового регулювання кадрового забезпечення Державної служби України – забезпечення державної служби висококваліфікованими кадрами, а також подальший розвиток даного інституту.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Гол. ред.: Ю.С. Шемшученко, М.П. Зяблюк, В.Д. Горбатенко та ін. ; Нац. акад. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ. – Т. 6: Т-Я. – К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – 768 с.

2. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 330 с.

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄДИНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Катерина Юріївна АСТАФ'ЄВА

Після подій, які тривалий час хвилюють нашу країну, 27 лютого 2014 р., Європарламент ухвалив резолюцію у якій вперше йдеться про те, що Україна має право стати повноправним членом Євросоюзу. Зважаючи на це важливою ланкою Євроінтеграції є вивчення питання вступу України в єдиний Євро-пейський освітній простір. Значна увага питанню освіти приділяється через те, що жодна держава не може встигати і підіймати свій рівень розвитку, коли в ній не буде розвиненої системи освіти. Освіта є пріоритетним

напрямом державної політики України. Держава виходить з того, що освіта - це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості.

Результати аналізу останніх досліджень і наукових публікацій з даної тематики свідчать про її актуальність і значущість для вибору та реалізації стратегії сталого соціально-економічного і духовного розвитку України. Аналізом адаптації вищої освіти займається велика кількість вітчизняних вчених: В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, І. А. Зязюн, К. В. Корсак, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало, С. М. Ніколаєнко, Г. Г. Півняк, С. О. Сисоєва, М. Ф. Степко, та інші.

Для України, у культурно-цивілізаційному аспекті, європейська інтеграція - це входження до єдиної сім'ї європейських народів, повернення до європейських політичних і культурних традицій. Як свідомий суспільний вибір перспектива європейської інтеграції - це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття України для світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства [3].

Початок співробітництва у сфері освіти можливо прослідкувати ще в середині 1970-х років, коли Радою Міністрів Європейського Союзу було прийнято Резолюцію про першу програму співробітництва у сфері освіти. Коли країни Європи почали об'єднувати свої політичні сили вони також розробили «концепцію створення єдиного європейського освітнього і наукового простору». У 2005 році Україна «приєдналася до Болонського процесу, мета якого - зблизити й гармонізувати освітні системи країн Європи, створити єдиний європейський простір вищої освіти. Основу цього інтеграційного процесу, який став передісторією Болонського, становлять три важливих документи: Велика хартія університетів (Мадпа С'Іагіа ипіуегеїіаїит). Лісабонська

конвенція (Лісабон, 1997), Сорбоннська декларація (Париж, Сорбонна, 1998)» [1, с. 19].

До вимог Болонської декларації, до 2010 року в Україні повинні були досягнуті такі цілі: введення системи двоетапної вищої освіти базової; уведення системи кредитних одиниць (ECTS); стимулювання мобільності і створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, науковців, менеджерів освіти в межах Болонського простору; посилення практичної спрямованості навчання; втілення в життя принципу «освіта через усе життя» [2]. У контексті досягнення цих цілей, виникає ряд проблем української освіти: надлишкова кількість навчальних напрямів та спеціальностей (так кращі світові системи вищої освіти мають їх в 5 разів менше); масове погіршення рівня якості вищої освіти; великий розрив між здобувачами освіти і працедавцями, між сферою освіти і ринком праці; несформована система підвищення кваліфікації та перепідготовки; недостатній рівень автономії навчальних закладів, у питаннях новаторських перетворень та методології [3, с. 33].

На сьогодні, стає зрозумілим, що не всі цілі були реалізовані у передбачені строки, але значним зрушенням стало прийняття 1 липня 2014 року нового Закону «Про вищу освіту» [4].

Через необхідність кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір Кабінетом міністрів України був затверджений план заходів з реалізації «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [5]. Даний процес має відбуватись шляхом поступового запровадження європейських норм та стандартів з урахуванням вітчизняних традицій з метою створення умов для отримання вищої освіти європейського рівня [6, с. 157].

Отже, на сучасному етапі спостерігається зміна ролі держави в управлінні освітою, зміна специфіки самої освіти та демократизація публічних відносин. Інтеграція України в єдиний європейський простір є одним із пріоритетів розвитку

освіти в Україні. Проте цілком є не сам вступ, а підвищення рівня якості освіти та її мобільності.

Список використаних джерел:

1. Антонюк О. В. Інтеграція України в європейський освітній простір [Електронний ресурс] / О. В. Антонюк. - Режим доступу: http://knmau.com.ua/chasopys/03_NBUV/web/03_Antoniuk-O.pdf ...
2. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / Г. С. Стеценко. - К. : Атіка, 2007. - 624 с.
3. Гуменюк А. Проблеми інтеграції української освіти до європейського освітнього простору / А. Гуменюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2009. - №37. - С. 32-35.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. - 2014. - № 37-38. - Ст. 2004.
5. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 // Офіційний вісник України. - 2013 р. - № 50. - Ст. 1783.
6. Губерська Н. Л. Державне регулювання вищої освіти в умовах демократизації публічних відносин в Україні / Н. Л. Губерська // Право і суспільство. - 2015. - № 2. - С. 153-158.

**НОРМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК
ОСНОВНИЙ ПРАВОВИЙ ЗАСІБ КОНСТИТУЦІЙНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Сніжана Дмитрівна БОГДАНОВА,

*секретар судового засідання
П'ятого апеляційного
адміністративного суду,
аспірантка відділу
Конституційного права та
місцевого самоврядування
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України*

На нашу думку, питання норм, як правового засобу конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, необхідно розкривати в аспекті положень Основного Закону нашої держави, які регламентують встановлення такого роду відносин між обома органами, а також інших нормативно-правових актів, посилення на яких містяться у конституційно-правових нормах. Наприклад, у статті 88 Конституції України [1] визначено, що «Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України». Даний підхід також знаходить своє підтвердження і у роботі В.П. Колісника, який зазначає, що конституційне законодавство потребує розширеного тлумачення. Не зважаючи на те, що норми Конституції України офіційно визнаються нормами прямої дії, проте в Україні відсутня традиція ухвалення судових рішень винятково на підставі певної конституційної норми чи кількох конституційних норм. Зазвичай судді не ухвалюють судові рішення, спираючись тільки на конституційну норму. Більше того, певна частина конституційних норм, як нами відмічено, взагалі не може бути реалізована без чинного законодавства (наприклад, проведення парламентських чи президентських виборів без

виборчого закону по суті неможливі) [2, с. 47]. Так само неможливою є діяльність Верховної Ради України та Конституційного Суду України виключно на основі положень Основного Закону, адже у ньому визначено лише загальні положення діяльності даного органу, в той час як різноманітні організаційні моменти регламентуються на рівні спеціальних законодавчих актів. Це означає, що окремі питання, пов'язані із взаємодією Верховної Ради України та Конституційного Суду України, можуть урегульовуватись не лише безпосередньо в нормах Основного Закону, а й інших нормативно-правових актів. Серед таких спеціальних законодавчих актів, як свідчить наше дослідження, у першу чергу варто виділити Закони України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI [3] та «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII [4]. Саме ці нормативно-правові акти визначають законодавчі передумови функціонування Верховної Ради України та Конституційного Суду України, як органів державної влади, і у тому числі встановлюють нормативно-правові основи їх взаємодії.

Перш за все, у контексті норм конституційного законодавства виділимо норми Конституції України [1]. Так, значення Конституції України для конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає у тому, що даний нормативно-правовий акт визначає правовий статус обох органів у їх взаємодії. Але разом із тим, конституційні норми, які урегульовують взаємодію між цими органами вже розглядалися частково нами раніше у даній роботі. Як нами було встановлено, взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України здійснюється у наступних напрямках – законодавчому, установчому, організаційному та контрольному.

Щодо законодавчого напрямку, роль конституційних норм полягає у встановленні порядку прийняття законодавчих актів, які урегульовують діяльність Конституційного Суду України. До даної групи нормативно-правових актів по суті можна віднести будь-яку статтю Розділу IV «Верховна рада України» Конституції України [1], тому що у нормах цього

розділу регламентовано організацію діяльності народних депутатів України щодо прийняття ними законів. А тому, зазначені норми є важливою складовою конституційно-правових норм, як засобу правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України.

Таким чином, по суті конституційно-правове регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України обмежується зазначеними статтями Конституції України. Але разом із тим, як нами відзначалось раніше, важливу роль у регулюванні відіграють Закони України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI та «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII.

Так, одним із питань, яке урегульовує Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI є призначення кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України. У статті 208-4 даного нормативно-правового акту регламентовано такі питання, як: засади відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України; подання кандидатів на формування квоти кандидатур від третини персонального складу Конституційного Суду України; збір та перевірка інформації щодо зазначених осіб, яка здійснюється профільним комітетом Верховної Ради України; проведення обговорення та обрання кандидатур на квоту від парламенту до Конституційного Суду України на пленарному засіданні Верховної Ради України та інші питання, пов'язані із призначенням на посаду суддів Конституційного Суду України депутатами Верховної Ради України.

Іншим прикладом конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України є передбачена статтею 14 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI регламентація порядку складення присяги народним депутатом України. Так, у частині 4 цієї статті встановлено, що на урочисте засідання Верховної Ради з нагоди складення присяги новообраними народними депутатами Апаратом Верховної Ради запрошуються у тому числі й Голова та судді Конституційного Суду України. Так само дані суб'єкти беруть участь і в складенні присяги новообраним Президентом

Україні, порядок здійснення якої урегульовано статтею 166 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI. Зокрема, її частиною 2 передбачено, що для участі в урочистому засіданні Верховної Ради з приводу складення присяги новообраним Президентом України запрошуються Голова Центральної виборчої комісії, Голова Конституційного Суду України та інші особи, списки яких Голова Верховної Ради України узгоджує з новообраним Президентом України та Головою Конституційного Суду України. У частині 5 встановлено, що Голова Конституційного Суду України повідомляє про виконання новообраним Президентом України всіх конституційних вимог щодо несумісності з посадою Президента України та відсутності інших обставин, що унеможливають складення ним присяги, запрошує до трибуни новообраного Президента України, вручає йому текст присяги Українському народові, визначений Конституцією України. В свою чергу, пунктом 6 цієї статті передбачено, що після проголошення та підпису тексту присяги, новообраний Президент України передає її Голові Конституційного Суду України.

У свою чергу, Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII врегульовує питання, пов'язані із участю даного органу у взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України. Стаття 12 даного нормативно-правового акту встановлює порядок проведення конкурсу, під час якого відбувається відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду. У свою чергу, статтею 14 цього закону передбачено, що порядок призначення судді Конституційного Суду Верховною Радою України встановлюється Регламентом Верховної Ради України. Це із однієї сторони є свідченням того, що конституційно-правові норми, як правовий засіб регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, дійсно варто розглядати у сукупності нормативно-правових актів, які були виділені нами. Із іншої сторони, зробимо висновок про те, що роль Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII у регулюванні взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України полягає в регламентації процедури призначення суддів Конституційного

Суду Верховною Радою України. По суті цим і обмежується роль Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII, як правового засобу, який здійснює вплив на взаємодію Верховної Ради України та Конституційного Суду України.

Підсумовуючи здійснене дослідження, зробимо висновок, що норма конституційного законодавства, як основний правовий засіб конституційно-правового регулювання взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України, характеризується наступними особливостями:

1) знаходить своє закріплення у положеннях Конституції України та Законів України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI й «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 № 2136-VIII;

2) урегульовує такі питання, як прийняття нормативно-правових передумов діяльності Конституційного Суду України; здійснення офіційного тлумачення Конституції України, а також перевірки законопроектів та законів, що приймаються Верховною Радою України; участь Голови та суддів Конституційного Суду України у процедурі складення присяги новообраним Президентом України та новообраними депутатами Верховної Ради України; відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України та їх призначення, а також інших питань, пов'язаних із перерахованими;

3) кожен із наведених нормативно-правових актів містить посилання на інші, відзначені нами, тому норми конституційного законодавства, які урегульовують досліджувану сферу, варто розглядати у сукупності в складі усіх трьох законів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141

2. Колісник В. П. Механізм конституційного регулювання та його основні стадії в контексті реалізації виборчого права та формування конституційного ладу. Вісник Конституційного Суду України. 2014. № 5. С. 44-50

3. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 14-15. № 16-17. ст.133

4. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. ст.376

ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Людмила Олександрівна БУЛАВІНА

Проблема надання адміністративних послуг в Україні стала актуальною зі схваленням 15 лютого 2006 р. Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади (далі - Концепція). Також, впродовж останніх років відбулося становлення Центру надання адміністративних послуг з метою забезпечення зручності взаємодії громадян з органами державної влади.

Одним з проблемних питань у сфері надання адміністративних послуг є якість їх надання. В цілому, питання якості адміністративних послуг пов'язане із суб'єктивізмом оцінювання очікуваного результату. Проте, це зовсім не означає, що якість не можна контролювати [1, с. 490]. Під оцінкою якості надання адміністративних послуг розуміють перевірку діяльності адміністративного органу щодо надання адміністративних послуг, в тому числі результату такої діяльності, на відповідність офіційно встановленим вимогам та/або очікуванням споживачів [2, с. 11]. Тобто, для того, щоб вести мову про оцінку якості надання адміністративних послуг необхідно виокремити відповідні їй критерії. Загалом, під критерієм можна розуміти підставу для оцінки якості надання адміністративних послуг [2, с. 11].

Варто зазначити, що згідно з Концепцією критеріями оцінки якості надання адміністративних послуг є : результативність, своєчасність, доступність, зручність, відкритість, повага до особи та професійність. На основі

зазначених критеріїв встановлюються стандарти надання адміністративних послуг [3].

Оцінка якості надання адміністративних послуг може здійснюватися з точки зору держави (внутрішня оцінка органу) та з точки зору споживачів (зовнішня оцінка). Крім того, можна виокремити «змішану» оцінку, яка здійснюється зовнішнім суб'єктом, який проте не є споживачем, а швидше «відповідальним надавачем» послуги (наприклад, вищий орган) або «контролером» (наприклад, омбудсмен при перевірці діяльності певного органу). Наприклад, дотримання органом встановлених державою стандартів означає якісне надання адміністративних послуг. При цьому споживачі можуть оцінювати цю якість і за вищезгаданими суб'єктивними критеріями, які складно піддаються нормативному визначенню (наприклад, повага до особи), а також за встановленими стандартами, але з підвищеними очікуваннями (наприклад, особа просить, щоб їй надали послугу в ширший термін, ніж встановлено законом) [2, с. 13].

Положення ст. 7 Закону України «Про адміністративні послуги» (далі - Закон) встановлює вимоги щодо якості надання адміністративних послуг. Такими вимогами є: суб'єкт надання адміністративних послуг може видавати організаційно-розпорядчі акти про встановлення власних вимог щодо якості надання адміністративних послуг (визначення кількості годин прийому, максимального часу очікування у черзі та інших параметрів оцінювання якості надання адміністративних послуг); у разі якщо суб'єктом надання адміністративної послуги є посадова особа, вимоги щодо якості надання адміністративних послуг визначаються органом, якому вона підпорядковується; вимоги, передбачені частинами першою та другою цієї статті, не можуть погіршувати умови надання адміністративних послуг, визначені законом [4].

Аналізуючи положення Закону вбачаються суперечності між встановленими у ньому нормами. Наприклад, як вище зазначалося, у ст. 7 Закону зазначено, що суб'єктом надання адміністративних послуг можуть встановлюватися власні вимоги якості надання адміністративних послуг, зокрема, встановлювати кількість годин прийому. У п. 11 ст. 12 Закону

вказано, що час прийому суб'єктів звернень у центрі надання адміністративних послуг становить не менше шести днів на тиждень та семи годин на день і є загальним (єдиним) для всіх адміністративних послуг які надаються через центр надання адміністративних послуг [4]. З цього випливає, що Закон містить суперечливі норми стосовно вимог щодо якості надання адміністративних послуг, а отже, фактично надає суб'єкту надання адміністративних послуг можливість встановлення окремого розкладу для надання послуг, тим самим, призводячи до порушення вимог якості у частині варіювання кількості годин прийому у меншу сторону, ніж визначено Законом. Нині центри надання адміністративних послуг міст України практично не розробляють критеріїв їхньої якості, хоча останні досить вичерпно досліджені в роботах вітчизняних учених у галузі адміністративного права. Тобто результати теоретичних напрацювань *de facto* залишаються неапробованими, що, відповідно, також потребує реформування [5]

Слушною є думка Ю. Даньшиної, яка зазначає, що підвищення рівня якості функціонування інституту адміністративних послуг може бути забезпечено спираючись на досвід Великої Британії, на території котрої функціонує програма під назвою «Модернізація уряду». Остання містить переліки відповідальних службовців, до яких особа може звернутися в разі надання неналежної сервісно-публічної послуги, і конкретних якостей адміністративних послуг [6].

Розглянувши та проаналізувавши проблему якості надання адміністративних послуг в Україні можна зробити висновок про те, що критеріїв оцінки якості надання адміністративних послуг потрібно дотримуватися на практиці, а також розробляти нові, спираючись на очікування громадян як споживачів адміністративних послуг. Беззаперечно, одним із шляхів підвищення рівня якості надання адміністративних послуг є орієнтир на очікування та вимоги зі сторони громадян як споживачів. Адже хто як не самі споживачі послуг можуть належним чином оцінити рівень якості їх обслуговування, звісно ж, потрібно спиратися й на загальновизнані стандарти надання адміністративних послуг та враховувати результати перевірок діяльності органу, який

надає адміністративні послуги, вищим органом влади. І на останок, важливим моментом є аналіз і врахування досвіду країн світу у яких функціонують програми направлені на взаємодію державних службовців з громадянами стосовно проблемних питань, які виникають у різних сферах, у т.ч. й у сфері сервісно- публічних послуг.

Список використаних джерел

1. Попова О. О. Щодо критеріїв оцінювання якості надання адміністративних послуг (на прикладі адміністративних послуг, що надаються органами внутрішніх справ у сфері обігу зброї) / О. О. Попова // Форум права. - 2013. - № 3. - С. 490-495 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_82.pdf
2. Тимошук В.П., Кірмач А.В. Оцінка якості адміністративних послуг. — К.: Факт, 2005. — 88 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pravo.org.ua/images/documents/admin_poslygu_2005.pdf
3. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р.
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 32. — Ст. 409.
5. Міщенко Т. Специфіка розвитку та функціонування інституту адміністративних послуг [Електронний ресурс] / Т. Міщенко // Віче. - 2013. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3767/>.
6. Даньшина Ю. О. Зарубіжний досвід оцінювання якості адміністративних послуг // Теорія та практика державного управління. - 2011. - № 4. - С. 12.

ЕЛЕМЕНТИ ТА МЕЖІ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СЛІДЧОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ярослав Анатолійович БУРЛАКА,

*аспірант Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Відповідно до приписів КПК України, слідчий в кримінальному провадженні є одним із учасників процесу доказування, на якого покладено обов'язок щодо збирання, перевірки, оцінки доказів, обґрунтування процесуальних рішень та виконання процесуальних дій. При цьому слідчий зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Окрім того, слідчий зобов'язаний в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. З цією метою під час досудового розслідування слідчий здійснює пошук та закріплення доказів, всебічно, повно і неупереджено досліджує обставини кримінального провадження, виявляє обставини, що викривають, чи виправдовують підозрюваного, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надає їм належну правову оцінку. Зазначене забезпечує прийняття слідчим законних і неупереджених процесуальних рішень, зокрема дає змогу повідомити особі про підозру, скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або закрити кримінальне провадження.

Як свідчить аналіз наукових досліджень, більшість вітчизняних правників пов'язують процесуальну самостійність слідчого з оцінкою доказів у кримінальному провадженні на основі власного внутрішнього переконання. Насправді, процесуальна самостійність слідчого проявляється не лише під час збирання й оцінки доказів, але й в ході реалізації інших повноважень. Так, Е. І. Воронін та М. В. Григор'єв зауважують, що процесуальна самостійність слідчого, крім питань оцінки доказів, знаходить своє відображення і в ініціативі, зокрема, вибору місця, часу, способу збирання та одержання доказів; визначенні порядку та послідовності проведення слідчих дій; застосовувані відповідних заходів процесуального примусу; відстоюванні своєї процесуальної самостійності та інше [1, с.18.]. До цього слід додати право слідчого доручати відповідним оперативним підрозділам доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; прийняти рішення про закриття кримінального провадження та ін. На думку А. П. Гуляєва, процесуальна самостійність слідчого також характеризується його правом у разі незгоди з вказівками прокурора і начальника слідчого підрозділу щодо найбільш суттєвих питань розслідування не виконувати їх; правом у будь-який момент приступити до провадження попереднього слідства, не чекаючи виконання органами дізнання невідкладних слідчих дій [2, с. 98]. Але зазначене твердження не може бути сприйнято в контексті чинного кримінального процесуального законодавства України та практик його застосування. На користь одного з аргументів приведемо положення ч. 3 ст. 312 КПК України, де передбачено, що оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання. Тож, подавши скаргу прокурору вищого рівня слідчий все одно має виконувати вказівки й доручення процесуального керівника.

Як уявляється, зміст процесуальної самостійності слідчого складається з відповідних його повноважень, які дають можливість приймати процесуальні рішення та виконати процесуальні дії в кримінальному провадженні на підставі свого внутрішнього переконання. При цьому прийняті слідчим рішення, виходячи з вимог ч. 5 ст. 40 КПК України, є обов'язковими для виконання.

Натомість, законодавець в КПК України не дає визначення поняття процесуальної самостійності слідчого. Ми вважаємо доречним розглядати процесуальну самостійність слідчого в трьох аспектах: 1) як повноваження слідчого; 2) як інститут кримінального процесуального права; 3) як кримінальну процесуальну гарантію.

З урахуванням наведеного до елементів процесуальної самостійності слідчого слід віднести: повноваження починати досудове розслідування; самостійно визначати напрямки розслідування; приймати процесуальні рішення, які є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами та юридичними особами; самостійно визначати порядок і послідовність проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також застосування заходів забезпечення кримінального провадження; збирати, перевіряти та оцінювати за своїм внутрішнім переконанням; нести відповідальність за законне і своєчасне проведення процесуальних дій; доручати відповідним оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; приймати рішення про продовження строків досудового розслідування; прийняти рішення про закінчення досудового розслідування.

Межами процесуальної самостійності слідчого виступають законодавчо визначені вимоги щодо обмеження або заборони приймати процесуальні рішення та проводити процесуальні дії. Такі обмеження полягають у наданні керівнику органу досудового розслідування, прокурору (процесуальному керівнику), слідчому судді контрольно-наглядових повноважень за діяльністю слідчого, які реалізуються шляхом втручання в його діяльність. Тим часом, певні заборони, встановлені законодавцем, завдають шкоди здійсненню ефективного розслідування, призводять до затягування його строків тощо. На нашу думку, процесуальна самостійність слідчого має ґрунтуватися на двох основоположних вимогах, недотримання яких нівелює її значення та призводить до невиконання слідчим у повному обсязі покладених на нього

обов'язків. До першої такої вимоги слід віднести повноту процесуальної діяльності слідчого, яка полягає у встановленні всіх обставин кримінального правопорушення, що мають значення для кримінального провадження та його правильного вирішення по суті в суді. До другої - неупередженість процесуальної діяльності слідчого, яка полягає у всебічному, безсторонньому, об'єктивному, повному та сумлінному дослідженні обставин, що мають значення для кримінального провадження. Зазначені вимоги, у першу чергу, спрямовані на реалізацію засад кримінального провадження, зокрема законності, змагальності, публічності та інших, а також досягнення завдань кримінального провадження.

Вважаємо за доцільне наголосити, що ефективна реалізація цих вимог, насамперед, повинна забезпечуватися відсутністю неправомірного впливу зі сторони інших учасників кримінальної процесуальної діяльності на процесуальну самостійність слідчого в кримінальному провадженні. Із неупередженістю процесуальної діяльності слідчого безпосередньо пов'язано його внутрішнє переконання, яке можна визначити як інтелектуально-психологічний процес формування в свідомості слідчого версій та окремих думок про певні напрями розслідування кримінального правопорушення, що має базуватися на основі аналізу нормативно-правових актів, власних знань, вмінь та навичок, набутих у процесі навчання та практичної діяльності. До того ж, слідчому слід брати до уваги зібрані докази, виходити зі всебічного розгляду всіх обставин кримінального провадження та вимог чинного кримінального процесуального законодавства.

Список використаних джерел

1. Воронин Э.И., Григорьев Н.В. Полномочия следователя органов внутренних дел в свете нового уголовно-процессуального законодательства: Лекция. Хабаровск: Хабаровск высшая школа МВД СССР, 1987. 30 с.
2. Гуляев А.П. Следователь в уголовном процессе: Учебн. Пособие. М.: Юрид. лит., 1981. 191 с.

ТЕРОРИЗУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ОКРЕМИЙ ПРОЯВ ДІЙ, ЩО ДЕОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Ольга Василівна БРИНЗАНСЬКА,

кандидат юридичних наук

У ст. 392 Кримінального кодексу України (далі - КК України) передбачена відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Одним з об'єктивних проявів цього злочину є тероризування засуджених в установах виконання покарань. Поняття «тероризування засуджених» розкривається у п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі» від 26 березня 1993 № 2 (далі - постанова ВСУ) як глумління, знущання, застосування насильства або погрози його застосування з метою примусити засуджених, які стали на шлях виправлення, відмовитись від сумлінного ставлення до праці, додержання правил режиму, а також вчинення таких дій із помсти за виконання громадських обов'язків щодо зміцнення дисципліни і порядку у кримінально-виконавчій установі. Отже, у постанові ВСУ вказуються додаткові ознаки об'єктивної сторони складу злочину дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарання - мети та мотиву тероризування засуджених, які не передбачені ст. 392 КК України. Водночас кваліфікуючі ознаки складу злочину повинні визначатись виключно кримінальним законом, а не постановою ВСУ, яка не прийнята до набрання чинності КК України та значною мірою суперечить йому.

Визначимося зі змістом насильницьких дій, які охоплюються складом злочину, передбаченим ст. 392 КК України. Зі змісту п. 8 постанови Пленуму ВСУ № 2 від 26 березня 1993 р., вбачається, що тероризування засуджених, поєднане з умисним вбивством або із заподіянням умисних тяжких тілесних ушкоджень, потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними статтями

кримінального закону. Тобто, фізичним насильством, що охоплюється поняттям «тероризування» в контексті ст. 392 КК України, можна вважати лише легкі тілесні ушкодження та тілесні ушкодження середньої тяжкості. Водночас за своїм змістом тероризування включає в себе не лише фізичне, а й психологічне насильство. Фізичне насильство являє собою протиправний умисний фізичний вплив на тіло іншої особи всупереч її волі, що завдає різну за ступенем тяжкості шкоду здоров'ю або життю, а також може обмежувати свободу пересування особи без порушення тілесної недоторканності. Психічне насильство - це вплив на психічну сферу організму людини. Психічне насильство може здійснюватись у різних формах: погроз насильством (висловлення наміру заподіяти особі фізичну шкоду); образи, спрямованих на завдання потерпілому психічної травми з метою помсти або насильницького впливу на його волю, глумління, збиткування, знущання, якщо воно не поєднане із завданням фізичної шкоди [1, с. 96; 2, с. 96]. Проте положеннями КК України прямо передбачається лише одна форма такого виду насильства - погроза фізичним насильством.

Поняття «тероризування», та похідне від нього дієслово «тероризувати» означають застосовування терору, застосовування насильства або залякування застосуванням насильства з метою спонукання потерпілого до вчинення певних дій або утримання від них. Термін «тероризувати» походить від латинського слова „terror”, що означає емоції страху та жаху, а у суспільнознавчих науках поняття „терор” набуло значення як політики переслідування та залякування противника насильницькими діями [3, с. 51]. Слід відзначити мовну спорідненість понять «тероризування» та «терористичний акт». Очевидно, вживання поняття «тероризування» у ст. 392 КК України пояснюється бажанням законодавця підкреслити, що фізичне або психічне насильство відносно засуджених вчиняється з метою залякування останніх та здійснення впливу на їх поведінку, зокрема, на відмову від її правомірного варіанту.

З урахуванням викладеного, можна вважати за доцільне замінити у КК України поняття «тероризування» на більш універсальне «насильство, що не є небезпечним для життя та

здоров'я". Приклади подібного конструювання норми вже є у кримінальному законі України, зокрема, йдеться про статті 206, 278, 280, 308, 312, 313, 355 КК України. Визначення поняття „наси́льство, що не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого” сформульоване в постанові Пленуму ВСУ № 12 від 12 грудня 1992 р. „Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності” і є цілком прийнятним і для даного випадку. Під насильством, що не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, слід розуміти нанесення легкого тілесного ушкодження, що не призвело до короткочасного розладу здоров'я або короткочасної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (нанесення ударів, побоїв, обмеження чи незаконне позбавлення волі за умови, що вони не були небезпечними для життя та здоров'я в момент заподіяння). Крім цього, доцільно закріпити у ст. 392 КК України вказівку на мотив застосування насильства щодо засудженого, а саме - перешкоджання виправленню засудженого або помсти за сприяння адміністрації установи виконання покарань або правоохоронним органам.

Список використаних джерел

1. Мелешев С. Б. Насильство та тенденції розвитку насильницьких злочинів / С. Б. Мелешев // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - 2005. - № 2. - С. 94-97.
2. Гуртовенко О. А. Психічне насильство у кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття ступеню канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право»; Одес. нац. юрид. акад. - О., 2008. - 17 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. : 42000 слів : [для студ. вищ. та серед. навч. закладів] / уклад. : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. — К. : Аконіт, 2001. Т. 4 : РОБ - Я. — 2001. — 941 с.

ІДЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ МІСЬКОМУ ПРАВІ ЗАХІДНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Вячеслав Юрійович ВАСЕЦЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Інституту
держави і права ім. В.М.Корецького
НАН України*

Починаючи з XII ст., на Європейському континенті утворюються міста, які дуже швидко сформували власну правову одиницю. Навколо проблематики причин виникнення і розвитку середньовічних міст серед учених відсутня єдність та точаться запеклі дискусії. Так, наприклад, “романістична” теорія (Тьєрі, Гизо, Фюстель де Куланж, Савіньї) стверджувала, що середньовічні міста були продовженням розвитку міст в пізній Римській імперії. Ці твердження базувалися на тому, що деякі міста виникли на терені давньоримських поселень, а середньовічний муніципальний устрій мав пряму наступність від римського. Проте, на нашу думку, ця теорія має певні недоліки, оскільки в епоху Середньовіччя міста виникли там, де ніколи не було римських міст.

Як зауважували Ейхгорн та Ніч, середньовічне місто виникло та отримало свій розвиток внаслідок феодалної вотчини, проте вотчинне право не сформувалося в окреме міське право.

Прибічники “маркової” теорії (Мауер, фон-Белов) виокремлюють місто з вільної сільської громади (марки), яка формує власні звичаї [1, с. 110].

Середньовічні міста виникали на землях королів, світських та духовних феодалів, які були зацікавлені в появі та розвитку міст саме на своїх територіях, адже ремісництво і торгівля давали чималі прибутки. Водночас спостерігається боротьба міст за власні права. Окремо зазначимо, що навіть у кожного цеху був свій святий, який «йому допомагав». У феодалній Західній Європі цей процес тривав значно швидше, ніж у державах Східної Європи (маємо на увазі роздроблену Русь). В

цей період міське право Західної Європи існувало, як закріплена в нормативних актах сукупність норм, що регулюють правовий статус міщан і міністріалів, відносин між ними, а також відносин по виконанню міщанами сервільних обов'язків в межах території міського поселення [2, с.34].

Поява та формування феодального міського права в Україні за західноєвропейським зразком спостерігається лише після нашествя монголів на Русь у 1240 р. Зазначимо, що одразу після цих трагічних подій про українські землі немає жодних згадок. Проте вже 1245 р. Плано Карпіні згадує київського тисяцького, який його зустрів у Києві. Незважаючи на те, що тисяцькі керували містом під контролем монгольських баскаків, факт їх існування свідчить про початок відродження українського міста після Батиєвого погрому. У 1331 р. у Києві, а одночасно з ним і в інших українських містах, було відновлено княже правління, тобто функції управління містом перейшли до князя [3, с.327].

Принизлива залежність від азійських завойовників не влаштувала русичів. У 1363 р у битві на Синіх Водах литовці завдали монголам першої поразки. Починаючи з цієї дати, відбувається послаблення монгольського гніту в Україні. Далі - розпад Золотої Орди й утворення небезпечного для України феодального Кримського ханства.

Після входження Києва до складу Великого князівства Литовського та в процесі розвитку міського життя керування Києвом ускладнюється. У місті вже починають розміщуватися власні збройні сили, які були в змозі чинити силовий опір як татарам, так і удільним феодалам, які загрожували місту. Усі важелі керування містом були сконцентровані в руках намісника Великого князя, а з 1471 р. - воєводи.

Розвиток міського управління Києва, як загалом і інших українських міст, до кінця XV ст. не зазнав радикальних змін. Правовою основою функціонування міста було звичаєве право та "Руська правда".

У 1494 р. у Києві спостерігається ідеологічне посилення влади Великого князя Литовського. У цей рік міщани отримали усну грамоту Великого князя Литовського Олександра, у якій зазначалося, що їх наділяли тими самими правами, "як за Великого князя Вітовта" [3], що свідчить про мінімальний

характер регресу правового захисту міста. В цей період середньовічне міське право як Західної, так вже і Східної Європи починає становити особливу правову систему, норми якої регулювали види суспільних відносин (як публічного, так і приватноправового характеру), що виникають в процесі організації міського управління і рішення міщанами питань міського значення в межах території міста, що володіла особливим правовим статусом. Проте, кроки назад усе ж мали місце. Проблема полягає в тому, що в 1496 р. було підписано Люблінську унію і на офіційному рівні утворено Річ Посполиту, тобто Київ опинився у складі нової держави, де панувало католицизм. Отримавши нові території, польська шляхта розпочала встановлювати свою владу шляхом застосування принципу нерівноправності щодо місцевого населення, яке сповідувало переважно православну віру, тобто мав місце релігійний гніт. Одночасно з цим, у середньовічній Європі триває епоха так званого “Готичного відродження”, яка збіглася з посиленням ролі міста в тогочасному державному утворенні. Саме тоді й виникло гасло “міське повітря робить людину вільною”.

У XV ст. відбувається відродження міста Києва та інших міст України на основі так званого Магдебурзького права міського самоврядування. За умови дотримання відповідних норм система міського самоврядування повинна була відродитися вже за часів Вітовта чи Ольгерда, але підтвердження зазначених вище подій відсутні через втрату документів.

Із здобуттям Києвом Магдебурзького права православні та уніати отримали більше прав порівняно з тими, що були раніше [4, 169].

Відтак, основою київського життя з початку 90-х рр. XV ст. до кінця XVIII ст. стало Магдебурзьке право, яке й визначало статус міста не лише у Великому князівстві Литовському та Речі Посполитій, а й за часів Гетьманщини в Україні під безпосередньою владою Російської імперії. Статус Києва як вільного міста залишався переважно непорушним, хоч, зрозуміло, і зазнавав певних змін, спричинених пануванням різних володарів.

Отже, на нашу думку, Магдебурзьке право в Україні входило в систему права Західної Європи, що підтверджує належність правової системи України до романо-германської правової сім'ї.

Список використаних джерел

1. История средних веков : учеб. для студ. ист. фак. пед. ин-тов / М. Л. Абрамсон, А. А. Кириллова, Н. Ф. Колесницкий и др. Под ред. Н. Ф. Колесницкого. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Просвящение, 1986. - 575 с.

2. Квачадзе О. Б. Правовой статус личности в средневековом городском праве и его влияние на развитие западной цивилизации / О. Б. Квачадзе // История государства и права. - 2008. - № 15. - С. 34-36.

3. Дзюба Е. Н. Культура / Е. Н. Дзюба // История Киева : 4 т. - Т. 1: Древний и средневековый Киев / [Гл. ред. кол. : Кондуфор Ю. Ю. (гл.) и др.]. - К. : Наукова думка. - 1982. - С. 253-336.

4. Павленко Ю. В. Нарис історії Києва / Ю. В. Павленко. - Київ: Фенікс, 2004. - 480 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРАТУР У ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Віталій Олександрович ВДОВИТЧЕНКО,

*військовий прокурор
Західного регіону України*

Досліджуючи особливості діяльності військових прокуратур щодо забезпечення дотримання законів силами охорони правопорядку в зоні проведення операції Об'єднаних сил (далі – ООС) вважаємо за доцільне здійснити ретельний аналіз законодавчої основи проведення ООС. Основним нормативно-правовим актом, що регулює ці специфічні відносини є прийнятий Верховною Радою України 18 січня 2018 року Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на

тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях»[1], який набув чинності 24 лютого 2018 року.

Основним завданням вказаного Закону є врегулювання низки правових питань, що мають важливе значення для вирішення конфлікту на Донбасі. Зокрема Законом визначено, що тимчасово окупованими територіями у Донецькій та Луганській областях на день його ухвалення визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації (далі – РФ) та окупаційна адміністрація РФ встановили та здійснюють загальний контроль, а саме: сухопутна територія та її внутрішні води у межах окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей; внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території, визначеної пунктом 1 цієї частини; надра під територіями, визначеними пунктами 1 і 2 цієї частини, та повітряний простір над цими територіями (ст. 1).

Для забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях органи державної влади та їх посадові особи, діючи на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України вживають організаційно-правові заходи протидії російській агресії серед яких одним із дієвих є – «заходи із забезпечення національної безпеки й оборони, стримування і відсічі російської збройної агресії в Донецькій та Луганській областях». Такі заходи є залученням з'єднань, військових частин і підрозділів Збройних Сил України (далі – ЗС України) до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, що передбачає застосування ними зброї та бойової техніки під час здійснення цих заходів у мирний час.

Згідно Резолюції 3314 (XXIX) Гельсінкської Асамблеї ООН від 14.12.1974 року [2] дії РФ відносно України розцінюються як акт агресії. Прийняття Україною вищевказаного Закону і визнання РФ державою-агресором створює юридичне підґрунтя для міжнародного визнання актів агресії відносно України.

30 квітня 2018 року Указом Президента України № 116/2018 введено в дію рішення Ради національної безпеки і

оборони України «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях», відповідно до цього на сході України завершена антитерористична операція і розпочата ООС [3]. На виконання цього рішення Президентом України видано накази «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей» та «Про затвердження положення про Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України».

Виконання поставлених завдань здійснюється міжвідомчим угрупованням, що має назву – Об'єднані сили (ОС). До складу ОС входять особовий склад ЗС України, Служби безпеки України, Держспецзв'язку, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони, Державної спеціальної транспортної служби України, правоохоронних органів спеціального призначення, Національної поліції України, розвідувальних органів, Військової прокуратури, Державної служби надзвичайних ситуацій.

Таке законодавче закріплення створює належні правові передумови для кваліфікації дій РФ, як учасника збройного конфлікту міжнародного характеру. Закон суттєво розширює повноваження органів сектору безпеки і оборони України, щодо забезпечення національної безпеки, відсічі і стримування збройної агресії РФ на окремих територіях Донецької та Луганської областей, цілями яких є:

- звільнення тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та відновлення на цих територіях конституційного ладу;

- захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;

- забезпечення незалежності, єдності та територіальної цілісності України [1].

Цей Закон серед іншого визначає належні організаційно-правові і військові механізми реагування на збройну агресію РФ:

– основні напрями захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях;

– визначено заходи для відновлення територіальної цілісності України, а також забезпечення комплексного розвитку безпекової, економічної, інформаційно-телекомунікаційної, соціальної та гуманітарної інфраструктури на територіях, прилеглих до тимчасово окупованих територій в Донецькій та Луганській областях;

– створена система управління та координації дій сил безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

– у зонах безпеки, прилеглих до району бойових дій встановлено особливий порядок, що передбачає надання органам сектору безпеки і оборони, іншим державним органам України спеціальних повноважень, необхідних для здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ;

– визначено, що правовою підставою для відсічі і стримування збройної агресії РФ та відновлення територіальної цілісності України є Конституція України, законодавство України та ст. 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Одночасно вказана система нормативно-правових актів дає можливість військовим прокуратурам реалізовувати свої повноваження та кваліфікувати дії РФ, як учасників збройного конфлікту міжнародного характеру, що у подальшому буде використано у міжнародних судових інстанціях.

Список використаних джерел:

1. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січня 2018 р. № UR: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2268-19>. (дата звернення 12.01.2019)

2. Резолюція Генеральної Ассамблеї ООН от 14.12.1974 г. № 3314

(XXIX) URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml (дата звернення 12.01.2019).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року. Указ Президента України від 30 квітня 2018 року № 116 «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях»

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/116/2018.163> (дата звернення 12.01.2019).

ВИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОНЯТЬ ТА ПРИНЦИПІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ФУНКЦІОНУВАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Оксана Сергіївна ВДОВІЧЕНКО,

Поняття Інтернет можна визначити, як всесвітню базу даних, яка включає різноманітні інформаційні масиви або іншими словами бази даних, які складаються з даних, документів, текстів, які об'єднані між собою транскордонною телекомунікаційною інформаційною павутиною або мережею.

Саме поняття Інтернету в українському законодавстві міститься в Законі України «Про телекомунікації».

Саме завдяки цьому визначенню можливо дати формулювання найбільш важливим ознакам мережі Інтернет, за допомогою яких виражається правове регулювання функцій цієї мережі.

Важливо зазначити, що Інтернет являє собою інформаційну систему, тобто це неподільна єдність засобів для обробки, зберігання, накопичення, передачі даних та телекомунікаційних мереж.

Окрім цього Інтернет, як інформаційна система має декілька додаткових ознак, завдяки яким може відрізнятися від закритих, локальних або спеціалізованих інформаційних систем. До них відносяться банківські, військові комп'ютерні системи та мережі установ, підприємств та організацій. До цих додаткових ознак можна віднести всесвітній характер доступу, це виражається в тому, що Інтернет є повністю

відкритим для доступу з будь-якої точки Світу. Проте для цього обов'язковою умовою є наявність необхідного обладнання. Також до ознак можна віднести загальність характеру доступу, тобто наявність можливості у будь-якої особи отримувати доступ та вільно користуватися основними послугами Інтернету. При цьому не отримувати додаткові обмеження та дозволи.

Варто зазначити, що важливою характеристикою Інтернету є глобальний адресний простір, тобто адреси в мережі Інтернет, використовуючи які окремі Інтернет-сторінки зв'язуються між собою та впорядковуються. Завдяки цьому користувач має можливість переходу від одного інформаційного ресурсу до іншого.

Термін «адреса мережі Інтернет» надається в Законі України «Про телекомунікації». По суті це відповідна назва, яка присвоюється певному інформаційному ресурсу - Інтернет-сторінці.

Окремої уваги вартий термін, який використовується у національних та міжнародних актах, а саме «національний сегмент мережі Інтернет». Цей термін визначає адреси Інтернету, яким, відповідно до визначення міжнародними стандартами, присвоюється код відповідної країни. За кожною державою закріплюється право визначати нормативно-правові стандарти та умови реєстрації, адміністрування та використання таких адрес. Українському сегментові Інтернету належать інформаційні ресурси, які мають адреси, створені на домені - UA.

Отже, проаналізувавши тлумачення поняття «Інтернет» можна зазначити основні підходи до правових аспектів цього явища, а саме:

Інтернет не є суб'єктом права, тобто це лише об'єднання інформаційних ресурсів та інформаційного обладнання. Але Інтернет не є юридичною особою, міжнародною організацією або іншою структурою, яка може вступати в правовідносини.

Інтернет не є об'єктом права, тобто мережа Інтернет не має певного конкретного власника. Так само, як немає суб'єкта, який би контролював більшу частину мережі.

Інтернет має певні складові, які дозволяють йому функціонувати. До цих складників відносять провайдерів

(компанії, які за відповідну плату надають технічну можливість доступу до мережі Інтернет), власників серверів та користувачів послуг Інтернету, які є споживачами інформації.

Використання можливостей мережі Інтернет надає змогу здійснювати наступні форми діяльності: 1. Можливість підготувати членів суспільства до роботи на персональних комп'ютерах. 2. Можливість здійснювати купівлю - продаж товарів та послуг в мережі, надання можливостей для комунікації та зв'язку. 3. Кожен може отримати повну та достовірну інформацію. 4. Здійснення миттєвої комунікації.

Для того, щоб визначити види інформаційної діяльності, яка здійснюється за допомогою мережі Інтернет важливим є зазначення основних способів розповсюдження інформації з її допомогою: це може бути активний спосіб, коли розповсюдження відбувається за допомогою електронної пошти, та пасивний спосіб, коли споживач сам звертається за відповідною інформацією, що попередньо розміщується на електронних сторінках.

Отже, саме завдяки використанню та розвитку Інтернету інформаційний простір має можливість активного формування, що є основою інформаційного суспільства.

Зараз глобальна мережа є важливою складовою розвитку інформаційного суспільства. Проте, все більш актуальними стають проблеми у сфері правового регулювання використання мережі Інтернет.

Це викликано тим, що відсутній єдиний з правової точки зору підхід саме до усвідомлення віртуального простору Інтернету. Приводом для цього є брак ретельного вивчення та опрацювання окремих ґрунтовних нормативних положень. Варто зазначити, що глобальна мережа не перебуває під суверенітетом будь-якої держави. Крім того, кожна конкретна держава може здійснювати законодавчий контроль не над самою мережею, а лише над користувачами ресурсів цієї мережі.

ОСНОВНІ СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, ЩО ПОЯСНЮЮТЬ СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ

Дмитро Вікторович ВІЛЬЧИНСЬКИЙ

З моменту виникнення держави створюються і удосконалюються різні теорії про неї. Правова усвідомленість людей є головною частиною суспільства та її свідомості, що дає змогу для створення різноманітних теорій про державу. На протязі тривалого історичного шляху модернізації держав різних типів створювались та впевнено еволюціонували теоретичні погляди сучасних людей про зміну теперішнього становища на краще, про підвищення місця й ролі людини в державі та суспільстві. На даний момент, у теорії держави і права сформовано декілька видів концепцій про державу. Розглядають концепції, що пояснюють виникнення, соціальне призначення, статус та суть держави. Можна розглянути дані аспекти в концепціях юридичного спрямування, у напрямках лібералізму, соціал - демократизму тощо. Найбільш ефективнішими являються концепції соціологічного спрямування, що виникли в XIX - XX ст.

Кожна з теорій має свої як і недоліки так і корисні якості. Прихильники різних концепцій досі ведуть запеклу боротьбу у вирішенні питанні яка концепція більш гуманістична.

Сутність та призначення держави відіграє одну із найголовніших ролей у багатьох країнах світу, виражає її характер та діяльність і визначає рамки її втручання у життя суспільства, виявляється у спрямованості держави на забезпечення загально-соціальних та вузькогрупових інтересів.

Сутність та призначення держави показує кому належить справжня влада в суспільстві, а також чиї інтереси ця влада виражає.

Сутність держави виявляється у спрямованості держави на забезпечення загально-соціальних та вузькогрупових інтересів. Держава завжди спрямовує свою діяльність для забезпечення загальних та групових інтересів, але ця спрямованість завжди переважає в один бік. Метою консолідації загальних та вузькогрупових інтересів є забезпечення цілісності суспільства.

Держава завжди залежала від розвинутості суспільства. Яке суспільство, така і держава. Будь-яку державу можна назвати країною, але не кожна країну можна назвати державою. По мірі розквіту суспільства, її еволюції від нижчої до вищої ступені, змінюється сама держава. З розвитком суспільства, держава набуває демократичного вигляду (влада належить народу, прогресує економічна свідомість, дотримуються свободи людини), а з утворенням цивілізованого суспільства, держава набуває статус правової країни.

Держава — є фактором формування політичної системи суспільства. Держава хоч і є найважливішою, але не єдиною політичною організацією в суспільстві. До політичних систем суспільства також входить велика кількість недержавних суспільних об'єднань. Партії, робітничі організації, профспілки, й ін.

Отже, можна зробити сказати, що державність у різних країнах розвивалась по-різному, але найголовнішим у даних процесах було рішучі дії людей звільнитись від утисків з боку влади, прагнення змусити державу дотримуватись та поважати права своїх громадян, захистити себе від безпідставних втручань державних органів в особисте життя. З правового боку, - це означало дотримання норм права та свободи людини з боку держави, зобов'язання неухильного дотримання законів, демократичності дій владних структур, забезпечення незалежної діяльності судів. Можна зробити висновок, що усі ці тенденції прямують у напрямку розвитку світової цивілізації. Але кожна має свою ідею, характер та вимоги.

СВОБОДА СЛОВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Борис Вікторович ГАМЕРСЬКИЙ

Феномен свободи являє собою складну систему, яка передбачає наявність безлічі взаємопов'язаних елементів, що характеризують її сутність. Категорія свободи настільки багатогранна, що ніяке визначення не може претендувати на абсолютну повноту, при аналізі категорії свободи неможливо розробити одне всеосяжне визначення, а має сенс говорити про групу взаємно доповнюючих та уточнюючих визначень.

Сучасне розуміння свободи має включати в себе ідею відчуження від себе «колишнього свого» (свободи від непотрібних, неефективних, ворожих для власного буття ідей і первинних зв'язків) і свободу як освоєння «іншого», чужого (нові ідеї, зв'язку, подолання власної недосконалості, тобто зростання духовності). Парадокс свободи можна представити як кон'юнкцію двох альтернатив:

- Свобода є звільнення від зовнішніх зв'язків, влади зовнішнього світу перш за все, негативних факторів
- Свобода є освоєння інобуття, обтяження себе зовнішньою необхідністю.

ЗМІ за своєю природою володіють всіма можливостями стати одним з найважливіших демократичних інститутів громадянського суспільства. Забезпечуючи пряму участь громадян у демократичному управлінні суспільством шляхом реалізації права вільно висловлювати свою думку, ЗМІ виконують одну з найважливіших функцій в умовах громадянського суспільства. ЗМІ суттєво збагачують механізм вироблення і прийняття соціально-політичних рішень, що склався в правових і законодавчих інститутах, надаючи їм додаткову гуманістичну спрямованість, представляючи весь спектр думок громадян, вільно виражених в різних ЗМІ.

У законодавстві України на конституційному рівні сформульовані необхідні гарантії свободи слова та доступу до інформації. Конституційні положення частково розвинені у законодавстві. Разом з тим у законодавстві зберігається

значне число прогалин, що перешкоджають чи ускладнюють реалізацію громадянами права на свободу слова та доступу до інформації. Формулювання законів, що встановлюють межі свободи слова та інформації, особливо в тому, що стосується безпеки, є надмірно широкими, недостатньо визначеними, допускають розширювальне тлумачення і тим самим служать підставою для невинуватених обмежень. Демократичні норми Конституції і законодавства піддаються серйозній деформації в підзаконних актах, найчастіше перекреслюють сенс Конституції. У першу чергу це відноситься до регулювання доступу до суспільно значимої інформації. Існуючі норми та механізми не забезпечують ефективного та своєчасного захисту і відновлення порушених прав у сфері отримання та розповсюдження інформації. В Україні регулювання інформаційних суспільних відносин здійснюється юридичними нормами правових актів, що належать різним галузям права, об'єднаних загальним предметом правового регулювання та базуються на строго певних принципах, що дозволяє говорити про можливість і необхідність виділення даних норм в комплексну галузь права, що має інтеграційний характер.

Ускладнюється невідповідність якісного та кількісного складу українського законодавства про засоби масової інформації. Частина сфер життєдіяльності ЗМІ не регулюється або регулюється погано. Багато законів прямо або побічно регулює діяльність журналістів, укупі з ними діючі нормативні та підзаконні акти вносять плутанину в систему відносин суб'єктів і об'єктів інформації, ставлять додаткові перепони для здійснення основної функції ЗМІ задоволення права громадян на інформацію.

Еклектизм чинного законодавства (зокрема в розділах про державну та комерційну таємницю) і аморфність у виконанні законів, що діють у сфері ЗМІ, призводять до активного використання на практиці рудиментних прийомів «керівництва» пресою, що стримує свободу діяльності. Багато державних і політичних структур проявляють нецивілізоване ставлення до преси.

Сформований в останні роки в Україні інформаційний ринок багато в чому урізає свободу інформації, приводячи до

того, що інформація розглядається власниками ЗМІ не в якості суспільної цінності, а в якості товару, що підлягає продажу з метою отримання максимального прибутку. Умови, в яких нині функціонують українські ЗМІ, породили монополізацію засобів масової інформації, коли в руках великого капіталу, фінансово-промислових груп зосереджуються теле-, радіоканали та друковані періодичні видання, які обслуговують їхні економічні і політичні цілі. У суспільстві склалася ситуація, коли неконтрольований ринок починає істотно обмежувати свободу інформації, споруджуючи бар'єри на шляху тих, хто хоче вийти на нього, породжуючи монополію власників найбільших ЗМІ на трактування, подачу і освітлення інформації та обмежуючи свободу вибору громадянам.

Впроваджена в українське суспільство ліберальна ідеологія «свободи друку» призвела до того, що ідеологія вільного вибору на ринку думок та ідей стала сприяти домінуванню поглядів та інтересів інвесторів і власників ЗМІ над інтересами пересічних громадян, призвела до виникнення інформаційної влади олігархії, що виражається в можливості вузького клану громадян визначати і формувати, а, отже, і піддавати жорсткій цензурі інформаційний вибір кожного громадянина - що йому бачити, чути, читати. Можна вважати, що необмежена ринкова конкуренція натомість одного монстра - державної цензури - породила нового - «ринкову цензуру», що стає особливо помітною в кризові періоди розвитку суспільства.

Оздоровлення ЗМІ, гармонійне «вживлення» в структуру громадянського суспільства - нагальна потреба. Лише оптимізація соціальної ролі журналістики створює умови оздоровлення самого суспільства. Це можливо при зацікавленій увазі всіх державних і громадських інститутів і структур, причому уваги не менше пильної, ніж вдосконалення механізмів державного управління.

Особливо необхідно розробити і закріпити законодавчо інструменти громадського контролю над діяльністю видавця ЗМІ та мовця з метою забезпечення права журналістів і громадян на вільну, об'єктивну, чесну інформацію.

ЛАТЕНТНІСТЬ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ І ТРЕНДИ

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

*кандидат юридичних наук,
старший дослідник,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем протидії злочинності
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Одним з найбільш важливих і разом з тим складних напрямків кримінологічних досліджень є розробка науково обґрунтованої методики вимірювання латентної злочинності, визначення стану латентності окремих видів злочинів. Актуальність таких досліджень визначається, насамперед, необхідністю вдосконалення діяльності правоохоронних органів на основі пізнання справжніх масштабів злочинності, а також розвитком кримінологічної науки, що має спиратися на фундамент з достовірних статистичних даних. Між тим, останнім часом дедалі очевиднішим стає розрив між потребами науки і практики щодо повної і достовірної кримінально-статистичної інформації та її реальною забезпеченістю, що, зокрема, і визначає теоретичне і практичне значення досліджень методик вимірювання латентної злочинності.

Деталізуючи уявлення про латентність наркозлочинності, звернімося до зіставлення офіційно зареєстрованих параметрів останньої та фонового для неї явища – наркотизації, індикаторами якої є рівень і динаміка облікового контингенту наркологічних диспансерів (за діагнозом «наркоманія»), в тому числі й за показниками первинної реєстрації за відповідний період. Як можна бачити, динамічний тренд реєстрації наркозлочинів десинхронізовано з параметрами наркотизації, зокрема, за даними відповідних обліків медичних установ МОЗ України, як за сукупним рівнем облікового контингенту, так і з рівнем та динамікою первинної

реєстрації. Зокрема, візуалізуються яскраво виражені зворотні тенденції, починаючи з 2012 р., коли на фоні істотного зниження рівня наркозлочинності та індексів злочинної активності та інтенсивності, відбувся суттєвий приріст наркозалежних на обліках МОЗ України. До 2012 р. спостерігалось збереження відносної сталості у співвідношенні злочинності та наркотизації. При цьому рівень першої перевищував другу та забезпечував приблизне відношення 1 : 0,7. З 2010 р. це відношення почало змінюватись в бік зростання частки наркозалежних, що, вважаємо, є маркером зростання інтенсивності латентизації наркозлочинності, адже цілком зрозуміло, що внутрішня логіка її відтворення передбачає генетичну залежність цього кримінального феномену від захворюваності населення на наркоманію.

В подальшому, в період після 2012 р. латентизація сягає свого максимуму, що виражається через співвідношення кількості офіційно зареєстрованих наркозлочинів до кількості зареєстрованих наркозалежних за усередненими даними 2012–2018 рр. як 0,6 : 1. Фактично відбулась статистична інверсія. Врахування її кількісного виміру та базових закономірностей детермінації наркозлочинності, що ґрунтуються на стимулюванні наркотизації, виводить на розуміння того, що за десять останніх років, станом на 2014–2018 р., рівень латентної наркозлочинності у порівнянні з періодом 2003–2007 рр. зріс щонайменше на 90 %.

Про причини таких метаморфоз серед іншого варто акцентувати увагу на істотних прорахунках у реформуванні правоохоронних органів, зокрема, блоку кримінальної поліції за напрямом протидії наркозлочинності. Втім, окрім організаційно-управлінських факторів, слід врахувати й структурні зміни нелегального ринку наркотичних засобів й психотропних речовин за рахунок поширення, постійного приросту нових видів речовин психоактивної дії. Згідно з чинним законодавством вони мають визначатися аналогами наркотичних засобів та/або психотропних речовин. Однак вітчизняна слідча практика «обходить стороною» цей сегмент наркозлочинності, що пояснюється очевидними процесуальними труднощами доведення відповідних властивостей вказаних речовин, їх експертного порівняння із

тими наркотичними засобами та психотропними речовинами, які внесені до відповідного Переліку, забюрократизованість процедури оновлення останнього.

Водночас, варто також бути свідомим і того, що вказані вище 90 % – відображають лише масштаби негативних змін у роботі правоохоронних органів, але не характеризують загальний рівень латентності наркозлочинів. При цьому навіть сукупні дані наркологічних диспансерів також не можуть бути достатніми для складання уявлення про дійсні обсяги поширення наркоманії та, відповідно, наркозлочинності в Україні. Та й, власне, сформувати достеменне знання про такі обсяги – достатньо складно: навіть на рівні експертних оцінок, а також досліджень неурядових організацій відсутня єдність у розумінні ступеня наркотичної враженості українського суспільства.

Так, за оцінками експертів державної установи «Центр громадського здоров'я МОЗ України», в Україні 346 тисяч осіб вживають ін'єкційні наркотики, а з урахуванням поширення нових форм наркотичних речовин кількість осіб, що залежні від наркотиків, набагато більша [1]. За даними МВС в Україні налічується близько 500 тис. наркозалежних, включно з тими, хто перебуває на обліках Національної поліції у зв'язку з немедичним уживанням наркотиків. Із них 171,6 тис. уживають наркотики регулярно. Близько 5 тис. наркозалежних не досягли 18 років [2].

В цьому ж контексті варто заважати і на те, що наша держава посідає перше місце в Європі та Центральній Азії за темпами поширення ВІЛ- інфекції, входить до переліку країн із загрозливим рівнем немедичного споживання наркотиків. Лише 2 % наркоманів виліковуються, решта помирає. У середньому за добу в країні помирає 329 наркозалежних, а на рік це число сягає 120 тис. осіб [3]. Відповідно до останніх досліджень даної проблеми, за результатами Українського медичного та моніторингового центру з алкоголю та наркотиків Міністерства охорони здоров'я України, наркотики вживають від 324 тис. до 424,7 тис. осіб. За останні десять років кількість смертей серед осіб, які перебували на наркологічному обліку, зросла більше ніж у 3 рази, у тому числі від передозування – майже в 4 рази. Загрозливих розмірів

набули поширеність розладів психіки та поведінки внаслідок вживання наркотичних речовин (174,7 на 100 тис. населення), а також психічні захворювання (11,5 на 100 тис. населення) [4, с. 156-163].

За результатами низки інших ініціативних досліджень, проведених останніми роками в Україні, фактичний рівень лише ін'єкційних наркозалежних осіб у нашій державі сягає близько 400 тис. осіб. У сукупності з іншими категоріями наркозалежних і тими, хто допускає епізодичне немедичне вживання наркотичних засобів та/або психотропних речовин складає не менше 1 млн. осіб. І ця цифра видається нам більш наближеною до об'єктивної.

На користь цього судження може свідчити і та обставина, що станом на 01.01.2017 р. в Україні під наглядом перебуває 694,9 тис. осіб із розладами психіки та поведінки через уживання психоактивних речовин (диспансерна та профілактична групи нагляду). Лише упродовж 2016 р. зареєстровано 115,2 тис. осіб, яким уперше в житті встановлено діагноз психічних і поведінкових розладів, пов'язаних з уживанням психоактивних речовин, що на 1,3 % більше, ніж у 2015 р. (113 609 осіб) [5].

Захворюваність на розлади психіки та поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин (диспансерна група нагляду) у 2016 р. склала 33 203 особи, або 78,0 на 100 тис. населення (на 2,35 % більше, ніж у 2015 р.). Захворюваність на розлади психіки та поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин (профілактична група нагляду) у 2016 р. склала 81 967 осіб, або 192,45 на 100 тис. населення, що на 1,5 % більше, ніж у 2015 р.) [5].

Узагальнюючи викладені дані наркологічних та психіатричних обліків (диспансерні та профілактичні групи), а також експертних оцінок МВС, моніторингових установ МОЗу, вважаємо за можливе підтвердити висновок про те, що *кількість осіб, які хоча б один раз на рік допустили немедичне вживання наркотичних засобів та/або психотропних речовин в Україні, є не меншою за 1 млн. осіб.* Це означає, що за найбільш скромними підрахунками (тобто, виходячи з припущення, що ці особи лише 1 раз на рік допустили вживання підконтрольних речовин), лише фактів незаконного

придбання (виготовлення) наркотичних засобів та/або психотропних речовин і пов'язаного з цими фактами носіння, перевезення, зберігання *без мети збуту* не може бути менше за 1 млн.

До цієї цифри варто додати також факти виготовлення, виробництва з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, включаючи незаконне вирощування, культивування снотворного маку, конопель. Їх приблизну кількість можливо обчислити, виходячи зі статистичного співвідношення злочинів, передбачених ст. 309 та ст. 307 КК України. Виходячи із розрахунків, зроблених у період найменшої латентності протягом аналізованого часу, тобто з 2004 до 2007 рр., доходимо висновку, що таке співвідношення складає приблизно 1 : 0,5. Звідси випливає, що до вказаної цифри в 1 млн. злочинів варто додати ще 500 тис. І це також із розрахунку лише разової злочинної поведінки відповідних осіб. Таким чином, можливо стверджувати, що *реальний рівень наркозлочинності в Україні не може складати менше, ніж 1,5 млн. злочинів на рік. Отже, рівень латентності досліджуваного виду злочинності складає не менше ніж 98,2 %*. Певна річ, ми допускаємо коливання як в один, так і в інший бік від цієї цифри. Але можливе відхилення в бік зменшення компенсується, вважаємо, тим, що до розрахунку нами не взяті відповідні показники контрабанди наркотиків, а також легалізації коштів, отриманих від наркозлочинів та інших категорій останніх, за виключенням злочинів, передбачених ст.ст. 307, 309 і (частково) 310 КК України.

Крім того, слушною в цьому контексті є думка А. С. Політової, яка акцентує увагу на наркоситуації, що складається на окупованих РФ територіях України. Вчена констатує, що вона розвивається відповідно до тенденцій, типових для наркоринку Російської Федерації, для якого характерним є широке розповсюдження героїну афганського походження та інших сильнодіючих речовин. Цей ринок також значною мірою визначається фактичною заборонаю програм зменшення шкоди, що ускладнює отримання відповідної медичної допомоги особами, які проживають на окупованих територіях, повертає їх до незаконного ринку

підконтрольних речовин [6, с. 136]. Окрім цього, підкреслює А. С. Політова, незаконні поставки героїну афганського походження на окуповану територію України на сході країни, у тому числі для подальшого незаконного перевезення в інші регіони нашої країни, є одним із важливих чинників ведення гібридної війни, який до цього часу майже не привертав уваги дослідників та практиків [6, с. 136].

Вважаємо викладені судження дослідниці небезпідставними. Дійсно, абсолютно латентною, наразі, залишається наркоситуація на тимчасово окупованих територіях АРК й окремих районів Донецької та Луганської областей. Хоча б приблизно визначити її параметри немає, на жаль, жодної об'єктивної можливості. Однак очевидним є те, що вказані території не є вільними від наркозлочинів. Відтак вказаний процент – 98,2 %, варто сприймати як мінімальний рівень латентності наркозлочинності. На цій підставі остання може бути віднесена до категорії одних з найбільш високолатентних кримінальних практик.

Список використаних джерел:

1. У МОЗ підраховали кількість ін'єкційних наркоманів. *Укрінформ*. 2018. 27 червня. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2488445-u-moz-pidrahuvali-pribliznu-kilkist-inekcijnih-narkomaniv.html> (дата звернення : 08.07.2019).

2. Страшна статистика: на сьогодні в Україні 500 тисяч наркозалежних. *Дивись. Info*. 2017. 26 червня. URL : <https://dyvys.info/2017/06/26/strashna-statystyka-na-sogodni-v-ukrayini-500-tysyach-narkozaleznyh/> (дата звернення : 08.07.2019).

3. Тимощук О. М. Узаконений наркотик, або українські реалії метадонової програми. *Юридичний вісник України*. 2011. 10–16 груд. № 49 (858).

4. Ступник Я. В. Законодавчі механізми протидії наркозлочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 3. С. 156–163.

5. Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового

центру з наркотиків та наркотичної залежності / Державна установа «Український моніторинговий та медичний центр з наркотиків та алкоголю Міністерства охорони здоров'я України». URL : <http://aph.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/National-report-2017.pdf> (дата звернення : 08.07.2019).

6. Політова А. С. Сучасний стан протидії наркозлочинності в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 136-145.

СУБ'ЄКТИ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕДУР У СУДАХ: ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Валентин Андрійович ГОМАДА,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права*

Наразі в діяльності суддів існує велика кількість інших не врегульованих управлінських питань, які негативно впливають на ефективність діяльності судів (суддів) та призводять до погіршення не тільки рівня виконуваних завдань та функцій суду, але й до зниження можливості учасників управлінських процедур реалізовувати свої права, свободи та законні інтереси.

Суб'єктивний склад управлінської процедури утворюють дві групи: перша — це передусім державний орган (суд), а другою є саме фізична (громадянин України, іноземець, особа без громадянства) або юридична особа, яку можуть називати «приватною особою». Відносини, що виникають між цими суб'єктами, мають ознаку субординаційності, тобто службове підпорядкування молодшого спеціаліста більш досвідченому. Дана ознака базується на правилах службової дисципліни. Права та обов'язки встановлюються та відповідають чинному законодавству.

Залежно від ініціативи та наслідків приватні суб'єкти управлінських процедур поділяються на осіб, які, звертаючись до адміністративного органу, реалізують свої особисті права та законні інтересів. В такому випадку, їх називають «заявниками», а ті особи, які подають скаргу до суду про бездіяльність або неналежну діяльність органу, називаються «скаржниками». Можливі випадки залучення особи до провадження відповідним органом за її власною ініціативою або за побажанням цього органу, якщо рішення по справі може якимось чином вплинути на права та інтереси цієї особи. В такому випадку така особа називається «зацікавленою особою». До їх складу входять:

а) ті особи, яких залучають до управлінських процедур за побажанням однієї із сторін (наприклад, представник, тобто особа, на права та законні інтереси якої може вплинути відповідне рішення у справі);

б) особа, яка своїми діями сприяла чи може сприяти розгляду певного питання (свідки, експерти, перекладачі, спеціалісти);

в) третя група — це законні представники, тобто батьки, опікуни чи піклувальники, які діють з підстав, передбачених у законодавстві.

Коло суб'єктів, які входять до складу внутрішньоорганізаційної управлінської процедури у судах, можна класифікувати залежно від повноважень на місцях: голова суду; заступник голови; судді судової палати; апарат суду.

Існує багато вимог до організаційної структури органів суду. Найголовнішими з них можна визначити саме такі вимоги:

1) організаційний склад суду повинен забезпечувати виконання головних завдань та цілей суду, а отже, підкорятись вимогам та потребам судової діяльності;

2) необхідно розподіляти працю суддів найефективнішим шляхом, щоб забезпечувати рівномірне навантаження, покладання зобов'язань залежно від спеціальності та надання можливість для творчого розвитку кожного окремого судді;

3) необхідне встановлення вертикальних та горизонтальних повноважень між усіма працівниками суду.

Кожне завдання, яке покладається на суддю, повинно відповідати його компетенції;

4) одним з головних принципів діяльності суду є підтримання постійної відповідності організаційної структури управління у суді умовам соціально-культурного розвитку, що має велике значення при винесенні рішень по справі, розмежуванні повноважень між працівниками та встановленні меж керування персоналом суду. Відсутність даного принципу спричинить «сліпий» розгляд справ без забезпечення належного результату;

5) порушення обсягу повноважень, функцій та обов'язків може спричинити дисбаланс в системі управління, як в окремих його підрозділах, так і в цілому у суді.

Таким чином, весь персонал можна розподілити на тих, хто має владні повноваження та здійснює головну діяльність у суді, та тих, хто складає допоміжну частину та виконує обслуговування самого процесу управління, всіх інших форм управлінської діяльності. На владних суб'єктів покладено здійснення головних управлінських функцій та контроль за підпорядкованим персоналом. Даний вплив є необхідним для досягнення поставлених цілей та завдань шляхом впливу на поведінку підлеглих. Можливість реалізації даного впливу закріплена на законодавчому рівні та підлягає обов'язковому виконанню.

Також, на нашу думку, є необхідним поділ суб'єктів управлінських процедур залежно від особи, яка в них бере участь. В одних випадках, в таких процедурах суб'єктом виступає лише сам орган — суд, а в інших — службова або посадова особа суду. Необхідно врахувати і те, що на сьогодні немає остаточної думки науковців щодо поняття службової та посадової особи. Ці поняття дуже активно використовуються в різних нормативно-правових актах та законах.

Залежно від чисельності осіб при розгляді певних справ владні учасники управлінської процедури можуть класифікуватись на: 1) колективних (колегіальних); 2) індивідуальних (одноособових).

Залежно від зв'язків у відносинах, які виникають між суб'єктами управлінської процедури при здійсненні ними

повноважень, їх можна поділити на: 1) субординації; 2) координації; 3) реординації.

Під учасником управлінських відносин в діяльності судових органів необхідно розуміти особу, яка володіє комплексом законодавчо закріплених прав, свобод, законних інтересів та обов'язків, які гарантуються на рівні адміністративно-правової норми, та має здатність реалізовувати права та виконувати покладені на неї повноваження. Щодо спеціальних ознак, які характерні саме для цих відносин, необхідно зауважити, що: 1) обов'язковим учасником повинен бути орган суду чи його посадова особа — у зовнішніх управлінських процедурах, та посадова особа суду — у тому випадку, коли це стосується внутрішньоорганізаційних управлінських процедур; 2) за різних обставин одні і ті ж учасники даних процедур можуть бути владними та підпорядкованими; 3) в залежності від сукупності прав та обов'язків учасники можуть бути як юридично нерівними, так і юридично рівними, однак, на практиці частіше зустрічається нерівність між учасниками.

ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗА НЕДЕРЖАВНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВООХОРОНИ

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

*доктор юридичних наук, старший
науковий співробітник, доцент
кафедри адміністративного права
та процесу факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Приватні охоронні компанії відіграють все більш важливу роль у секторі безпеки в усьому світу. Надаючи охоронні послуги, ці компанії безпосередньо впливають на безпеку, права людини й демократичний порядок у державі. У зв'язку із цим питання правового регулювання діяльності й

відповідальності приватних охоронних компаній є особливо важливими для суспільства й держави.

Держави, як правило, встановлюють для приватних охоронних компаній певні обов'язки, певні правові рамки їхньої діяльності для забезпечення безпеки громадян. Контроль за недержавними суб'єктами правоохорони забезпечується, як правило, шляхом встановлення різних механізмів контролю. Якщо недержавну (приватну) правоохорону розуміти як частину всього сектору правоохорони в державі, то належний контроль буде сприяти належному регулюванню всієї правоохоронної діяльності в державі, реальному забезпеченню прав і свобод людини.

На жаль, слід констатувати, що досить складно чітко визначити роль держави в забезпеченні професіоналізму недержавних суб'єктів правоохорони. Вивчення ситуації як в Україні, в інших країнах колишнього СРСР, країнах Східної Європи свідчить про недостатню увагу законодавчої влади до регулювання й контролю над діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони. Спостерігається відсутність розуміння важливої ролі приватних структур для забезпечення правопорядку й безпеки. Недостатньо уваги приділяється питанням нагляду за професійною діяльністю приватних суб'єктів охорони, у тому числі й регулюванню порядку відповідальності цих суб'єктів за неналежне виконання зобов'язань щодо забезпечення безпеки. Держава зобов'язана встановлювати стандарти надання охоронних послуг з урахуванням дотримання прав і свобод людини під час проведення охоронних заходів.

Слід зазначити, що держава не має права втратити монополію на застосування сили в країні. Події останніх років свідчать про те, що певні групи, прикриваючись ідеями революції, здійснюють антигромадську й антидержавну діяльність. Це й громадські формування по охороні громадського порядку й кордону, й громадські організації правоохоронного спрямування. Експлуатуючи існуючі як внутрішні, так і зовнішні загрози, була створена велика кількість громадських об'єднань, діяльність яких спрямована на реалізацію антиконституційних цілей. Подібна тенденція спостерігається в багатьох країнах, що розвиваються, й

країнах третього світу. Приватні охоронні структури й громадські формування використовуються не лише як альтернатива державним структурам, а нерідко привласнюють всупереч законодавству поліцейські функції. Більш ніж в 44 країнах світу кількість осіб, які задіяні в приватній охороні, взагалі перевищує поліцейські сили.

Діяльність як державних, так і недержавних суб'єктів правоохорони повинна здійснюватися в передбачених законом межах. Це вимагає створення надійного й дієвого механізму контролю з боку держави за належним виконанням повноважень, які делегуються громадянському суспільству й приватним особам державою. Додатково слід забезпечити дієвий контроль за діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони. Метою такого контролю є недопущення відхилень від установленого порядку забезпечення державної безпеки й охорони громадського порядку, попередження, виявлення й припинення дій, які завдають шкоди інтересам, що охороняються державою. Неконтрольований аутсорсинг діяльності в сфері правоохорони, незабезпечення державою належного контролю над діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони можуть приводити до значних порушень прав і свобод громадян. Міжнародне право вказує, що держава зобов'язана відповідати за дії або недовгляд державних органів, які призвели до порушень прав людини.

Контрольна діяльність держави за недержавними суб'єктами правоохорони є складовою частиною механізму реалізації норм права, які є обов'язково необхідними для досягнення належного рівня правовідносин. Контроль є одним з методів (способів) правоохоронної діяльності, стадією управлінського циклу. Належна організація контролю сприяє усуненню недоліків управління. Контроль дозволяє вчасно коректувати здійснення управлінської діяльності й вживати заходів щодо усунення недоліків і відхилень.

Здійснення державного контролю над діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони повинне здійснюватися лише за умови дотримання основних його принципів, таких як законність, об'єктивність, дотримання професійної етики, гласність, плановість, систематичність і регулярність, дієвість і

оперативність, компетентність, методологічна спрямованість, результативність і ефективність.

Важливість контролю за приватними охоронними компаніями й службами безпеки обумовлена особливостями послуг, що надаються цими суб'єктами. Під час своєї діяльності приватні охоронні компанії можуть застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби (в окремих країнах і вогнепальну зброю) щодо громадян, здійснювати затримання, що у свою чергу може викликати принижуючі гідність людини поведінки й фізичні страждання. Подальша приватизація й аутсорсинг у сфері забезпечення безпеки спричиняє значному розширенню даної галузі й збільшенню ризиків порушення прав і свобод людини.

Забезпечення безпеки традиційно ототожнюється з державною монополією – держава забезпечує існування збройних сил, поліцейські структури, а також інші силових структур забезпечення безпеки й правопорядку в країні. У зв'язку із цим саме держава відповідальна за дію й бездіяльність офіційних органів, які приводять до порушень прав людини. У той же час виникає питання відповідальності недержавних структур забезпечення безпеки й правопорядку, яким делеговані певні державні функції. Питання відповідальності недержавних суб'єктів забезпечення правоохорони за порушення прав і свобод людини залишається відкритим.

ЗМІНА УМОВ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПЕРЕВЕДЕННЯМ ПРАЦІВНИКА НА ІНШУ РОБОТУ

Микола Іванович ІНШИН,

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
завідувач кафедри трудового
права та права соціального
забезпечення Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

Чинне трудове законодавство України, хоча і оперує поняттям переведення працівника на іншу роботу, проте не дає визначення даного поняття, що породжує відповідні наукові дискусії щодо змістовного наповнення даного правового явища. Постановою Пленуму Верховного суду України від 6 листопада 1992 року № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», зокрема п. 31, переведення на іншу роботу визначено як доручення працівникові роботи, що не відповідає спеціальності, кваліфікації чи посаді, визначеній трудовим договором, що допускається лише за згодою працівника [1]. Тобто, у зв'язку із переведенням працівника на іншу роботу фактично змінюється трудова функція працівника, яка є істотною умовою трудового договору.

Варто відзначити, що визначення встановлені законодавцем видаються доволі односторонніми. Вони відзначають лише одну умову і не враховують усіх інших суттєвих домовленостей досягнутих між працівником і роботодавцем при укладенні трудового договору (наприклад місце роботи при переведенні на інше підприємство).

Натомість, проект Трудового кодексу України закріплює зовсім іншу позицію. Згідно ст. 69 проекту переведенням на іншу роботу вважається виконання працівником тимчасової або постійної роботи, не передбаченої трудовим договором (крім випадків виконання працівником додаткових обов'язків попри основну роботу та виконання обов'язків тимчасово

відсутнього працівника) [2]. Як бачимо, тут це поняття тлумачиться ширше і пов'язується із виконанням будь-якої роботи не обумовленої сторонами трудового договору.

Під переведенням працівника на іншу роботу потрібно розуміти доручення йому іншої постійної або тимчасової роботи, не передбаченої при укладенні трудового договору. Натомість зміна умов роботи зумовлює зміну решти істотних умов трудового договору. Переведення працівника на іншу роботу потребує відповідних змін трудового договору за взаємною згодою сторін даного договору.

Водночас треба наголосити на тому, що група соціальних явищ, під якими розуміють «переведення на іншу роботу» стає різномірною, а саме поняття більше умовним, що фактично позбавляє можливості дати йому конкретне визначення. Як приклад можна навести наступне: переведення на інше підприємство (в установу чи організацію) не повинно розглядатися як переведення на іншу роботу, так як при такому переведенні змінюється сторона трудового договору – роботодавець. А це свідчить про припинення існуючих трудових правовідносин і виникнення нових на підставі іншого трудового договору. Тобто, в такому випадку не можна говорити про зміну умов трудового договору, оскільки за таких умов попередній трудовий договір припиняє свою дію, натомість укладається новий з іншим роботодавцем.

У науці трудового права зустрічаються класифікації переведення працівника на іншу роботу, дослідження яких дасть можливість краще дослідити даний вид змін трудового договору. Так, переведення працівника на іншу роботу класифікують:

1) За спеціальністю: робота за іншою спеціальністю; робота в межах тієї ж спеціальності, але з виконанням іншої трудової функції;

2) За місцем розташування: робота на тому ж підприємстві; робота на іншому підприємстві, навіть за умови незмінності кваліфікації, спеціальності чи посади;

3) За місцевістю: робота у тій же місцевості; робота у іншій місцевості, зокрема, у випадку переміщення підприємства, установи, організації у іншу місцевість [3, с. 261]. Не можемо повністю погодитись з наведеною

класифікацією, оскільки спірним, на нашу думку, є питання віднесення переведення працівника на роботу на іншому підприємстві, навіть за умови незмінності кваліфікації, спеціальності чи посади до різновиду змін трудового договору, оскільки в даному випадку змінюється сторона договору, тому, відповідно необхідним є переукладення трудового договору, а не внесення змін в існуючий.

Також переведення працівника на іншу роботу можна класифікувати за наступними критеріями:

1. За строком: переведення на іншу постійну роботу без зазначення строку; тимчасові переведення працівника на іншу роботу.

2. Залежно від ініціатора: за ініціативою роботодавця чи уповноваженого ним органу; на прохання працівника; на вимогу третіх осіб;

3. За метою: викликані необхідністю раціонального використання кадрів; та ліквідації складних виробничих ситуацій; викликані необхідністю полегшення працівникам умов праці.

На практиці кожен із зазначених видів переведень досить часто визначається одночасно декількома обставинами (наприклад, строком та метою переведення. Чітка класифікація переведень має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Вона сприяє глибшому дослідженню переведень як одного із видів зміни трудового договору та дотриманню гарантій прав працівників при переведенні на іншу роботу.

Загалом «переведенню на іншу роботу» присвячено лише три статті Кодексу законів про працю, які входять до глави III «Трудовий договір». Так у ст. 32 Кодексу йдеться про постійні переведення та відмежування їх від переміщення працівника; ст. 33 регулює тимчасове переведення працівника на іншу роботу не обумовлену трудовим договором; ст. 34 – тимчасове переведення на іншу роботу у разі простою.

Ч.1 ст. 32 та ч. 1 ст. 33 Кодексу законів про працю закріплює загальне правило, згідно якого переведення працівника на іншу роботу (тимчасове переведення працівника на іншу роботу) можливе тільки за його згодою [4]. Дані норми обумовлюються тим, що ініціатива про

переведення зазвичай виходить від роботодавця. Погоджуючись з умовами переведення на іншу роботу, працівник, відповідно, погоджує зміну умов трудового договору.

У випадках, коли працівник є ініціатором переведення на іншу роботу, це розцінюється як прохання, яке роботодавець має право, але не зобов'язаний задовольняти. Винятком можуть бути лише випадки, коли працівник потребує переведення за станом здоров'я, або коли переведення стосується вагітних жінок чи жінок, що мають дітей віком до трьох років.

Трудовим законодавством передбачено випадки переведення працівника і без його згоди. Проте, таке переведення допускається у випадку якщо така робота має тимчасовий характер (до одного місяця), не протипоказана працівнику за станом здоров'я, причиною переведення стали обставини екстраординарного характеру (відвернення або ліквідація наслідків стихійного лиха, епідемій, епізоотій, виробничих аварій; а також інші обставини, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей), оплата праці не нижча ніж середній заробіток за попередньою роботою (ч. 2 ст. 33 КЗпП) [4]. Оскільки таке переведення є тимчасовою зміною трудової функції працівника, тому не потребує відповідних змін трудовий договір. Після закінчення строку такого переведення чи дії обставин за яких працівника було переведено трудова функція працівника відновиться до попереднього стану.

Варто зазначити також те, що законодавець не встановлює обов'язку для роботодавця одержати письмову згоду працівника при добровільному переведенні його на іншу роботу. У проекті Трудового кодексу дана процедура дещо змінена (ч. 2 ст. 69). Так, переведення працівника на іншу роботу дозволяється тільки за письмовою згодою працівника та оформлюється шляхом укладення нового або внесення змін до раніше укладеного трудового договору [2]. Оскільки статтею 24 КЗпПУ передбачено як правило письмову форму трудового договору, а не виключно, то допускається думка про легальне існування усного трудового договору. З огляду на таку правову позицію та загальні положення договірної права, вважаємо,

що зміни в будь-який договір, в тому числі і трудовий, повинні вноситись у тій формі, в якій він був укладений.

Звичайно, що письмова форма згоди працівника на переведення має ряд переваг. Зокрема, вона є своєрідним захистом трудових прав працівників та попереджає виникнення спірних неоднозначних ситуацій щодо факту. Отримання письмової згоди працівника зменшить кількість трудових спорів щодо незаконних переведень працівників на іншу роботу.

Список використаних джерел

1. Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 року №9 / Дебет-Кредит (Галицькі контракти). - від 21.07.2008. - №29. – стр.279.

2. Проект Трудового кодексу України: від 27.12.2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

3. Советское трудовое право : учебник : под ред. Н.Г. Александрова. – М. : Юрид. лит., 1972. – 576 с.

4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII / Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. - додаток до №50. - ст.265.

ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Устим Олексійович КАПУСТИНСЬКИЙ,

*слухач магістратури факультету
екології та права Житомирського
національного агроекологічного
університету
(науковий керівник кандидат
юридичних наук, доцент
Бондарчук Н. В.)*

Сьогодні Україна впевнено йде шляхом Євроінтеграції. Це рішення призвело до глобальних змін не тільки в економічній, політичній та соціальній сферах, але і в багатьох інших, включаючи і сферу права. В Україні було проведено судову реформу: зокрема, була внесена низка змін до Конституції України, процесуальних кодексів та Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Окрім цього, було створено Вищий антикорупційний суд. Але ми вважаємо, що у сторіччя світової глобалізації цього замало. Адже у всіх провідних державах світу ставлення до судочинства різне відрізняється від нашого. Розв'язання конфліктів у таких провідних країнах-членах Євросоюзу, як Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, у 80 % випадків проводиться не за допомогою класичної моделі судочинства, а за допомогою використання альтернативних видів судочинства, найбільш поширеним з яких є медіація.

Метою медіації є пошук рішення, прийнятного для обох сторін. Головне, щоб обидві сторони вважали, що це рішення є оптимальним та прийнятним. Тобто медіація працює не лише з правовою позицією, а й з реальним інтересом людини, що виходить за межі юридичного вирішення питань у суді. У процесі медіації не встановлюють винного у ситуації та не доводять, хто більше правий.

В соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодженні інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони. В той же

час, в правовій доктрині медіацією називають також процес переговорів, коли до вирішення спірного питання залучається нейтральна сторона – медіатор (посередник), яка веде цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін щодо суті спору й активно допомагає сторонам зрозуміти свої інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить усіх учасників переговорів.

Медіація (посередництво) розглядається також як добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їхньому спорі шляхом переговорів [1].

Процес медіації складається з етапів, кожен із яких має свою мету і зміст. Для успішного проведення медіації потрібно, щоб перехід до наступного етапу відбувався після того, як буде досягнуто всі цілі на попередньому. Виділяють такі етапи процесу здійснення медіації: підготовка до посередництва; вступ у процедуру медіації; обговорення проблеми, пошук та розробка варіантів вирішення спору; вирішення спору, укладення угоди та підбиття підсумків.

Варто також зазначити, що нині, попри брак спеціального законодавства, Україна може похвалитися своїм власним досвідом застосування процедури медіації, який підтверджує високу ефективність цього інституту при вирішенні конфліктів. Починаючи з 2003 р. активно проводять експерименти у судах. Також на території України діє низка Регіональних груп з медіації, які об'єдналися в Асоціацію груп медіації України та Український центр порозуміння і примирення [2].

На відміну від судового розгляду, який є суворо врегульованим, формалізованим та зосередженим на суті позову, медіація дає змогу гнучкого підходу до вирішення спору, урахування всіх аспектів спірної ситуації, незалежно від їх юридичного чи правового значення. Основним завданням судового вирішення спорів для сторін є вирішення спору на свою користь, а для суддів – винесення такого рішення. Водночас у процесі медіації перед сторонами стоїть завдання пошуку взаємоприйняттого (компромісного)

вирішення виниклого між ними спору на основі принципів добровільності участі та рівності сторін, а роль медіатора – компетентно і професійно допомогти сторонам у пошуку такого рішення.

Саме тому медіацію відносять до альтернативних методів вирішення спорів. Але є сутнісні ознаки, за допомогою яких можливо відрізнити медіацію від інших методів вирішення спорів: добровільність використання цієї процедури; гнучкий характер процедури; бажання сторін дійти згоди та вирішити спір; брак судових повноважень у медіатора.

Медіація має такі переваги: швидкість, конфіденційність та – як засвідчує загальна практика проведення медіації – високий ступінь результативності.

Проте, усвідомлення потреби та бажання запровадження медіації ще недостатньо для здійснення цього наміру. На шляху впровадження медіації як альтернативної форми вирішення спорів є певні проблеми та перешкоди.

Однією з центральних проблем становлення медіації в Україні є відсутність чіткого розуміння – яким чином медіація має бути «вмонтована» в українську правову систему. Доволі поширеною є думка, що медіацію слід розглядати як частину судочинства, і проводитись вона має суддею, який отримав на це доручення. Прихильники цієї моделі розвитку вважають, що судова медіація має на меті покращити функціонування правової системи та запропонувати альтернативний спосіб вирішення спору, що дозволяє уникнути таких чинників, як тривалість та висока вартість судового процесу, перевантаженість судів тощо. Однак в цьому випадку слід враховувати, що становлення медіації в Україні цілком залежить від наявності у влади так званої політичної волі. Сьогодні складно визначитися яка з відомих в Україні форм медіації – судова чи комерційна найкраще усталиться в нашій державі. Зрозуміло, що з огляду на євроінтеграційні прагнення України ми маємо уважно вивчати європейський досвід розвитку альтернативного врегулювання спорів. Відомо, що одним з пріоритетних завдань Ради Європи та Європейського Союзу є надання допомоги державам-членам у здійсненні справедливого правосуддя та розробці альтернативних методів розв'язання конфліктів. Безумовно, така допомога

перш за все полягає у виробленні певних стандартів відповідно до яких держави-члени мусять привести своє законодавство у відповідність до взятих ними правових зобов'язань [3].

Однак в Україні впровадження медіації здійснюється надто повільними темпами, в порівнянні із іншими державами, колишніми союзними республіками, зокрема Росією, Білоруссю, Грузією. Цьому заважає ряд причин: 1) Низька правова культура населення; 2) Низький рівень довіри до даної послуги. Неготовність широких верств населення сприймати медіацію як альтернативу державному судочинству викликана насамперед відсутністю об'єктивної інформації про можливості та переваги медіації; 3) Недостатня поінформованість суспільства в цілому, і громадян зокрема, про медіацію, її переваги як альтернативного судовому розгляду. 4) Позиції сторін, які не бажають іти на компроміс. Медіація, одним із базових принципів якої є добровільність виконання учасниками примирної угоди, розрахована на свідомих та добросовісних учасників врегулювання конфлікту, які психологічно готові до компромісу. 5) Специфіка національного правосуддя. Практика показує, що в українському суспільстві сформувалась усталена думка про те, що не самі учасники конфлікту, а хтось інший (держава) має вирішувати спірні відносини і що саме обов'язковість судового рішення є єдиним дієвим способом вирішення спору; 6) Низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; 7) Громадські засади розвитку медіації; 8) Складність вибору медіатора як високопрофесійної особи; 9) Відсутність спеціалізованого законодавства;

10) Відсутність належної фінансової підтримки. Надзвичайно важливо для країни на ранній стадії розвитку медіації надавати достатні державні кошти для схем державного посередництва. Без належного фінансування посередництво боротиметься за доведення своєї ефективності та сприйняття громадськістю і матиме лише поодинокі успіхи [4]. Аналізуючи все вище викладене можна зробити висновок що, незважаючи на проблеми, які існують при впровадженні та проведенні медіації, становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової

культури суспільства, допоможе розвантажити систему судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів.

Список використаних джерел:

1. Лазаренко М. М. Імплементация медіації в правову систему: міжнародний досвід та перспективи інституціоналізації в Україні // URL: http://www.apmv_2015_124__12.pdf;
2. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики // URL: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/1\(84\)/10.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/1(84)/10.pdf);
3. Застосування медіації як альтернативного методу вирішення спорів // URL: <http://www.vaas.gov.ua/news/zastosuvannya-mediatsii-yak-alternativnogo-metodu-virishennya-sporiv/>;
4. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні // URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3250/Ясиновський%20APP_55-31.pdf.

ПРОБЛЕМА ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Юрій Вікторович КВЯТКІВСЬКИЙ,

прокурор Львівської області

Однією із першочергових проблем, яка нами відзначалась раніше у даній роботі, є те, що на непідконтрольній Україні території не діє українське кримінально-виконавче законодавство, а натомість прийняте окупаційне законодавство. На окупованих територіях Луганської області діє законодавство України станом на травень 2014 року, в частині, що «не суперечить» цій так званій конституції Луганської народної республіки [1, с. 33]. У самопроголошеній Донецькій Народній Республіці прийнято своє кримінально-

виконавче законодавство, яке не відповідає українському, і саме його положення застосовуються на сьогодні [1, с. 24]. Тобто, перша із чинних проблем законодавчої регламентації виконання покарання на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей полягає у тому, що вітчизняне кримінально-виконавче законодавство на цих територіях не використовується окупаційною владою. Натомість окупантами застосовується або власне законодавство, яке не породжує жодних правових наслідків на території України, або ж українське кримінально-виконавче законодавство, яке вже втратило чинність.

Вирішення даної проблеми неможливе у законодавчий спосіб. Будь-які нормативно-правові акти, які приймають вітчизняним законодавцем, ігноруються окупаційною владою. Саме тому, пов'яжемо вирішення даної проблеми пов'яжемо виключно із поверненням контролю над окупованими територіями.

Наступна проблема пов'язана із тим, що до чинного Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 № 1129-IV [2] із моменту початку війни не було внесено жодних змін, пов'язаних із правовим статусом осіб, які відбувають покарання на окупованих територіях. При цьому, варто звернути увагу на те, що у цілому зміни до даного нормативно-правового акту вносились із моменту окупації, втім жодна із них не стосувалась виконання покарання на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. При цьому, низка проблемних питань, які виникають у зв'язку з перебуванням засуджених державою Україна осіб на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, могли би бути вирішені саме у такий спосіб.

Наприклад, згідно опитувань засуджених майже 90% з них, бажали повернутися на підконтрольну уряду територію по причинах: 1) невиконання членами незаконних збройних формувань своїх обіцянок щодо надання пільг засудженим; 2) проживання родичів на підконтрольній уряду території; 3) погіршення режиму та умов тримання під вартою; 4) масивних обстрілів деяких територій; 5) загального духу беззаконня для нової адміністрації та безправ'я для

засуджених; б) негативного ставлення адміністрації до засуджених із західної частини України. Тож, засуджені почали звертатися із проханням евакуювати їх із небезпечної території ще восени 2014 року. Разом із тим, чинний Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV [2] не містив відповідних положень тоді, і не містить їх і на сьогодні. Вперше засуджених перевели із окупованої території у січні 2015 року — трьох в'язнів із Єнакіївської ВК № 52. Наступна група засуджених була переведена тільки 20 грудня 2015 року — тобто майже через рік. Після цього групи засуджених вивозилися приблизно кожні 3–6 місяців. Більшість евакуйованих належали до довічно позбавлених волі. Станом на 1 серпня 2018 року було переведено 186 осіб [1, с. 43]. При цьому, дана процедура не була урегульована нормами Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 № 1129-IV [2], та не урегульовується ним до цих пір. Так само, не прийнято жодного спеціального нормативно-правового акту, який урегулював би вирішення цієї проблеми.

Як свідчить аналіз змісту чинного Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 № 1129-IV [2] у контексті здійсненого нами у даній роботі дослідження, не вирішеними на законодавчому рівні також залишаються питання правового статусу засуджених на непідконтрольній уряду території в Україні; порядку звільнення засуджених з місць позбавлення волі на непідконтрольній уряду території та повернення їх до України; надання компенсацій таким особами. Як зазначають Є.Ю. Захаров та Н.М. Мельник, засуджені, які вже були переведені із тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, зазвичай бажають отримати матеріальну та моральну компенсацію за те, що довгий час знаходилися під контролем незаконних збройних формувань [1, с. 48]. Саме тому, важливим є вирішення цієї проблеми також.

Таким чином, вирішення проблеми відсутності змін чинного Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 № 1129-IV із початку збройної агресії, ми вбачаємо двома можливим шляхами:

1. Внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України від 11.07.2003 № 1129-IV [2].

У такому разі даний нормативно-правовий акт варто доповнити розділом «Правовий статус осіб, засуджених до позбавлення волі, в умовах збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України».

В такому розділі доцільно передбачити статті, присвячені урегулюванню таких питань, як:

1) власне яким є правовий статус засуджених на непідконтрольній уряду території в Україні;

2) переведення засуджених з непідконтрольних уряду територій до інших регіонів України, зокрема його механізму;

3) звільнення з місць позбавлення волі на непідконтрольній уряду території;

4) регулювання надання правової допомоги засудженим, які перебувають на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей чи переведені на підконтрольну територію;

5) надання компенсацій особам, які були вимушені відбувати покарання на непідконтрольних Україні територіях;

6) регулювання доступу представників міжнародних організацій, які працюють на непідконтрольних уряду територіях, до засуджених на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

2. Інший вірогідний спосіб вирішення цієї проблематики полягає у прийнятті спеціального нормативно-правового акту, у цій сфері.

Саме із цим шляхом пов'язане вирішення наступної проблеми – відсутності спеціального нормативного акту, який би регулював правовий статус осіб, залишених в установах виконання покарань на непідконтрольній уряду території, або які відбули покарання в окупованих пенітенціарних закладах. При цьому, відповідні спроби законодавця мали місце. Як нами зазначалось раніше, 5 липня 2018 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект № 8560 «Про врегулювання правового статусу осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного

конфлікту, тимчасової окупації території України» [3], метою якого є поновлення конституційних прав, свобод і законних інтересів осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України, та врегулювання їх правового статусу відповідно до законодавчих актів України. Відмітимо, що даний проект покликаний урегулювати правовий статус осіб, які утримуються чи утримувалися в місцях виконання покарань на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Даний законопроект залишається на розгляді Комітету Верхової Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Серед його позитивних сторін відзначимо наступні:

1) засуджених, які утримуються чи утримувалися в місцях виконання покарань на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, виділено у спеціальну категорію, що дозволяє їм встановити відбуття ними покарання на непідконтрольних уряду територіях за рішенням суду, а також отримати відповідний правовий статус;

2) передбачено отримання компенсацій особами, які утримувалися в місцях виконання покарань на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

Серед недоліків виділимо такі:

1) відсутні положення щодо переведення засуджених з тимчасово окупованої території на територію, підконтрольну Уряду;

2) не вирішується проблема звільнення з місць позбавлення волі на непідконтрольній уряду території.

Разом із тим, очевидно, що прийняття такого законопроекту все ж є позитивним аспектом, і може вирішити ті проблеми, на які нами вказувалось раніше. Саме тому, зробимо висновок про те, що прийняття даного нормативно-правового акту зможе вирішити наступні проблеми: відсутність змін до кримінально-виконавчого законодавства, пов'язаних із окупацією українських територій; відсутність спеціального законодавства, яке урегулює правовий статус осіб, які утримуються чи утримувалися в місцях виконання

покарань на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей.

Таким чином, зробимо висновок, що на сьогодні актуальними проблемами законодавчої регламентації виконання покарання на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей є наступні:

1) вітчизняне кримінально-виконавче законодавство на окупованих територіях Донецької та Луганської областей не використовується окупаційною владою, а при цьому окупантами застосовується або власне законодавство, яке не породжує жодних правових наслідків на території України, або ж українське кримінально-виконавче законодавство, яке вже втратило чинність;

2) чинний Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV не зазнавав змін із початку збройної агресії;

3) відсутнє спеціальне законодавство, яке урегульовує правовий статус осіб, залишених в установах виконання покарань на непідконтрольній уряду території, або які відбули покарання в окупованих пенітенціарних закладах.

Вирішення цих проблем можливе наступними шляхами: повернення під контроль України окупованих земель, внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України, прийняття Закону України «Про врегулювання правового статусу осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України».

Список використаних джерел

1. Права позбавлених волі, які утримуються під вартою в ОРДЛО / упоряд. Є. Ю. Захаров, Н. М. Мельник. Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2018. 80 с.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3-4. ст. 21

3. Про врегулювання правового статусу осіб, стосовно яких порушено законодавство України про кримінальну відповідальність, кримінальне процесуальне, кримінально-виконавче законодавство України внаслідок збройної агресії, збройного конфлікту, тимчасової окупації території України: Проект Закону України №8560 від 05.07.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64360 (дата звернення 25.05.2019)

РОЗВИТОК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ЧАСТИНІ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Сергій Миколайович КІЗЬ,

*здобувач Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Досліджувати питання щодо удосконалення діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Україні, в першу чергу, необхідно починати з адміністративно-правового законодавства, тому що саме воно є загальним правовим фундаментом існування та функціонування вказаного органу державної влади. А його норми щодо спеціалізованої антикорупційної прокуратури: закріплюють порядок їх створення, повноваження, особливості діяльності; встановлюють методи, способи та форми організації та управління окремими структурними підрозділами; забезпечують дотримання законності співробітниками; визначають напрями взаємодії з іншими державними та недержавними органами, громадянами, їх об'єднаннями. Більш того наведене демонструє важливість правових норм, зокрема адміністративних від якості, актуальності та реалізації яких залежить ефективність роботи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. В такому випадку важливим є щоб правові норми були максимально прозорі та зрозумілі як

для посадових осіб, в тому числі таких, що мають юридичну освіту так і для пересічних громадян.

Перш за все, хотілося б звернути увагу на відмінність викладення функцій прокуратури, в тому числі і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Основному законі держави, провідному нормативно-правовому акті – Закону України «Про прокуратуру» та профільному підзаконному нормативно-правовому акті - Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149. Також заслуговує особливої уваги ототожнення в змісті останніх двох правових актів завдань і функцій (ст. 131-1 Конституції України та ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» за своєю змістовною сутністю тяжіють до завдань органів прокуратури, включаючи Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру). Під час аналізу приписів зазначених статей також привертає увагу наявність термінологічних неточностей, а саме вживання понять «публічне обвинувачення» і «державне обвинувачення». Так, у п. 1 ч. 1 ст. 131-1 Конституції України вказано, що «в Україні діє прокуратура, яка здійснює: підтримання публічного обвинувачення в суді», а відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» та п. 3.4 розділу 3 Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149 на прокуратуру покладається функція підтримання державного обвинувачення в суді. Останнє означає «процесуальну діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» (п. 3 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України), при цьому легалізоване визначення публічного обвинувачення в національній нормативно-правовій базі відсутнє, що буквально змушує звернутись до наукових розробок із окресленого питання.

Не занурюючись у дискусію з приводу сутності та відмінностей державного та публічного обвинувачення, слід вказати, що взагалі ми погоджуємось із тими вченими, які

наділяють публічне обвинувачення більш широким змістом і наголошують на необхідності уніфікації обох понять об'єднавши їх у єдиному терміні – «публічне обвинувачення». Тому що саме останнє не тільки є сучасним поняттям, яке використовується для позначення такої функції прокуратури в зарубіжних державах, а й відповідає сутності правоохоронної реформи заснованої на людиноцентриському підході, є узгодженим із рядом міжнародних документів і практикою Європейського суду з прав людини. Обвинувачення в такому випадку висувається не від імені держави, а в інтересах всього суспільства чи переважної його більшості за для охорони прав і свобод останнього. У свою чергу приведення окремих нормативно-правових актів (Кримінально-процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149), які регулюються діяльність спеціалізованої антикорупційної прокуратури, в частині уніфікації термінології яка в них використовується дасть змогу чіткіше зрозуміти функції та завдання органів прокуратури, в тому числі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а також буде сприяти правильному визначенню їх ролі та місця в процесі реалізації правоохоронної функції держави.

Необхідним також є чітке відмежування завдань і функцій спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які на сьогодні визначені законодавцем єдиним монолітним блоком правових приписів. У свою чергу це можливо шляхом викладення розділу 3 Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149 (із одночасною зміною його назви на – «Завдання та функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури») наступним чином:

«3.1. На Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру покладаються такі завдання: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді в кримінальних провадженнях віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України; 2) представництво інтересів держави та

фізичних осіб, якщо вони прямо чи безпосередньо стосуються корупційних і пов'язаних із правопорушень; 3) нагляд за додержанням законодавства під час здійснення розслідування Національним антикорупційним бюро України; 4) забезпечення виконання судових рішень у справах про корупційні правопорушення та таких, що пов'язані з корупцією, їх оскарження, а також відшкодування завданих збитків; 5) нагляд за додержанням положень законодавства під час здійснення оперативно-розшукових заходів і досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; 6) здійснення в межах компетенції міжнародного співробітництва.

3.2. З метою реалізації державної антикорупційної політики Спеціалізована антикорупційна прокуратура: організовує та сприяє співпраці антикорупційних державних і недержавних інституцій; забезпечує розслідування корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень вчинених особами які віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України; нейтралізує корупційні прояви у державному та приватному економічних секторах та в діяльності правоохоронних органів; надає громадськості доступ до відкритої інформації про корупційні явища розпорядником яких є органи прокуратури; забезпечує якісне розслідування корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, які віднесено до компетенції Національного антикорупційного бюро України; гарантує невідворотність настання юридичної відповідальності для осіб які вчинили корупційні та пов'язаних із корупцією правопорушення; сприяє формуванню правосвідомості громадян у частині вироблення поглядів про нетерпимість до будь-яких корупційних явищ і проявів.

3.3. З метою виконання завдань і втілення державної антикорупційної політики Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює наступні функції:

- надає навчальні та рекомендаційні матеріали, проводить спеціальні заняття та тренінги для працівників Національного антикорупційного бюро України, правоохоронних органів, директорів державних і комунальних підприємств, щодо здійснення досудового слідства в справах пов'язаних із

корупційними чи пов'язаними з корупцією правопорушеннями та вирішення їх по суті, застосування заходів кримінально-правового характеру, відшкодування шкоди та конфіскації доходів одержаних злочинним шляхом, а також з інших важливих питань, що стосуються протидії корупції;

- здійснює моніторинг додержання законодавства Національним антикорупційним бюро України під час здійснення останнім оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування, при застосуванні інших заходів примусового характеру, з метою виявлення порушень або відхилень від регламентованих правил і процедур;

- сприяє в забезпеченні особі права на первинну чи вторинну безоплатну правову допомогу, участі прокурорів у судовому розгляді, а у випадках необхідності пред'явлення цивільного позову, підтримання публічного обвинувачення, та розгляді судами клопотань детективів Національним антикорупційним бюро України, оскарженні прийнятих рішень, в тому числі шляхом підготовки апеляційних і касаційних скарг, а також розгляді звернень громадян і прийняття рішень по ним, в межах компетенції;

- представляє інтереси громадян і держави в суді в справах про корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення, які розслідуються Національним антикорупційним бюро України;

- аналізує антикорупційне законодавство України та його правозастосування, разом із факторами, які впливають на поширення корупційних явищ і загального стану злочинності, статистичні данні про роботу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, здійснює іншу аналітичну роботу;

- веде облік роботи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та органів досудового розслідування, в тому числі в засобах масової інформації, вносить відповідну інформацію у встановлені форми обліку, зокрема в Єдиний реєстр досудових розслідувань, формує зведену звітність);

- складає організаційні та розпорядчі документи, аналізує і розглядає проекти законів і інших нормативно-правових актів з метою удосконалення роботи Спеціалізованої

антикорупційної прокуратури та вдосконалення чинного антикорупційного законодавства;

- виконує вимоги чинного законодавства про доступ до публічної інформації, висвітлює окремі аспекти роботи в засобах масової інформації та на офіційному веб-сайті прокуратури, організовує роботу з інформацією, що має обмежений доступ;

- планує роботу структурних підрозділів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та вносить пропозиції до перспективних і поточних планів роботи Генеральної прокуратури України;

- контролює виконання запланованих заходів, наказів, рішень нарад і пропозицій керівництва Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

- впливає на правосвідомість суспільства з метою формування негативного та нетерпимого ставлення до корупційних явищ;

- здійснює та постійно налагоджує взаємодію між Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та іншими правоохоронними органами, громадськими організаціями та населенням, в тому числі на міжнародному рівні;

- сприяє поновленню порушених прав і інтересів громадян, а також інтересів держави, зокрема шляхом забезпечення відшкодування збитків завданих вчиненим корупційним або пов'язаним із корупцією правопорушенням».

Компетенція спеціалізованої антикорупційної поширюється на особливі категорії справ, що обумовлено або суб'єктом такого правопорушення, або обсягом суспільної шкоди та небезпеки, що ним завдається. За таких умов питання щодо незалежності органів спеціалізованої антикорупційної прокуратури набуває особливої актуальності в контексті удосконалення механізму реалізації принципу незалежності. На сьогодні спеціалізована антикорупційна прокуратура є підрозділом, що діє в складі Генеральної прокуратури України та підпорядковується керівнику останньої. Таким чином Генеральний прокурор України може безпосередньо впливати на хід справ, які ведуться органами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, при цьому такий вплив може не завжди носити законний характер. В

даному випадку виникає ризик, що орган який був спеціально створений для боротьби з корупційними осередками може стати об'єктом їх поширення. Звичайно, сторонній вплив на діяльність спеціалізованої антикорупційної прокуратури може мати місце не тільки з боку керівництва Генеральної прокуратури, проте таке підпорядкування створює сприятливі умови для «корегування» рішень, які приймаються співробітниками спеціалізованої антикорупційної прокуратури у власних інтересах або в інтересах третіх осіб.

Приймаючи до уваги особливі завдання, що покладаються на Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, та специфічну мету її функціонування – протидію корупції, яка є однією із нагальних проблем сучасності, що потребує якомога швидшого вирішення, зниження рівня корупції в державі, оскільки він фактично гальмує процес розвитку країни, проведення реформ і побудову сучасної європейської держави та призводить до порушення прав свобод і законних інтересів громадян. У свою чергу утвердження принципу незалежності в діяльності органів прокуратури буде сприяти неупередженому виконанню функцій, які на неї покладаються. Маємо думку, що повнішому втіленню вказаного принципу може сприяти зміна підпорядкування органів спеціалізованої антикорупційної прокуратури на кшталт Національної поліції України, яка в межах реформи правоохоронних органів була демілітаризована, а її діяльність сьогодні спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Враховуючи такий приклад вважаємо за можливе запропонувати два шляхи надання автономії Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі. Перший полягає в її виключенні зі складу Генеральної прокуратури України та надання статусу самостійного органу державної влади зі спеціальним колом повноважень у сфері протидії корупції. Інший підхід є менш кардинальним, оскільки Спеціалізована антикорупційна прокуратура може залишитись у складі Генеральної прокуратури України як відокремлений підрозділ останньої, але при цьому необхідно на законодавчому рівні визнати Генерального прокурора України лише посередником між вказаним органом і суб'єктом який буде координувати та

визначати пріоритетні напрями її роботи, наприклад Президентом України. Оскільки саме голова держави всесторонньо опікуючись останньою повинен бути одною з центральних фігур протидії корупції, шляхом прийняття відповідних рішень і здійснення різнопланових дій управлінського характеру в межах компетенції визначеної законом.

КЛАСИФІКАЦІЯ КАДРОВИХ ПРОЦЕДУР В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Василь Юрійович КІКІНЧУК,

*кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри
поліцейської діяльності та
публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Однією з ключових проблем, яка потребувала невідкладного вирішення, незалежно від етапу історичного розвитку нашої країни була кадрова політика у правоохоронних органах, і особливо у Національній поліції України, яка виконує найбільшу кількість правоохоронних завдань. Адже саме від професіоналізму та творчих здібностей персоналу Національній поліції України залежить фактор успіху її правоохоронної діяльності і як наслідок рівень довіри громадян. Особливо важливим завжди вважався рівень фахової підготовки осіб середнього й керівного складу Національній поліції України.

Окрім стандартів якості освітньої програми підготовки поліцейських, програм їх службової та тактико-спеціальної підготовки, не менш важливою є подальша внутрішньо-системна кадрова політика відповідних служб та підрозділів національної поліції. Основним завданням яких є незалежне оцінювання професійних здібностей кожного із співробітників

поліції, акумулювання кращих з них на певних напрямках поліцейської діяльності, проте що найголовніше - спрямування, корегування та підтримка постійного професійного розвитку і кар'єрного зростання працівників Національної поліції.

За для більш ефективної та безперервної роботи кадрових апаратів, які є обов'язковими підрозділами органу Національної поліції, фахівцями роботи з персоналом були розроблені, апробовані та у подальшому нормативно закріпленні відповідні кадрові процедури, що потребує науково-обґрунтованої їх класифікації та систематизації.

Загалом, кадрові процедури розглядаються як складова кадрової політики (кадрової роботи, управління кадрами, тощо). Відповідно до цього, слід зазначити, що в теорії управління відсутнє чітке визначення самого поняття кадрової процедури, яке досить часто використовується під час тлумачення спеціалізованих кадрових понять. Так, у комплексі операцій та процедур, направлених на реалізацію кадрової функції, деякі науковці вбачають сутність роботи з кадрами, а кадрова робота ними визначається як комплекс операцій і процедур зі складання та обробки кадрової документації, направлених на реалізацію кадрових функцій та закріплених за спеціальними апаратами (управління, відділи кадрів, тощо).

Як правило, під процедурою прийнято розуміти порядок здійснення, виконання, або оформлення певного факту, установлену послідовність дій. Згідно з твердженнями окремих фахівців, процедурою є функціонально визначений порядок дій, що здійснюється за визначеними правилами та має на меті вирішення спеціалізованих завдань. Процедура також визначається як порядок здійснення певних дій, необхідних для виконання нагальної справи, або вирішення поставленої задачі. Іншим, відмінним від вищевказаних є уявлення про кадрову процедуру як таку, що є конкретною, елементарною дією виконання пов'язаною з управлінським завданням, тобто складовим елементом методу управління. Проте, варто відзначити, що кадрові процедури передбачають собою не виконання однієї «елементарної» дії, а їх сукупності. Особливою, характерною рисою такої процедури обов'язково

має бути її здійснення в установленому законодавством порядку.

Кадрові процедури в Національній поліції України потрібно розглядати через призму досліджень об'єкту правового регулювання адміністративного права, адже адміністративно-правові норми регулюють відносини, які виникають у процесі як реалізації державного управління у сфері виконавчої гілки влади, так і у сфері, що не відноситься до виконавчої влади напряду. Також слід зауважити, що відносини, пов'язані із виконавчою і розпорядчою діяльністю органів виконавчої влади регулюються нормами адміністративного права зокрема, в додаток до врегульованих адміністративним правом відносин входять внутрішні управлінські відносини, які пов'язані із організаційною роботою установ та організацій формуються шляхом процесу повсякденної діяльності системних підрозділів виконавчої гілки влади та установ, які мають з нею спільний взаємозв'язок. Тобто кадрову процедуру можна розглядати у якості одного з підвидів адміністративної процедури.

Беручи до уваги вищевикладене, під кадровими процедурами в Національній поліції України пропонуємо розуміти установлену відповідно до адміністративно-правових норм послідовність дій щодо просування та розстановки кадрів, а також здійснення професійного добору, навчання, підготовки фахівців. Складовими такої діяльності є атестація, переміщення по службі, вивільнення, які у свою чергу є елементами кадрового управління і являють собою процес кадрового забезпечення поліцейських підрозділів, який проводиться на постійній основі з ціллю комплектації Національної поліції України висококваліфікованими професіоналами.

Важливість процедур, здійснюваних у кадровій сфері Національної поліції України походить із першочергових завдань кадрового забезпечення, виконання яких і є ціллю створення та організації кадрових підрозділів. До таких завдань належать: 1) нагляд за належним виконанням вимог чинного законодавства України при організації роботи з набору, професійного відбору, підготовки та перепідготовки працівників поліцейських підрозділів; 2) вдосконалення умов

повсякденної праці співробітників, запровадження в роботі правоохоронців прогресивних форм здійснення їх професійної діяльності, вдосконалення існуючих у системі методів управління.

До особливостей кадрових процедур в Національній поліції України віднести такі: 1) сферою їх реалізації є органи та підрозділи Національної поліції України; 2) регламентуються нормативно-правовими актами, які містять норми адміністративного законодавства, більшою мірою відомчого – системи МВС України; 3) суб'єктами таких процедур є: з одного боку, працівник Національної поліції України, з іншого – керівник (начальник) або інша особа, яка наділена владними повноваженнями щодо вирішення окремих питань, пов'язаних із проходженням служби; 4) мають службову спрямованість, оскільки пов'язані із врегулюванням подібних за змістом та призначенням питань; 5) мають внутрішню спрямованість, оскільки пов'язані із врегулюванням внутрішньо-організаційних питань службової діяльності Національної поліції України; 6) дисциплінують, підвищують організованість і дієвість учасників адміністративних відносин, які виникають з питань проходження служби, оскільки визначають порядок, місце, час, методи та інші важливі складові їх взаємовідносин; 7) полягають у розгляді і вирішенні індивідуальних справ; 8) обов'язкові для виконання, їх порушення призводить до анулювання прийнятих рішень.

На останок слід окремо наголосити важливості розробки шляхів поетапного покращення професійної діяльності кадрових підрозділів Національної поліції України, які є основними суб'єктами організації та реалізації кадрових процедур. Адже саме від якості їхньої роботи залежатиме те, наскільки вдало та своєчасно будуть підібрані фахівці на кожний напрямок правоохоронної діяльності Національної поліції України.

ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ ПЛАТОНА

Денис Сергійович КУЧЕРЕНКО,

*консультант з юридичних питань
ТОВ «КОМПРЕЦЬ», м. Запоріжжя*

Про особливості мислення у поняттях Г. В. Ф. Гегель писав: «Дело уже не столько в мыслях. У нас их достаточно, хороших и плохих, прекрасных и смелых. Дело в понятиях. Но если мысли должны приобрести непосредственную значимость благодаря самим себе, то в качестве понятий, напротив, они должны быть сделаны понятными. Форма слога от этого меняется и начинает требовать напряжения, быть может мучительного, как, например, у Платона и Аристотеля» [1, с. 547].

Сократ визначив, що відмінною ознакою, що відрізняє окремі гадки від істинного знання є існування останнього у загальних поняттях. Проте він не обґрунтував об'єктивної підстави такого висновку. Це питання було розв'язане його учнем Платоном. У діалозі «Тімей» Платон говорить: «Представляется мне, что для начала должно разграничить вот какие две вещи: что есть вечное, не имеющее возникновения бытие и что есть вечно возникающее, но никогда не сущее. То, что постигается с помощью размышления и рассуждения, очевидно, и есть вечно тождественное бытие; а то, что подвластно мнению и неразумному ощущению, возникает и гибнет, но никогда не существует на самом деле» [2, с. 432]. Платон припустив, що існує інший світ, світ істинної дійсності, який складається із загальних незмінних ідей, що утворюють зміст понять, які виражають незмінне, вічне буття. Припущення про існування ідей як онтологічно первинних та самодостатніх загальних понять призвело до дискусії між Платоном і представниками сократичних (мегарської, кінічної та кіренської) шкіл. Якщо кіренаїки сутністю вважали відношення сущого до єдиної свідомості, а кініки вбачали сутність у безпосередній свободі, то Платон, навпаки, сутністю вважав пізнання. Теорії пізнання сократичних шкіл він піддав

критиці у діалозі «Теетет». Проте перед Платоном постали нові запитання: як пояснити світ ідей в їхній множинності та в їхньому різноманітті? Як пояснити відношення чуттєвих речей до їхніх ідей? Яким чином ідеї співвідносяться між собою та як вони співвідносяться з речами? У діалогах, написаних у різний час, Платон наводить декілька різних відповідей. Він доходить висновку, що істинне пізнання відбувається у поняттях, тому воно має бути пізнанням буття: «...нам в наших поисках нужно отправляться не от знания или незнания, но от бытия или небытия» [3, с. 247]. Таким чином, речі дійсності, що нас оточує, не можуть дати істинного пізнання ідей, оскільки вони є лише відображеннями ідей. У зв'язку із тим, що явища чуттєвого світу є тільки відображеннями ідей, то останні є їхньою причиною. Оскільки ідеї незмінні й непорушні, вони виступають не як рушійна причина, а як мета, що до себе притягає. Співвідношення між явищем та ідеєю є телеологічним: «Однако все возникающее должно иметь какую-то причину для своего возникновения, ибо возникнуть без причины совершенно невозможно. Далее, если демиург любой вещи взирает на неизменно сущее и берет его в качестве первообраза при создании идеи и свойств данной вещи, все необходимо выйдет прекрасным; если же он взирает на нечто возникшее и пользуется им как первообразом, произведение его выйдет дурным» [2, с. 432].

У діалозі «Кратіл», присвяченому найменуванню речей та встановленню імен, Платон в особі Сократа відводить праву засадниче місце, підкреслюючи його верховенство та зазначає: «Что же до «справедливости» (δικαιοσύνη), то легко догадаться, что имя это установлено ведению права (δικαίου οὐνεσις), а вот самое имя «право» понять трудно. Видимо, дело в том, что до некоторого предела почти все единодушны, а вот дальше начинаются разногласия. Те, кто считает, что все находится в пути, полагают также, что большая часть вещей просто движется, а есть еще нечто такое, что проникает все остальное, благодаря чему и возникает все рождающееся. ...Следовательно, если это проникающее начало (δίαίον) правит всем остальным, то оно справедливо называется «правом» (δικαίον)... ...право есть то же, что и причина (αίτιον), ведь то, что правит возникновением вещей, это же одновременно и их

причина... ...право – это ум, как указывает Анаксагор, ибо ум, независимый и ни с чем не смешанный, все упорядочивает, проникая все вещи» [4, с. 648-649]. Як слушно зауважив доктор Джейкоб Ейслер: «If, as Alfred North Whitehead quipped, all philosophy is a footnote to Plato, then the Laws has proven the most troubling subject for such footnoting» [5, с. 223] («Якщо, як сказав Альфред Норт Вайтгед, вся філософія є приміткою до Платона, то закони виявилися найбільш тривожною темою для таких приміток» – К. Д.). Платон, надаючи особливого значення знанню про закони, звертає увагу на співзвучність грецьких слів «закон» і «розум»: «Ведь из всех наук более всего совершенствует человека, ими занимающегося, наука о законах; по крайней мере так должно быть, если правильны ее положения, ведь не напрасно божественный и чудесный закон (νόμος) получил бы у нас название, близкое к слову «ум» (νóος)» [6, с. 423]. У діалозі «Політик» він визначає закони як «подражания истине вещей» [6, с. 55], а у діалозі «Закони» вказує, що законом необхідно іменувати певні «определения разума» [6, с. 165] (співзвучні грец. νόμος – закон і διάνοη – букв. розділення, установлення; у цьому перекладі – «визначення» – К. Д.). У діалозі «Держава» Платон вказує: «У кого началом служит то, чего он не знает, а заключение и середина состоят из того, что нельзя сплести воедино, может ли подобного рода несогласованность когда-либо стать знанием? ...Значит, в этом отношении один лишь диалектический метод придерживается правильного пути...» [2, с. 317]. Ідеї пізнаються діалектичним методом: «Когда же кто-нибудь делает попытку рассуждать, он, минуя ощущения, посредством одного лишь разума устремляется к сущности любого предмета и не отступает, пока при помощи самого мышления не постигнет сущности блага (найвища ідея у Платона – К. Д.). Так он оказывается на самой вершине умопостигаемого, подобно тому как другой взошел на вершину зримого» [2, с. 316]. О. Ф. Лосев зазначає: «Платоновская идея есть родовое понятие, то есть обобщение отдельных вещей и их групп, и, следовательно, имеет дело не с вещами, но с логическими абстракциями. ...Платоновская идея не есть просто обобщение вещей и предметов, но предельное обобщение, то есть такое обобщение, дальше которого уже

делается невозможным самый процесс абстрагирования» [7, с. 184].

Висновки: Таким чином, і сьогодні залишаються актуальними слова М. Хайдеггера про те, що: «All metaphysics, including its opponent, positivism, speaks the language of Plato» [8, с. 444] («Вся метафізика, включно з її опонентом, позитивізмом, говорить мовою Платона» – К. Д.).

Список використаних джерел:

1. Гегель. Работы разных лет. В двух томах. Т. 2. Сост., общая ред. А. В. Гулыги. Москва, «Мысль», 1973. 630 с. (Филос. Наследие).

2. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; Авт. вступ. ст. и ст. в примеч. А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи. М.: Мысль, 1994. 654 с. (Филос. наследие).

3. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 2 / Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; Примеч. А. Ф. Лосева и А. А. Тахо-Годи; Пер. с древнегреч. Москва: Мысль, 1993. 528 с. (Филос. наследие).

4. Платон. Собрание сочинений в 4 т.: Т. I / Общ. ред. А. Ф. Лосева и др.; Авт. вступит, статьи А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи; Пер. с древнегреч. Москва. Мысль, 1990. 860 с. (Филос. наследие).

5. Jacob Eisler. Plato's Pragmatic Project: A Reading of Plato's Laws. By Myrthe L. Bartels / The Cambridge Law Journal. Cambridge, March 2018. Vol. 77, Issue 1. P. 223-227.

6. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; Авт. ст. в примеч. А. Ф. Лосев; Примеч. А. А. Тахо-Годи. М.: Мысль, 1994. 830 с. (Филос. наследие).

7. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон / Худож.-оформитель Б. Ф. Бублик. Москва: ООО «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. 846 с. (Вершины человеческой мысли).

8. Heidegger M., The End of Philosophy and the Task of Thinking in Basic Writings: Martin Heidegger (Revised and Expanded Edition) D. F. Krell (trans.) (London, Routledge, 1993), p. 464.

МІСЦЕ ТЕРОРИЗМУ В СИМУЛЯТИВНИХ ПРАКТИКАХ

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти
України, завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
відповідальний секретар
Кримінологічної асоціації України*

Однією з основних характеристик сучасного світорозуміння і світовідчуття є деконструкція реальності. Розібравшись з ілюзією, що оточує людину, створеною спільними зусиллями маскульту і мас-медіа, людина отримала єдиний світ – плоскісний, пізнаваний, оптимальний. У минулому залишилися питання дихотомії добра і зла, реальності – одновимірної, без ступіней і відтінків, конфігурацій, більш-менш продуктивної та ефективної взаємодії. Найсерйознішим чином все це позначилося і на проблемі розуміння тероризму, терористичних практик, які в сучасному світі відіграють все більшу роль у симулятивних практиках.

Тероризм більше не співвідноситься з концептуальними передумовами свого відтворення. Ця кричуща теза прямо суперечить всьому, що ми знали про формування та розгортання відповідних передумов. Зате визнання її справедливості дозволить нам досліджувати відповідні діяння з позицій ефективних змін, інформаційних сигналів в точках входу і виходу, терористичних моделей – в сенсі їх продуктивності, терористичних структур – в розрізі їх операційності. Саме в такому контексті ми формуємо першу передумову: агресивна війна в сучасному світі – це неефективно; краще взагалі не воювати. Війна новітнього часу – це якраз війна замість війни, розрахунок робиться на те, щоб не воювати, не вступати в традиційні бойові зіткнення. Продуктивною є «гібридна» війна, основу якої

складають конфлікт пропаганд, інформаційні зіткнення, економічний тиск, репутаційні ризики, включення/виключення з міжнародних коаліцій/клубів і т.д. Це війна надлишків (засобів озброєння, матеріальної частини і т.д.), війна позбавлення від баласту, чищення складів, розпродажі і уцінки, а також експериментального впровадження та презентації майбутнього асортименту озброєнь. У цьому сенсі все, що ми бачимо сьогодні в багатьох «гарячих точках» світу є тільки фарс: немає поля бою, лише образи масок, пом'ятих або сліпих ликів, образи спотворення. Там йде не війна, а спотворення світу.

Широко тиражований в цей час і такий, що щільно увійшов в сучасний дискурс, термін «стримування» (під яким розуміється сама мета «гібридної» війни) як раз апелює до симуляції – парадоксальної копії без оригіналу, образу війни замість війни традиційної, фактичної. Саме в цьому сенсі тероризм прийшов їй на зміну. Саме через це тероризм слід розглядати як катастрофічний збій в цій системі глобального стримування.

Тероризм уособлює зовсім інший тип насильства, який ми більше не можемо проаналізувати, оскільки він випадає з традиційної схеми. Це – імпульсивне насильство. Воно не є результатом розширення системи; це продукт її перенасичення і стиснення на зразок зоряних систем; плід надмірного ущільнення соціального, свехурегульованості системи, надмірної перевантаженості мереж (знаннями, інформацією, меседжами) і гіпертрофії контролю, що блокує всі сигнали. Ми лише намагаємося досягнути це насильство. Поки що безуспішно, бо всі наші уявлення сфокусовані навколо систем, що розширяються. Воно не піддається розшифровці через свою недетермінованість. Воно відображає перехід в бік насичення нескінченних мереж, що поглинають і розчиняють в собі різому. Різниця проходить по осі модуляції, можливо, головному енергетичному процесі переродження системи. Мережа, що поглинула різому і викликала її смерть, не стає такою, хоча зовні і набуває її риси. Це чистої води копія без оригіналу з можливістю багаторазового імпліцирування, тобто симулякр.

Друга передумова: тероризм – це страшний привіт із минулого, повернення витісненого, повернення негативного. Навіть більше того – повернення реального. Тактика терористичної моделі полягає в тому, щоб викликати відчуття надлишку реальності і змусити саму систему обрухатись. Але як же так сталося, що реальність виявилась зайвою, її не залишилося. Мова йде про повернення іншого реального, або реального як іншого – того, що залишилося позаду, злито в архів історії, реального як вертикального, ієрархічного, конструктивного, осмисленого, на зміну якому приходить реальне як абсурдне, деструктивне, плоскісне. Тероризм у просторі соціального буття розглядається як форма його побутування, для якої характерно руйнування вихідного механізму, що забезпечує життєздатність ворожої соціальної спільності. У зазначеному контексті деструктивність реалізується на рівні девіантного відображення дійсності. Вона детермінована різними формами ідейної мотивації, цілями і завданнями соціально-політичної, націоналістичної чи релігійної боротьби в її найбільш агресивному і мілітарно-аномічному вираженні. Отже, тероризм є раптове, таке, що не вписується у площинну систему координат сучасного світопорядку відсилання у минуле, що суперечить традиційному розумінню війни як форми стримування, способу вирішення конфліктних ситуацій, останнього аргументу. Тероризм є нестриманість, воля до нав'язування власної волі, заперечення чужої думки, фактор бичування планетарного гомеостазу. В остаточному підсумку він не має ні сенсу, ні мети і не визначається реальними політичними й історичними наслідками. Але, як не парадоксально, саме тому, що він не має сенсу, він стає подією в світі все більше перенасиченому сенсами і ефективністю.

Третя передумова: у «гібридній» війні тероризм є відбитком реальності, не просто об'єктом, але подією. У цьому зв'язку Жан Бодрійяр говорить про тероризм як про пробудження події, повернення її в рамки розуміння як даності, а не технічного псевдовідбитка маніпулятивної гіперреальності, що спустошує. Цілком очевидно, що вирішення проблеми «гібридної» війни знаходиться не там, де солдати переконливо симулюють бойові дії в якійсь умовній

реальності. Це рішення знаходиться не на поверхні як річ сама в собі. Поза подією її взагалі не помітити. В такому надлишку реальності тероризм, який фактично або гіпотетично розуміється як повернення витісненого, здатний повернути нас до розуміння відмінностей між добром і злом. Тоді будь-яка подія, що виходить за рамки мейнстріму – в своєму роді тероризм: вона зачіпає, не спитавши, без санкції, насильно всмоктує в свою орбіту людей, сенси і речі. Реальному потрібна допомога нереального, щоб не перетворитися на пустелю від індиферентності суцього.

Четверта передумова: тероризм, який ми знаємо – страшний і жертвний – надлишкова реакція на байдужість. Подібна думка, увергнута в пучину реальності, здатна змінити світ, зробивши насильство марним. Насильство не вирішує проблеми стирання кордонів відмінності, але підсилює її, викликаючи свержнасильство – терор, як абсолют, в якому будь-яке розрізнення стирається вже остаточно.

Точно так як і на розпачі принижених і ображених, тероризм ґрунтується на незримому розпачі привілейованих від глобалізації, на нашій власній покірності інтегральній технології, переважаючої віртуальної реальності, засиллю мереж і програм. І цей невидимий відчай – безапеляційний, адже він походить зі здійснення наших бажань. Отже, якщо тероризм виникає з надлишку реальності і його неможливого обміну, з цієї щедрості без можливості відшкодування, з примусового врегулювання конфліктів, тоді його викорінення як об'єктивного зла – повна ілюзія, оскільки тероризм у своїй абсурдності і безглуздості є засудженням і вироком, яке суспільство саме собі виносить. При цьому всі стратегії громадської безпеки є лише продовженням терору. І справжньою перемогою тероризму є занурення цивілізації в манію безпеки, тобто в завуальовану форму постійного терору (як тут не пригадати фінальну сцену четвертого сезону «Карткового будинку», де головні герої, президент США і перша леді (за сумісництвом кандидат у віце-президенти), приходять до висновку, що їм досить намагатись змусити ситуацію працювати на них, варто роздавити серця громадян, посіяти хаос, який породить всеохоплюючий страх. Користуючись нагодою, вони вирішують оголосити війну

«Ісламському халіфату». «Ми не здаємося терору, ми і є терор», – зізнаються герої глядачам ...).

Помилитись з вибором стратегії – це серйозна проблема. Усі ті рухи, що роблять ставку лише на звільнення, емансипацію, відродження нації, народу, соціальної групи, мови, віри, армії, свідомості або навіть на звільнення несвідомого суб'єкта чи маси, не бачать того, що вони перебувають в тренді системи, чийм імперативом як раз є регенерація та симуляція сенсу.

УДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій Костянтинівич МАЛІКОВ,

*здобувач Університету сучасних
знань*

Аналіз чинного законодавства у сфері містобудівної діяльності дає змогу говорити про те, що воно є недосконалим, зокрема в частині забезпечення належної організації діяльності уповноважених суб'єктів контролю та нагляду. Варто відзначити, що в юридичній науці точаться жваві дискусії з приводу того в якому саме напрямку слід удосконалювати організаційні засади здійснення нагляду і контролю у сфері містобудівної діяльності, втім більшість вчених сходяться на думці, що одним із найважливіших і найбільш пріоритетних векторів є вирішення низки проблем кадрового забезпечення. Тож, що взагалі представляє собою кадрове забезпечення?

Кадрове забезпечення, відповідно до точки зору Н. П. Матюхіна, - це специфічна, повторювана діяльність, здійснювана у процесі управління правоохоронними органами, змістом якої є забезпечення органів і підрозділів необхідним, що відповідає певним вимогам, контингентом людей, а також відповідною інформацією про нього, впровадження науково-обґрунтованих методів, відбору,

розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання проходження служби та надання правового захисту особовому складу правоохоронних органів України» [3, с. 308].

Незалежно від того, про яку сферу суспільних відносин йде мова, саме кадрове забезпечення є однією із найбільш важливих організаційних засад здійснення будь-якої діяльності. І сфера нагляду та контролю у сфері містобудівної діяльності в даному випадку не є виключенням. Адже тільки якісно та всебічно підготовлений, а також забезпечений всіма необхідними ресурсами працівник, може здійснювати свою трудову діяльність на високому професійному рівні, що беззаперечно позитивним чином впливає на результативність та дієвість контролю у досліджуваній сфері. Тож, враховуючи важливість кадрового забезпечення, пропонуємо наступні напрямки його удосконалення в контексті здійснення нагляду і контролю у сфері містобудівної діяльності: встановити чіткі вимоги для відбору працівників на посаду до контрольно-наглядових органів. Крім того, такі умови повинні бути диференційовані в залежності від посади, на яку претендує кандидат; забезпечити належний рівень оплати праці для інспекторів ДАБІ, та інших уповноважених осіб. Зазначене дозволить підвищити рівень життя кожного окремого працівника, а як результат мінімізує корупційні ризики; переглянути систему соціального захисту працівників, наприклад шляхом надання додаткових відпусток, матеріальної допомоги, тощо; створити ефективну систему підвищення кваліфікації інспекторів Держархбудінспекції, яка також повинна включати в себе обмін практичним досвідом між працівниками; запровадити ефективну систему забезпечення дисципліни праці працівників ДАБІ.

Список використаних джерел:

1. Дарміць Р. З. Кадрове забезпечення діяльності підприємства в умовах розвитку міжнародної конкурентоспроможності / Р. З. Дарміць, Г. П. Горішна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 778. – С. 26-34

2. Красноборов О. В. Кадрове забезпечення діяльності органів правосуддя як зовнішньо-організаційний напрямок діяльності Державної судової адміністрації України / О. В. Красноборов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 42. – С. 179-186.

3. Матюхіна Н. П. Управління персоналом: теоретичні та практичні аспекти органів внутрішніх справ України: [монографія] / Н. П. Матюхіна. — Х., 1999. — С. 91—92 — 285 с.

4. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: Монографія. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 330 с.

КРИМІНАЛІЗМ І РАДИКАЛІЗМ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Наталія Григорівна МАСЛОВА,

*кандидат юридичних наук,
здобувач Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

У сучасній науці певна кількість досліджень присвячена проблемі соціальних функцій суспільної системи в контексті формування, існування й відтворення відносин криміналізму. У традиційному суспільстві радикалізація як пришвидшення соціальних процесів (у сенсі утворення базових або допоміжних інституцій, вироблення спільних кодів та подальшого розпізнання «своїх» і «чужих») виконує функції соціальної інтеграції та стабільності; сакралізації цінностей; визначення або сенсополагання; приналежності й ідентичності.

Інтеграційна функція проявляється у здатності системи об'єднати будь-яку групу людей навколо комплексу ідей. Світ, як він визначається соціальними інституціями, – це світ, що об'єднується, спільним змістом всіх членів цієї спільноти.

Соціальна структура дозволяє групі знайти своє місце в навколишньому світі, зрозуміти призначену їй роль і значення.

Однак, об'єднуючи, згуртовуючи певну спільність, структура тим самим як би протиставляє її всім іншим структурам. Таким чином, вона іноді виступає одночасно і як фактор сегрегації. У ситуаціях нестабільності, соціальних і політичних криз дуже часто саме цей аспект функції інтеграції і стабільності починає превалювати.

Можливості структури реалізувати свою функцію інтеграції обмежується ще й тією обставиною, що в сучасному секуляризованому суспільстві поле дії соціальних функцій дуже обмежено. В Україні, де практично всі соціальні інститути є симулятивними, реальна інтеграція на основі спільних цінностей можлива лише на рівні малих груп, наприклад, сім'ї або певної кількості однодумців. З огляду на сказане і той факт, що Україна – багатонаціональна і багатоконфесійна держава, інтеграція суспільства в цілому, наприклад, на основі тієї чи іншої традиційної релігії є малоімовірною.

Іншим аспектом функції стабільності та інтеграції є регулятивний. Структура визначає тип поведінки через приписи, норми, вимоги; задає єдину систему моральних цінностей. Однак якщо в минулих, традиційних суспільствах правові, політичні, економічні, освітні інститути перебували під сильним впливом держави, то в сучасному фрагментованому світі, де багато речей стають переважно приватною справою, її регулятивний аспект реалізується тільки на рівні індивіда та невеликих соціальних груп, а не суспільства в цілому. Це знижує ефективність і значимість соціального інституту як регулятора суспільних відносин.

Шляхом сакралізації норм і цінностей суспільства структура також сприяє його стабілізації. У традиційному суспільстві соціальний інститут був свого роду монополістом по визначенню, висвітленню норм і цінностей як колективного, так і індивідуального життя. Однак з того часу, як державні, правові, економічні інститути стали симулювати самі себе, потреба суспільства в їх сакралізації практично зникла. У сучасному соціумі структура виконує зазначену вище функцію тільки на рівні індивіда та малих соціальних

груп, до яких відносяться і радикальні угруповання, в тому числі кримінального ґатунку.

Отже, структура як соціальний інститут може виконувати в соціумі функції стабілізації й інтеграції, сакралізації норм і цінностей. У ситуації, коли довіра суспільства до соціальних інститутів знижується радикалізація актуалізується. Однак, чим більше симулятивних характер носить суспільство, чим більш воно секуляризоване (вільне від впливів), тим менш ефективно структура може виконувати свої функції на рівні великих соціальних груп і суспільства в цілому.

Для доказу останньої тези видається необхідним зупинитись детальніше на процесі секуляризації. Термін секуляризація має два значення: по-перше, це процес звільнення з-під впливу церкви і релігії різних сфер життя, а по-друге, – це руйнування віри у надприродне [1, с. 52].

Перше значення стосується процесів, що відбуваються на соціальному рівні. І в цьому випадку результатом секуляризації стає звуження поля дії релігії, звільнення від її впливу дедалі більшої кількості соціальних інститутів, груп населення.

Друге значення пояснює процеси, що відбуваються з релігією на рівні свідомості. В даному випадку головним результатом секуляризації стає криза довіри до релігії, а саме до правдивості традиційного релігійного опису світу.

Вплив секуляризації (у другому значенні цього терміна) відчують на собі, перш за все, пропоновані традиційними конфесіями концепції надприродного. Сучасні наукові відкриття руйнують той опис світу, який православна, католицька, ісламська, іудаїстська, буддійська традиції створювали і підтримували століттями. Як відзначають багато авторів, концепції надприродного, потойбічного, запропоновані традиційними конфесіями, здаються сучасним людям туманними і не надто переконливими, відірваними від реальної дійсності, нежиттєвими [2, р. 434].

Наступним кроком секуляризація підірвала довіру до традиційних соціальних інститутів, але вона не позбавила людину і суспільство потреби в самоідентифікації, в стабільності, інтеграції, цінностях, які об'єднують. Сам по собі процес секуляризації, як це не парадоксально, створює

передумови для виникнення і поширення різного роду екстремістських або радикальних об'єднань, в тому числі кримінальних. Незадоволення потреби у поєднанні зі зруйнованою довірою до концепцій надприродного, запропонованих традиційними конфесіями, і провокує появу, поширення нових радикальних об'єднань, значна частина яких є екстремістськими.

У зв'язку з цим необхідно нагадати те, що українське суспільство є надмірно секуляризованим, про кризові ж явища всередині суспільства мова йтиме нижче.

Таким чином, секуляризація суспільства, криза довіри до релігійних доктрин, запропонованих традиційними конфесіями, стали передумовами для виникнення і поширення на території країни великої кількості нових радикальних організацій, в тому числі і кримінальної спрямованості.

Функція приналежності й ідентичності детермінована прагненням людей до причетності, приналежності, набуття соціальної ідентичності. Більш того, людина хоче зберегти позитивну соціальну ідентичність, яка сприяє сприйняттю світу як більш стабільного, надійного та справедливого. Соціальна дезорганізація привела до втрати почуття власної ідентичності у значної частини населення. Сама структура радикальної організації (поділ світу на «ми» і «вони», задані соціальні ролі, спільні цінності, норми, цілі, рішення) надає людині можливість усвідомити себе через приналежність до кола одновірців.

Таким чином, самі соціальні функції суспільної системи в контексті формування, існування й відтворення відносин криміналізму в умовах загальної кризи стали фактором поширення кримінального радикалізму в Україні.

Список використаних джерел

1. Леви-Строс К. А. Структурная антропология / Пер. с фр. Вяч. Иванова. М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 512 с.
2. Stark R., Bainbridge W.S. The future of religion, secularization, revival and cult formation. Berkeley, 1985. 600 p. P. 434.

ПРАВОПОРЯДОК ТА ДИСЦИПЛІНА У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ

Едуард Олександрович МУЗИЧУК,

*студент 2 курсу, гр.17-1
факультету № 6 Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Необхідними умовами мирної і благополучної життєдіяльності будь-якого суспільства завжди були наступні: по-перше, наявність системи правопорядку, яка б влаштовувала переважну більшість представників населення такого суспільства; по-друге, присутність у повсякденній поведінці суб'єктів права так званої «дисципліни». На сьогодні, майже усіма науковцями та фахівцями права саме наявність у суб'єктів правовідносин вищенаведених умов і було віднесено до найважливіших факторів розвитку суспільства.

За для більш ширшого розуміння понять «дисципліна» та «правопорядок» важливо дослідити саму сутність та кореневе походження цих термінів. З приводу визначення сутності та правового походження правопорядку у загальній системі права, а також правовій системі України зокрема, важливо знайти пояснювальне першоджерело цього питання. Завдяки численним дослідженням, здійснених у різні часи, фахівці сучасності наразі впевнено можуть зробити висновок проте, що дбайливо створений та надійно функціонуючий у межах відведеного для нього суспільства правовий механізм, повсякденна дієздатність якого на постійній основі ретельно забезпечується потужними, впливовими та чітко розділеними інститутами державної і політичної влади, і який в свою чергу покликаний охороняти наявний в сучасному суспільстві, погоджений та прийнятий як загальнообов'язковий усіма представниками цього суспільства певний набір правових норм (правил поведінки) і визначається у сучасному науково-правовому світі як правопорядок.

При наявності бажання певним чином дослідити історичне походження, багатогранний та усебічний розвиток правопорядку, як невід'ємної та надзвичайно важливої

частини правової суспільно-історичної дійсності, потрібно, перш за все, спробувати відшукати найперший у світі досвід втілення і успішного функціонування правопорядку. Вважається, що найпершими громадами, яким вдалося встановити відносно стійкий правопорядок на своїй території були давні племені об'єднання, які в силу невпинного зростання та бажання контролювати справи на підлеглий їм території прагнули мати необхідний набір правових норм, які б регулювали їхню життєдіяльність. Надзвичайно вагомий внесок у розвиток і збагачення правового та законодавчого процесу у розрізі історичної еволюції суспільних громад, утворень і общин привнесла можливість письмового фіксування указів і рішень, прийнятих тодішніми органами влади. Це дало змогу отримати більш повні знання про суспільно-політичний лад того часу, відомості про який наразі знайшли та систематизували чимало дослідників у своїх наукових працях. Письмове закріплення законів та владних розпоряджень минулих часів здійснило стрімке та якісне покращення у сфері забезпечення правового порядку на територіях держав, а також внесли певний вклад у дотримання наявних тоді дисциплінарних норм усіма учасниками (суб'єктами) правовідносин.

Разом із створенням та подальшим розвитком правореґулюючого законодавства, почали також з'являтися і відповідні органи й установи, до прямих службових обов'язків яких належать виконання, тобто фактичне здійснення законодавчих приписів, а точніше нагляд за виконанням указів і законів в державі. Ці органи стали першими прообразами сучасних судових і правоохоронних установ, адже їхні функції були дуже схожими, а саме нагляд за законністю в державі і переслідування тих осіб, які ці закони порушили. Зрозуміло, що поряд із необхідністю існування органів, які займаються розшуком злочинців і правопорушників, не менш важливим є суспільний інститут, який здійснює правосуддя та згідно з законами країни приходить до висновку про наявність, або відсутність у правопорушників вини і походючи від цього визначає для них міру покарання. Мова звичайно йде про суд та судову систему в цілому, які з давніх-давен здійснюють вищенаведені

функції. На сьогодні, безумовним і доведеним є той факт, що суди відіграють можливо найголовнішу роль у встановленні та забезпеченні правопорядку та дисципліни на території будь-якої країни. Адже сама дійсність, яка полягає в існуванні державного органу, який наділений владними повноваженнями у сфері здійснення правосуддя та призначення покарання вже є дуже вагомим фактором впливу на рівень дисципліни в суспільстві.

Не можна не зазначити, що рівень правопорядку, законності та дисципліни в сучасній державі напряду залежить від того, наскільки ця держава розвинута. Тобто, наскільки окремо виділена країна підходить під визначення правової, економічно та соціально-розвиненої, демократичної держави із чітко встановленим верховенством права. В цьому сенсі, найголовнішим є саме питання, яке стосується рівня правової культури населення а також прозорості та незаангажованості судової системи країни. Дуже близькою до цього є також проблема ефективності державного бюрократичного апарату. Бо те, наскільки дієздатною та публічною є державна система країни в цілому і залежать її майбутній політико-економічний успіх і рівень майнового благополуччя кожного представника держави. Проблеми економічного добробуту і достатнього рівня фінансового забезпечення громадян також мають значення через те, що у випадку довготривалої економічної кризи і високого рівня бідності населення неодмінно почнуться зріст злочинності та масові порушення правопорядку, адже люди перестануть довіряти органам влади і вважатимуть розподіл національних багатств несправедливим.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЯК ОДНОГО ІЗ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАКОННОСТІ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Олександр Миколайович МУЗИЧУК,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, декан
факультету № 1 Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Незважаючи на досить поширене використання слова «контроль» у назві та тексті законодавчих та підзаконних актів (до речі, слово «контроль» використовується у назві більше однієї тисячі нормативно-правових актів та у тексті кожного третього правового акту), сутність, значення та особливості контролю як одного із найпоширеніших способів забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні нез'ясовані й понині. Такий висновок, насамперед, підтверджується ототожненням у законодавстві контролю з іншим способом забезпечення дисципліни та законності — наглядом, визначенням різних за видами та об'ємом контрольних чи наглядових повноважень суб'єктів державного управління. Досить часто державні органи, в назві яких є слово «контроль», наділяються лише наглядовими повноваженнями, і навпаки, у назві яких є слово «нагляд» — уповноважені здійснювати контрольні повноваження. Чинне законодавство не містить визначення понять «контроль», «державний контроль», «контроль в державному управлінні», а головне — перелік системи органів контролю чи нагляду, координаційного органу поміж них, тощо.

Отже, необхідним є визначення критеріїв розмежування контролю та нагляду в державному управлінні, до яких пропонуємо віднести такі:

1. Між термінами «контроль» і «нагляд» не існує чіткої семантичної різниці, оскільки у тлумачних словниках зміст терміна «контроль» розкривається за допомогою терміна «нагляд» і навпаки, або за допомогою слова «перевірка».

Співпадає і мета контролю та нагляду, якою є дотримання чинного законодавства, під яким варто розуміти сукупність законодавчих та підзаконних актів.

2. Будь-яка особа, державний орган чи громадська організація може здійснювати нагляд у широкому його розумінні як спостереження (перевірку), у той час як контрольні повноваження є прерогативою лише деяких із них, оскільки пов'язані із припиненням протиправних дій, притягненням винного до відповідальності, відміною акта управління підконтрольного об'єкта, відстороненням його від виконання службових обов'язків.

3. Нагляд у широкому його значенні пропонуємо розглядати як окрему форму чи метод контролю, його стадію, оскільки суб'єкт його здійснення не втручається у професійну діяльність того органу, за яким він наглядає. Щодо вузького розуміння нагляду, то його суб'єктами є лише органи прокуратури.

4. Нагляд порівняно з контролем є більш вузьким за об'ємом владних повноважень, оскільки його суб'єкт не може втручатись у професійну діяльність об'єкта, який перевіряється.

Як правило, у науковій літературі поняття «контроль» розглядається в широкому і вузькому аспектах. У першому випадку — як сукупність політичних, економічних та ідеологічних процесів і методів, яким належить забезпечити стабільність суспільства та державного ладу, дотримання соціального порядку, вплив на масову та індивідуальну свідомість, тобто соціальний контроль. У вузькому — як перевірка підконтрольних об'єктів.

Перш ніж запропонувати власне поняття контролю в державному управлінні, пропонуємо визначити його особливості як одного із способів забезпечення дисципліни та законності в державному управлінні. До таких пропонуємо віднести наступні:

1. Є підвидом соціального контролю, основним, найпоширенішим та найбільш дієвим способом забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні, оскільки за його допомогою виявляється найбільша кількість зловживань. Є однією з найважливіших гарантій прийняття правильного

управлінського рішення та своєчасного і доброякісного його виконання.

2. Здійснюється як державними, так і недержавними суб'єктами, їх посадовими особами, а також усіма керівниками (начальниками). Передбачає утворення спеціальних органів та служб, які мають статус міжвідомчих, відомчих чи спеціалізованих суб'єктів контролю.

3. Передбачає втручання суб'єкта контролю у професійну діяльність підконтрольного об'єкта, що реалізується під час припинення його протиправних дій, притягнення винного до відповідальності, відміни акта управління, відсторонення його від виконання службових обов'язків.

4. Поширюється на всі сфери життєдіяльності держави і суспільства та на всіх суб'єктів (фізичних осіб, юридичних осіб, колективних суб'єктів, які не мають статусу юридичної особи), які доцільно розглядати як об'єкти контролю в державному управлінні. Відповідно, його предметом є діяльність (бездіяльність) фізичних осіб, юридичних осіб, колективних суб'єктів, які не мають статусу юридичної особи.

5. Регламентується як законодавчими, так і підзаконними актами, натомість, є неправовою формою державного управління, оскільки не породжує, не змінює та не припиняє адміністративних правовідносин, однак є підставою для наступного здійснення його суб'єктами дій юридичного характеру.

6. Здійснюється у різних формах, основною серед яких є перевірка.

7. Присутній на всіх стадіях управлінського процесу.

8. Здійснюється повсякденно й безперервно.

9. Виконує чотири основні функції: пізнавально-інформаційну, яка полягає у перевірці відповідності функціонування підконтрольного об'єкта встановленим правилам; профілактичну, яка дозволяє попередити порушення встановлених вимог та заданих параметрів діяльності підконтрольного об'єкта; методичну, яка реалізується під час надання допомоги підконтрольному об'єкту; примусову, яка полягає у припиненні протиправних дій підконтрольного об'єкта, відміни або призупиненні його

рішень, відстороненні від виконання професійних завдань, притягненні до відповідальності, відновленні порушених прав.

10. Дозволяє не лише оцінювати якість виконання управлінських рішень, а й планувати та коригувати діяльність підконтрольного об'єкта, виявляти як позитивні, так і негативні аспекти його діяльності, а його результатом є не лише застосування примусових заходів, а й надання допомоги підконтрольному об'єкту, що, на мою думку, повинно бути пріоритетним під час контрольної діяльності.

11. Є комплексним видом діяльності, поглинає собою нагляд (у широкому його значенні), моніторинг, контролінг, облік, аудит, ревізію, інвентаризацію, тощо, які необхідно розглядати його окремими формами або методами.

Беручи до уваги вищенаведені особливості контролю в державному управлінні, пропонуємо визначити його як функцію держави та усіх без винятку суб'єктів управління, що реалізується ними під час перевірки дотримання (виконання) об'єктами контролю встановлених вимог (правил, норм), сукупність заходів із виявлення, запобігання та припинення дій (бездіяльності), що суперечать такими вимогам, під час яких суб'єкт контролю наділений правом втручання у професійну (господарську, виробничу) діяльність підконтрольного об'єкта шляхом його підміни, заміни або тимчасового відсторонення від виконання службових обов'язків, відміни або припинення дії його рішення, притягнення останнього до відповідальності.

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ЗМІСТУ ТЕРМІНІВ «ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА» ТА «ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК»: ЗАКОНОДАВЧІ РЕАЛІЇ

Владислав Олегович НЕВЯДОВСЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук,
заступник декана
факультету № 1 Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Процес трансформації міліції в Національну поліцію, старт якому був даний ще минулого року, на сьогодні набирає активних обертів. Адже ключовими завданнями поліцейських є не тільки боротьба з порушенням законів, важливим є й те, що вони повинні вселяти в людей віру в неминучість, необоротність реформ, віру в силу держави, яка здатна себе захистити. Однак, очевидним є висновок про те, що втілення у життя будь-якої реформи, чи то політичного, соціального, економічного чи правового характеру на своєму шляху зустрічає ряд перепон. Причин на те є кілька та серед основних слід виділити: небажання суспільством сприймати нововведення, брак політичної волі, невідповідність діючого правового поля реальним вимогам реформи тощо. Саме на останній причині вбачається за доцільне акцентувати увагу як на основному складовому елементі реформи Національної поліції. Ті здобутки та недоліки у роботі згаданого правоохоронного органу, мають вже сьогодні стати безцінним досвідом як для керівництва Національної поліції, так і безпосередньо для кожного поліцейського особисто. Позитивні напрацювання мають стати основою під час підготовки якісно нових кадрів для підрозділів Національної поліції, зокрема патрульної поліції.

Виходячи із положень статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» [1] діяльність Національної поліції реалізується у служінні суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Як бачимо,

забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, яка, відповідно до положень Основного Закону [2], визнається в Україні найвищою соціальною цінністю, є першочерговим завданням в діяльності Національної поліції, зокрема й патрульної поліції відповідно. А відтак постає цілком слушне питання: що ж таке публічна безпека та публічний порядок? Вдалі спроби надати відповідь на поставлене питання вже були здійснені вченими-адміністративістами та віднайшли свого відображення на сторінках правової літератури. До прикладу, О.В. Батраченко проводячи дослідження змісту таких термінів як «публічна безпека» та «публічний порядок» дійшов висновку про їх спорідненість із термінами «громадська безпека» та «громадський порядок» [3, с. 85]. Останні віднайшли свого законодавчого висвітлення в положеннях наказу МВС України № 550 від 11 листопада 2010 року «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» [4], де поняття «громадська безпека» це стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями. «Громадський порядок» визначається як система суспільних відносин, які складаються і розвиваються в громадських місцях під впливом правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування установ, організацій, громадських об'єднань, праці й відпочинку громадян, повагу до їх честі, людської гідності та громадської моралі.

Д.С. Припутень у цьому питанні дійшов більш ґрунтовних висновків та акцентував увагу на тому, що для ефективного виконання своїх службових обов'язків працівник поліції – поліцейський, повинен чітко розуміти покладені на нього завдання. Тільки в цьому випадку його діяльність буде здійснюватися відповідно до чинного законодавства та виконуватися у повному обсязі [5, с. 149]. Разом із тим, дискусійним видається висновок науковця про те, що підходи німецького та американського законодавця до тлумачення

громадського порядку та громадської безпеки характеризуються простотою, зрозумілістю та можливістю їх застосування у поліцейській діяльності України [5, с. 150]. Відтак, частково поділяючи наведені вище позиції, робимо висновок про необхідність обов'язкового відображення у правовому полі ключових термінів «публічна безпека» та «публічний порядок», що дозволить мінімізувати дискусії щодо основного завдання Національної поліції служінні суспільству. За основу змісту таких термінів доцільно взяти вже наявні споріднені терміни – «громадська безпека» та «громадський порядок».

Таким чином, під «публічною безпекою» пропонуємо розуміти стан захищеності прав, свобод та інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних (протиправних) діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями.

Чітке розуміння змісту досліджуваних вище термінів вміння їх розмежовувати має бути результатом внесення відповідних змін до діючого правового поля, зокрема положень Закону України «Про Національну поліцію». Вміння розмежовувати терміни «публічна безпека» та «публічний порядок», реалізовувати їх зміст на практиці має стати одним із навиків сьогоденних правоохоронців – поліцейських, які у своїй діяльності керуються виключно Законом.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Верховна Рада України; Закон від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України від 09.10.2015 2015 р., / № 40-41 /, стор. 1970, стаття 379.

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Поняття та ознаки публічної безпеки та порядку як об'єктів адміністративно-правової охорони / О. В. Батраченко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. – Вип 29. – Ч 2. – Т. 3 С. 84-86. Режим

доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.29-2/part_3/20.pdf

4. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : МВС України; Наказ, Положення, Форма типового документа [...] від 11.11.2010 № 550 // Офіційний вісник України від 20.12.2010 2010 р., № 95, стор. 120, стаття 3386, код акту 53834/2010.

5. Припутень Д.С. Щодо визначення категорії «публічна безпека» в адміністративному праві // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 6. – С. 148-150 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lsei.org.ua/6_2015/43.pdf.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГЛАМЕНТУЄ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДІВ (СУДДІВ)

Наталія Володимирівна НЕСТОР,

*кандидат юридичних наук,
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»*

Вдосконалення, покращення, реформування - ці поняття є невід'ємним аспектом, напрямком, логікою людського світогляду та повсякденної активності індивіда, його поступу в особистому, матеріальному, інтелектуальному, фізичному розвитку. Так само невід'ємно ці поняття інтегровані в сферу державного управління та адміністративно-владних правовідносин, нормотворчої та правозастосовчої діяльності юридичних та фізичних осіб, в тому числі щодо контролю за діяльністю судів (суддів) в Україні.

Взагалі, сфера судоустрою, правосуддя, судочинства викликала та викликає чи не найбільше нарікань з боку суспільства та представників виконавчої, законодавчої влади, відтак цілком закономірно є постійним об'єктом реформ та

змін, пошуку оптимального формату функціонування та виконання своєї ролі в державі та соціумі. З огляду на те, що після крайньої судової реформи 2016 року знову стали проявлятися низка системних недоліків та проблем юридичного механізму контролю за суддями, можна стверджувати, що реформування цієї сфери буде мати перманентний характер. При цьому питання не стільки в слабкості юридичної техніки нормативних приписів, скільки в вітчизняних реаліях правозастосування, яке часто розходиться з законодавчо визначеними механізмами та процедурами.

Вважаємо за доцільне виокремлювати короткострокові та середньострокові (довгострокові) напрямки вдосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує контроль за діяльністю судів (суддів). В першому випадку йдеться про внесення змін до законів та локальних нормативно-правових актів, з питань, які не передбачають сутнісних змін в існуючих процедурах контролю, по суті уточнення та деталізація існуючих адміністративних форм та процедур контролю. В другому – про більш фундаментальні зміни, які не мають однозначної підтримки в парламенті та суспільстві, в тому числі потребують внесення змін до Конституції України.

В короткостроковій перспективі пропонуємо зміни:

1) в законі України «Про судоустрій та статус суддів» від 02 червня 2016р.: 1) пункт 2 статті 83 викласти в такій редакції: «2. Критеріями кваліфікаційного оцінювання є: 1) професійна компетентність; 2) мотиваційно-психологічна, комунікаційно-когнітивна компетентність; 3) професійна етика та доброчесність.»; 2) Абзац 1 пункту 2 статті 107 викласти в такій редакції: «Дисциплінарна скарга подається в електронній формі через офіційний веб-сайт Вищої ради правосуддя. Вища рада правосуддя забезпечує відображення стадії перевірки дисциплінарної скарги, дисциплінарного провадження, оскарження рішення дисциплінарної палати на веб-сайті Вищої ради правосуддя в режимі реального часу (до 24 години доби, наступної за днем прийняття відповідного рішення чи вчинення відповідної дії).»; 3) Абзац 6 пункту 2 статті 107 викласти в такій редакції: «Дисциплінарна скарга

підписується скажником із використанням кваліфікованого електронного підпису.»; 4) пункт 8 статті 107 доповнити абзацом 2 такого змісту: «Не допускається подання однієї особою протягом одного календарного року більше ніж однієї дисциплінарної скарги на одного і того ж суддю, а також сукупно більше трьох скарг від однієї особи на будь-якого суддю судів України.» Після переходу до онлайн режиму подання скарги, система повинна автоматично фіксувати дату подання скарг та суддю, якого вона стосується. Відповідно перевищення квот подання скарги унеможлиблює її наступне подання протягом визначеного періоду.»; 5) пункт 9 статті 109 доповнити підпунктами 8, 9 такого змісту: «8) суддя прийняв рішення (в колегії чи одноособово), скасоване в апеляційному чи касаційному порядку, яким третім особам заподіяно матеріальної шкоди (реальних збитків) в розмірі, що перевищує 500 000 гривень.»; «9) суддя прийняв рішення (в колегії чи одноособово), скасоване в апеляційному чи касаційному порядку, яким обмежена фізична свобода, недоторканість особи, та під час виконання якого (перебування особи в місцях примусового утримання), заподіяна смерть чи тяжкі фізичні ушкодження особі.»; 6) пункт 10 статті 109 викласти в такій редакції: «10. Дисциплінарне стягнення до судді застосовується не пізніше п'яти років із дня вчинення проступку без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження, оскарження рішень дисциплінарних органів.»;

2) в законі України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016р.: 1) пункт 2 статті 43 доповнити реченням 2 такого змісту: «Попередня перевірка дисциплінарної скарги здійснюється доповідачем протягом тридцяти днів з дати подання дисциплінарної скарги.»; 2) пункт 1 статті 46 доповнити реченням 2 такого змісту: «Рішення ухвалюється протягом тридцяти днів з дати отримання дисциплінарною палатою висновку доповідача.»; 3) пункт 1 статті 52 доповнити підпунктом 5 такого змісту: «5) неоднакове застосування одним і тих же норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом рішень у подібних правовідносинах.»; 4) пункт 3 статті 55 викласти в такій

редакції: «3. Вища рада правосуддя зупиняє розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України.».

3) в рамках локальної нормотворчості: 1) в локальному акті Вищої ради правосуддя передбачити правила пріоритезації скарг, дотримання загального принципу «чи раніше отримана скарга, тим раніше вона має бути розглянута». З даного принципу допустимий вичерпний перелік винятків, зокрема мають бути пріоритетними скарги щодо суддів, на яких протягом останнього року вже подавалися дисциплінарні скарги, або скарги на суддів, які подали заяви про звільнення за власним бажанням чи у відставку; 2) в локальному акті Вищої кваліфікаційної комісії суддів (порядку, методиці кваліфікаційного оцінювання) сформулювати нормативні дефініції понять «суддівської етики», «добročесності», стандарти їх дотримання; запровадити та деталізувати стандарт балансу ймовірностей на підставі припущення протиправної поведінки – юридичний факт недобročесності має місце, якщо не доведено протилежне; тягар доведення (спростування припущення) лежить на особі, яка оцінюється.

В середньостроковій (довгостроковій) перспективі пропонуємо:

1) Змінити порядок формування персонального складу органів суддівського врядування. В цілях збереження суддівської більшості як засади незалежності суду, квоту з'їзду суддів на призначення членів цих органів, а також статус члена Вищої ради правосуддя для Голови Верховного суду (за посадою) корегувати недоречно. Також доцільно залишити квоту всеукраїнської конференції прокурорів – адже прокурори підпадають під контроль Вищої ради правосуддя. Стосовно всіх інших суб'єктів контролю – замінити їх на представників з числа осіб, які не є суддями або суддями у відставці, що обираються за результатами відкритого конкурсу з числа осіб, кандидатури яких подані міжнародними або всеукраїнськими громадськими організаціями, предмет діяльності яких стосується питань

правосуддя, судоустрою, та/або боротьби з корупцією. Функція призначення матиме технічний характер, реалізовуватиметься Головою Державної судової адміністрації України, без можливості власного корегування результатів конкурсу.

2) передбачити для кандидатів на посаду судді обов'язкового проходження психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа, що буде частиною кваліфікаційного іспиту, що проводиться з метою виявлення можливих правопорушень особи, вчинених у минулому. В локальному акті органу суддівського врядування, під час визначення співвідношення результатів дослідження з застосування поліграфу та відповідності кандидата критеріям кваліфікаційного оцінювання доцільно запровадити кореляцію його результатів на нарахування балів кандидату за підсумками кваліфікаційного іспиту. Тобто негативні результати дослідження (високий ступінь ймовірності надання неправдивих даних щодо мотивації роботи, співпраці з іноземними державами, корупції, інших правопорушень минулому) повинні зумовлювати мінімальний обсяг балів в межах визначеної шкали за відповідними критеріями, незалежно від того, які показники були сформовані за результатами безпосередньо тестування.

3) запровадити виборність суддів як шлях до формування, розвитку громадянської свідомості, аналітичного мислення, зацікавленості до державотворчих процесів в країні, - за умови дотримання низки передумов. По-перше, ця зміна можлива в рамках комплексного реформування судової системи в частині запровадження мирової юстиції – вирішення незначних спорів на місцевому рівні мировими судьями. По-друге, застосовувати процедуру обрання лише до мирових суддів, при цьому критерій юридичної освіти у кандидата не є обов'язковим. По-третє, обмеження агітації кандидатів лише зустрічами з виборцями та поширенням друкованих неперіодичних матеріалів; обмеження фінансових витрат на виборчу компанію. По-четверте, обмежені територіальні рамки судової дільниці, де працює судьями певною кількістю населення (не більше 20 тисяч осіб). По-п'яте, механізм відкликання з посади може бути реалізований

громадянами лише шляхом не обрання на наступний термін (зниження ризику впливу на незалежність судді).

Пошук оптимального формату, структури, системи функціонування судової влади; кола осіб, наділених тим чи іншим обсягом управлінської владної компетенції щодо судів та суддів передбачає потребу постійного усунення, корегування недієздатних положень законодавства, запровадження нових механізмів та процедур, здатних в повній мірі забезпечити здійснення ефективного та незалежного правосуддя. Цим і обумовлюється досить широкий перелік напрямків вдосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує контроль за діяльністю судів (суддів), з різним рівнем шансів, перспективи втілення та календарних рамок запровадження.

Окреслені нами напрямки вдосконалення не мають абсолютного значення, в значній мірі є авторським науково-методологічним баченням на існуючі проблеми. Відтак система запропонованих заходів може реалізовуватися поступово, з еволюційною трансформацією судової системи та суб'єктів контролю, готовністю до тих чи інших змін та новацій. Так само кожен новий етап цивілізаційного розвитку України обов'язково обумовить нові перспективні напрямки вдосконалення вітчизняного законодавства. У зв'язку з чим запрошуємо інших науковців, експертів до активної дискусії, обговорень, диспутів з досліджуваної проблематики. Лише колективним зусиллями, поєднанням інтелектуальних ресурсів можна постійно моніторити поточний стан юридичного механізму контролю за суддями, напрацювати та опробувати ті чи інші варіації його покращення та виведення на якісно новий рівень функціонування, забезпечення виконання ним свого сутнісного призначення в судовій системі та суспільстві в цілому.

СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЗМІСТ ТА ПРИНЦИПИ

Андрій Васильович ОСТРОПІЛЕЦЬ,

аспірант Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса

Ефективне здійснення судово-експертної діяльності в умовах розбудови правової демократичної держави в Україні вимагає чіткого розуміння змісту, особливостей та видів, а також основних принципів проведення судової експертизи як важливого механізму захисту прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Сьогодні у сучасній науці та практиці не існує чіткого та вичерпного визначення поняття «судово-експертна діяльність». Основу поняття експертної діяльності як специфічного виду діяльності, заснованої на наукових знаннях, зміст якої складає дослідження певних об'єктів, процесів та явищ за допомогою спеціальних методів з метою отримання науково обґрунтованих висновків, становить поняття експертизи, під яким розуміється регламентоване процесуальним законом компетентне дослідження експертом на основі спеціальних знань конкретних обставин справи з метою з'ясування фактів, що мають істотне значення для встановлення об'єктивної істини у справі. Науковці відзначають, що загальною метою експертної діяльності є об'єктивне комплексне дослідження об'єктів за допомогою використання спеціальних знань, внаслідок чого формуються та надаються науково обґрунтовані висновки про їх властивості, доцільність впровадження й використання окремих програм та інші питання. Проте не можна зводити зміст судово-експертної діяльності лише до проведення судової експертизи. Специфічні властивості експертної діяльності також зумовляють складність її внутрішньої структури. Маємо підкреслити, що судово-експертна діяльність охоплює собою як усю діяльність, пов'язану з проведенням судової

експертизи, так і науково-методичну, організаційну та іншу діяльність у даній сфері. При цьому, безумовно, слід також уникати й іншої помилки — ототожнення поняття судово-експертної діяльності та поняття експертного забезпечення правосуддя. Якщо останнє акцентує увагу на діяльності цілої низки суб'єктів щодо створення необхідних умов для проведення судової експертизи, то перше — на безпосередній діяльності органів судової експертизи та судових експертів з організації й проведення судової експертизи. Тож поняття експертного забезпечення є більш широким за своїм змістом, що, перш за все, відбиває забезпечувальний характер діяльності, її спрямування на створення необхідних умов для розвитку судової експертизи як наукової та практичної діяльності, тоді як зміст судово-експертної діяльності, насамперед, складає безпосередня практична діяльність спеціальних суб'єктів із проведення судових експертних досліджень, а також відповідна науково-методична та організаційна діяльність, пов'язана з проведенням судових експертних досліджень.

Отже, враховуючи особливості судово-експертної діяльності, що полягають у законодавчій регламентації, особливій сфері та цілях застосування, а також у специфічному характері діяльності, судово-експертну діяльність можна визначити як регламентовану законодавством діяльність судово-експертних установ і судових експертів, що являє собою цілісну систему процесуальних та організаційних дій, пов'язаних з проведенням судових експертиз. Зміст судово-експертної діяльності становить організація та проведення незалежної, кваліфікованої й об'єктивної експертизи з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ та їх структурних підрозділів, кадрове, науково-методичне та інформаційне забезпечення їх діяльності.

З'ясування сутності та значення судово-експертної діяльності в значній мірі також залежить від розуміння тих основних принципів, відповідно до яких здійснюється дана діяльність. Принципи адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності можна визначити як систему

керівних ідей, вихідних засад, призначених для застосування при здійсненні судово-експертної діяльності судово-експертною установою чи судовим експертом й спрямованих на врегулювання правовідносин у даній сфері.

Чинне законодавство України визначає декілька принципів судово-експертної діяльності: відповідно до ст.3 Закону України «Про судову експертизу», судово-експертна діяльність здійснюється на засадах законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження. Проте сучасна адміністративно-правова наука та практика проведення судових експертиз дають можливість розширити перелік принципів судово-експертної діяльності.

Аналіз сучасної юридичної наукової літератури дозволяє відзначити, що основні принципи адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності найчастіше класифікують шляхом їх розподілу на загальні (загальноправові, теоретичні), що є єдиними для усієї системи адміністративно-правових відносин, і спеціальні (процедурні, принципи здійснення практичної діяльності), що притаманні власне проблемам адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності. До загальних принципів судово-експертної діяльності теорія адміністративного права найчастіше відносить принцип верховенства права, принцип законності, принцип зв'язаності публічної адміністрації законом і підконтрольності суду, принцип гласності, принцип відповідальності та ін. До спеціальних — такі, як принцип оптимального використання всієї доказової інформації, що міститься в об'єкті; принцип комплексності, який поєднує в дослідженні щодо конкретного об'єкта необхідну сукупність сучасних методів і технічних засобів у світлі вимог науково-технічного прогресу, принцип самостійності у прийнятті рішень, який виключає будь-яке втручання інших органів у адміністративно-процедурну діяльність уповноважених суб'єктів, а також принципи повноти та об'єктивності дослідження, загальнодоступності результатів експертизи, пов'язаності експерта представленими матеріалами справи, особистої відповідальності експерта за проведення експертизи та ін.

Поряд із розглянутими спеціальними принципами незалежності, об'єктивності і повноти дослідження, закріпленими у чинному законодавстві, проекти Законів «Про судово-експертну діяльність в Україні», «Про судову експертизу та самоврядування судових експертів», «Про основні засади провадження діяльності у сфері судово-медичної експертизи», а також проект Адміністративно-процедурного кодексу містять ще низку спеціальних принципів, серед яких: принципи максимального збереження об'єктів дослідження, дотримання професійної етики судового експерта, наукової обґрунтованості, принцип політичної нейтральності, ефективність, своєчасність і розумний строк, безсторонність (неупередженість), використання повноважень з належною метою, обґрунтованість, добросовісність, розсудливість, пропорційність та ін. Крім того, деякі вітчизняні та зарубіжні вчені-адміністративісти також пропонують віднести до спеціальних принципів, що відбивають сутність експертної діяльності, принципи науковості та безпосередності, принцип підконтрольності, принципи самостійності, гласності та відповідальності, принцип дотримання безпеки та прав особи при проведенні експертного дослідження, загальнодоступності результатів, пізнавальної цінності, активності експерта, динамічності дослідження та ін. Проте уявляється, що деякі з зазначених принципів або дублюють інші (як, наприклад, об'єктивність дослідження та безсторонність (неупередженість) експертної діяльності, незалежність експерта та його самостійність і політична нейтральність та ін.), або лише відбивають певні характеристики діяльності (ефективність, своєчасність, динамічність та ін.) й бажані якості судових експертів (добросовісність, розсудливість, компетентність, активність тощо), тож, зрештою, не можуть розглядатися власне як самостійні принципи, тобто як вихідні засади, призначені для застосування при здійсненні судово-експертної діяльності судово-експертною установою чи судовим експертом й спрямовані на врегулювання правовідносин у даній сфері. При цьому слід погодитися з думкою про необхідність розширення кола встановлених на даний момент у чинному законодавстві спеціальних принципів судово-експертної діяльності, зокрема, шляхом доповнення принципу

повноти та об'єктивності експертного дослідження принципом всебічності, адже судовий експерт надає об'єктивні висновки, які мають ґрунтуватися на всебічних і повних дослідженнях, а також закріплення таких принципів, як принцип максимального збереження об'єктів експертного дослідження, спрямований на мінімізацію збитків об'єкту експертного дослідження, принцип дотримання професійної етики судового експерта та принцип науковості, що передбачає використання новітніх методик у проведенні судових експертиз, атестації експертів, підвищенні їх професійного рівня, застосування досягнень науки і техніки та ін.

Отже, розгляд основних наукових підходів до визначення принципів судово-експертної діяльності, а також аналіз низки законопроектів у даній сфері дають можливість типологізувати принципи відповідно до масштабу та значущості шляхом розподілу на загальні, до яких слід віднести принцип верховенства права, принцип дотримання прав і свобод людини і громадянина, принцип законності та принцип рівності перед законом, та спеціальні, серед яких необхідно відзначити принцип незалежності судового експерта, принципи всебічності, об'єктивності та повноти дослідження, принцип максимального збереження об'єктів експертного дослідження, принцип дотримання професійної етики судового експерта, принцип науковості.

Уявляється також необхідним підкреслити, що ефективне врегулювання суспільних відносин щодо здійснення судово-експертної діяльності в Україні, визначення правових, організаційно-управлінських та науково-методичних основ судово-експертної діяльності в умовах проведення судової реформи потребують наразі належного закріплення у законодавстві України як самого поняття «судово-експертна діяльність», так і чіткого визначення її основних принципів та особливостей здійснення.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ: ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Ганна Валеріївна ПЛАТОНОВА,

спеціаліст права

Оскільки українське національне законодавство розвивається шляхом уніфікації із законодавством ЄС, то найбільш доцільним видається аналіз саме законодавства країн Західної Європи, які успішно врегульовують питання строків у трудовому праві. Однією із таких держав є Великобританія, що має тривалу історію становлення та розвитку трудового законодавства. Одним із основних нормативно-правових актів у даній сфері є закон «Про право на зайнятість» від 1996 року, що звісно ж й містить правові норми щодо строків. Так, відповідно до ст. 86- 87 даного Закону існує поняття мінімального строку повідомлення про звільнення та відповідних прав роботодавця та працівника, такими строками є: не менше ніж за один тиждень, якщо його період безперервної роботи менше двох років, не менше ніж за тиждень попереднього повідомлення на кожен рік безперервної роботи, якщо період безперервної роботи становить два роки або більше, але менше дванадцяти років, і не менше дванадцяти тижнів попереднього повідомлення, якщо його період безперервної роботи становить дванадцять років або більше [1]. Таким чином, існує певна диференціація залежно від стажу роботи. Обґрунтування необхідності збільшення часу для звільнення обґрунтовується не лише складністю припинення трудових відносин, але й часом для знайдення нової роботи працівником, що збільшується залежно від віку. Разом з тим, виникає питання щодо визначення різниці між вказаними періодами та обґрунтованості саме першого строку, як тижня на звільнення. Українське законодавство містить вимогу повідомляти, як мінімум за два тижні, однак знову ж залишається питання актуальності саме даного строку. Аналізуючи сучасні суспільні відносини, звісно ж більш правильним є диференціація, проте мінімальний строк повинен забезпечувати реальну можливість

особою знайти іншу роботу. Саме тому, в контексті національних трудових відносин, строк у два тижні є недостатнім. Відповідно, як одну із особливостей трудового законодавства Великобританії можливо виділити використання соціологічних критеріїв.

Крім того, законодавство Великобританії врегульовує й питання трудового стажу, так відповідно до ст. 212 Закону, будь-який тиждень, протягом якого відносини працівника з роботодавцем повністю або частково регулюються трудовим договором, зараховуються в розрахунок трудового стажу працівника [1]. Важливими у даній нормі є два строки, щодо трудового стажу та щодо необхідної тривалості трудових відносин. Так, щодо питання трудового стажу, то звісно, для особи є надзвичайно важливим максимальне нарахування усіх можливих видів праці. Саме тому й визначення саме тижня, як мінімальної одиниці видається недоцільним. У питаннях стажу роботи вирішальну роль може зіграти навіть й декілька днів. Погоджуючись із зарахуванням до трудових відносин й часткове виконання трудових відносин, все ж доцільніше б було зараховувати навіть години перебування у трудових відносинах, хоча й, зрозуміло, що такі випадки будуть доволі рідкісними. Тож, можливо дійти висновку, що даний момент правового регулювання строків трудовим законодавством Великобританії є дещо невдалим.

Більш прогресивним є законодавство щодо суміщення трудових й сімейних обов'язків, так відповідно до ст. 55 Закону працівник, яка є: (А) вагітна, і (В) за рекомендацією зареєстрованого лікаря, зареєстрованої акушерки записалася на прийом в будь-яке місце з метою отримання допологового догляду, має право на дозвіл свого роботодавця взяти відгул протягом робочого часу працівника, з тим щоб вона могла прийти на прийом. Для цілей цього розділу під робочою часом працівника розуміється будь-який час, коли відповідно до трудового договору працівник зобов'язаний перебувати на роботі [1]. У даному випадку, важливим є уточнення спеціального строку щодо робочого часу, що дозволяє розуміти значення використаних юридичних термінів не лише особам, що володіють професійними знаннями, але й, власне, тими особами, що реалізують свої права. Крім того, важливим є

встановлення нового для українського законодавства виду перерви пов'язаною із візитом до лікаря. Тобто, використання короткого строку у вигляді перерви дозволяє зберегти трудові відносини, особливо це є важливим у другому випадку, коли мова йде й про жінок, що лише намагаються завагітніти та потребують додаткових консультацій із лікарем. Відповідно, строк виступає гарантією, як дотримання інтересів роботодавця, так й працівника, що є одним із особливих випадків у трудових відносинах.

Саме в даному контексті є й важливим передбачення права не лише для жінок, відповідно до ст. 57-ze Закону, працівник, який перебуває у певних відносинах з вагітною жінкою або її очікуваною дитиною, має право на те, щоб його роботодавець дозволив йому взяти відпустку в робочий час працівника, з метою супроводу жінку, коли вона відвідує за попереднім записом будь-яке місце з метою отримання допологового догляду. В кожному з цих випадків максимальний строк відпустки в робочий час становить шість з половиною годин [1]. Знову ж можливо побачити поєднання інтересів як працівника, так й роботодавця. Строк, у даному випадку, виступає не просто як гарантія реалізації природних прав особою, але й, як гарантія відсутності зловживань з боку працівника, якою виступає максимально можлива тривалість відпустки. Крім того, важливу роль має й визначення даного строку не як перерви, а саме, як відпустки, тобто вона оплачується додатково. Таким чином, строк цілий ряд унікальних функцій, як щодо сімейного так трудового забезпечення, так й соціального та матеріального.

Також, важливою соціальною гарантією виступають строки визначені ст. 57а Закону, відповідно до якої працівник має право на те, щоб його роботодавець дозволив йому взяти розумну кількість часу в робочий час працівника, задля отримання освіти, якщо він (А) не отримав повної середньої або додаткової освіти; (Б) не досяг такого рівня досягнень, який наказаний правилами, прийнятими державним секретарем, (2) в даному розділі середню освіту» - стосовно Англії та Уельсу має те ж значення, що і в законі Про освіту М1 1996 року, і стосовно Шотландії має те ж значення, що і в статті 135 (2) (b) закону Про освіту м2 (Шотландія) 1980 р. [1].

Особливістю у даному випадку є конкретне визначення терміну «розумний строк». Так, розумний строк вживається і як принцип, що вказує на обґрунтованість та необхідність саме вказаного працівником часу. Разом з тим, розумний строк конкретизований завдяки посиланням на закони, де визначено кількість необхідних годин та знань задля отримання певного рівня освіти. Таким чином, роботодавець може сам переконатись у вірності вказаного часу перевірки, а працівник довести свою позицію. Відповідно, строк виконує функцію доказу задля, як контролю, так і захисту власних прав суб'єктами трудових відносин

Тож, на основі проаналізованого матеріалу, можливо дійти висновку про наступні особливості правового регулювання строків у трудовому праві за законодавством Великобританії:

1. Рівність
2. Зв'язок із соціальними правами
3. Поліфункціональність

Щодо рівності, то попередній аналіз нормативно-правових актів національного законодавства України дозволив стверджувати про значну різницю у правовому регулюванні залежно від статі, віку та сімейного статусу. Однак, регулювання прав і свобод працівників трудовим законодавством Англії, дозволяє стверджувати про використання принципу рівності та недискримінації. Його сутність розкривається не через виділення особливих прав для жінок, певні додаткові права надаються залежно від необхідності та особам незалежно від статі чи сімейного положення. Так, до прикладу, якщо навіть жінка й чоловік не є у офіційному шлюбі, будь-кому із них дозволено брати відпустку за доглядом за дитиною. Таким чином, строки виступають засобом реалізації принципу рівності є їх гарантією.

Іншою особливістю законодавства Великобританії щодо строків у трудовому праві є обов'язкове врахування соціальних прав й норм, а також й соціальних потреб населення. Зв'язок трудового права та соціальних прав є очевидним, більш детально його досліджує Г. І. Чанишева, вказуючи, що реалізація трудових прав залежить від рівня економічного розвитку пов'язана з виконанням державою

певних обов'язків у сфері соціальної політики. Серед основних трудових прав, закріплених у міжнародних актах, мінімальні соціальні стандарти робочого часу, часу відпочинку, заробітної плати, охорони праці тощо. Їх реалізація у національній юридичній практиці потребує встановлення відповідних державних соціальних стандартів та соціальних гарантій [2, с. 137]. Особливість взаємозв'язку із соціальними нормами проявляється більш глибоко, уже не на рівні державних програм та побудови політики. Законодавство щодо строків містить спеціальні строки що визначають порядок здійснення особами власних соціальних прав в межах робочого дня та виконання трудових обов'язків. Уже вищезгадана норма щодо можливості навчання й обов'язку роботодавця надати такий час свідчить про послідовне дотримання законодавцем політики щодо пріоритету над трудовими соціальних прав.

Поліфункціональність, як одна із особливостей строків у трудовому праві Великобританії пояснюється великою кількістю різноманітних функцій, що виконують строки. Власне, сам строк може здійснювати одночасно декілька функцій, як щодо безпосереднього регулювання певних відносин, так й щодо визначення напрямку розвитку, впливу на спосіб ведення підприємництва роботодавцем. О. М. Миронець вказує, що функція права визначає соціальне призначення права, а також головні напрямки його впливу на суспільні відносини [3, с. 71]. Таким чином, функції строків відображають мету його встановлення. Із аналізу саме законодавства Великобританії можливо прослідкувати, що строки можуть виконувати не лише правові функції, але й економічні та соціальні та політичні. Звісно, їх основний зміст залежатиме від того права чи процесу, якого він стосується, але саме строк може звужити або ж розширити можливості права.

Список використаних джерел:

1. Про право на зайнятість: закон Великобританії від 1996 року. URL: <https://bitly.su/wCI2n> (дата звернення: 23.07.2019).

2. Чанишева Г. І. Реалізація прав людини у сфері праці та соціального забезпечення: проблеми теорії та практики. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2010. Т. 9. С. 136-147.

3. Миронець О. М. Щодо класифікації функцій права в сучасній Україні. Наука і молодь. Гуманітарна серія. 2012. №11-12. С. 70-73.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАРАНТІЙНИХ ТА КОМПЕНСАЦІЙНИХ ВИПЛАТ ЗА МІЖНАРОДНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Андрій Борисович ПАРІНОВ,

магістр права

М.І. Іншин зауважує, що всі нормативно-правові акти МОП в сфері гарантійних та компенсаційних виплат спрямовані на недопущення зниження заробітної плати працівника у випадках, встановлених законодавством, і відшкодування працівнику витрат, які він поніс, виконуючи свої трудові обов'язки [1, с. 100]. В. І Щербина під метою гарантійних виплат розуміє запобігання можливій втраті працівником заробітної плати, у випадку нездійснення трудових обов'язків з поважних причин [2, с. 311]. А.М. Островецький зазначає, що метою компенсаційних виплат є відшкодування працівникові понесених ним витрат в процесі виконання ним трудових обов'язків [3, с. 15]. Таким чином, під метою правового регулювання гарантійних та компенсаційних виплат в міжнародному праві слід розуміти охорону матеріальних інтересів працівника шляхом надання гарантійних виплат у разі нездійснення трудових обов'язків з поважних причин, а також компенсування витрат працівникові понесених в процесі виконання трудових обов'язків.

О. Ф. Скакун зазначає, що одним із обов'язкових елементів механізму правового регулювання є юридичний факт (система фактів), з яким норми права пов'язують настання юридичних

наслідків [4, с. 208]. Тобто юридичними фактами є дії чи події, які є необхідною умовою для реалізації норми права та спричиняють юридичні наслідки. Таким чином, юридичні факти є так званим пусковим механізмом для механізму правового регулювання. Так, прикладом юридичного факту є надання жінкою довідки з медичного закладу, яка вказує на передбачуваний строк її пологів. Надання такої довідки запускає механізм правової охорони материнства, який включає в тому числі надання компенсаційної виплати - грошової допомоги.

Як зазначає В. Б. Ісаков, основною функцією юридичних фактів в механізмі правового регулювання є перехід від однієї стадії регулювання правовідносин до іншої [5, с. 51]. Тобто роль сполучної ланки між нормою права та юридичними наслідками є основною функцією юридичних фактів. Крім того, автор зазначає, що юридичні факти виконують функцію гаранта законності [6, с. 36]. В такий спосіб чітко окреслюється модель поведінки визначеною нормою права: суб'єкт чітко розуміє, які обставини спричиняють юридичні наслідки, тобто за яких обставин він може реалізувати своє право передбачене нормою права, а суб'єкт на якого покладено корелюючий обов'язок змушений почати його виконувати.

Таким чином, юридичними фактами в механізмі правового регулювання гарантійних та компенсаційних виплат є дії та події, чітко визначені в нормі права, які стосуються матеріальних інтересів працівника та які активізують механізм правової охорони останніх. Юридичний факт є підставою виникнення у суб'єктів їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків на різних стадіях правового регулювання. Тобто юридичні факти як елементи механізму міжнародно-правового регулювання наділені такими ознаками: чітко передбачені нормами міжнародного права; містять інформацію про конкретні ситуації, які стосуються відносин врегульованих правом; спричиняють виникнення у суб'єктів прав та обов'язків, а також настання юридичних наслідків.

Тож, юридичні факти, як елемент механізму правового регулювання гарантійних та компенсаційних виплат в

міжнародному праві характеризується наступними особливостями:

- 1) містять інформацію про дії та події, які мають наслідком виплату гарантійних або компенсаційних виплат;
- 2) передбачені в нормах міжнародного права та мають бути імплементовані в національне законодавство держави;
- 3) спричиняють виникнення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;
- 4) є сполучною ланкою між стадіями механізму правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Іншин М. І. Правове регулювання гарантійних та компенсаційних виплат на основі міжнародного досвіду. Форум права. 2015. №3. С. 99 – 103.
2. Щербина В. І. Трудове право України. Київ: Істина, 2008. 384 с.
3. Островерх А. М. Зміст гарантійних та компенсаційних виплат в трудовому праві. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. №3. 225 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків: Консум, 2001. 525 с.
5. Исаков В. Б. Юридические факты в советском праве. Москва: Норма, 1984. 57 с.
6. Исаков В. Б. Правовое регулирование и юридические факты. Правоведение. 1980. № 5. С. 34–37.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ ЧАСТИНИ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Сергій Анатолійович ПОДОЛЯКА,

*кандидат юридичних наук,
здобувач МАУП*

До відповідних адміністративно-правових норм як елементу механізму правового регулювання відносяться положення законів та прийнятих на їх основі інших нормативно-правових актів, останні з яких можуть одночасно бути і нормою, з якою пов'язується адміністративно-правове регулювання і відповідним наступним елементом, у якому реалізуються положення первинної норми. Найбільш важливими актами, які становлять основу норм спрямованих на адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах прокуратури є Конституція України, Закон України «Про прокуратуру» [1] та Закон України «Про запобігання корупції» [2]. Не менш важливу нормативно-правову роль відіграють внутрішні акти органів прокуратури, які також можуть мати характер нормативності. Найвищими у відповідній ієрархії внутрішніх актів є накази Генерального прокурора України. Окремо серед внутрішніх актів в Генеральній прокуратурі за предметом відання слід навести антикорупційні програми, що приймаються на основі Закону України «Про запобігання корупції» [2]. Останні з огляду на важливість прокуратури України у правоохоронній системі тісно взаємопов'язані із загальнодержавною антикорупційною Стратегією та Програмою щодо їх виконання [3; 4].

Наступним елементом, який наявний на другому етапі механізму протидії корупції в органах прокуратури України є акти реалізації норм адміністративного права. Останні можуть мати різну правову природу, отже у цьому контексті ключовим для їх розрізнення є те, чи останні розглядаються як первинна норма, чи як така, що прийнята на виконання інших положень вищої юридичної сили (акти право реалізації).

Для більш детально праворозуміння усієї сукупності актів право реалізації слід навести приклади класифікацій відповідних актів.

Найбільш повною є класифікації дослідника П. О. Угровецького, який захистив дисертацію, предметом якої було дослідження актів органів прокуратури. Науковець зазначає, що адміністративні акти органів прокуратури слід класифікувати за конкретними критеріями, а саме: 1) залежно від компетенції органів прокуратури (нормативні, індивідуальні, договірні, останні з яких поділяються на координаційні адміністративні договори, міждержавного та міжвідомчого характеру); 2) залежно від функції органів прокуратури (регулятивні та охоронні); 3) залежно від спрямованості діяльності органів прокуратури (у сфері соціального захисту інвалідів, неповнолітніх; у сфері оплати праці; у сфері охорони здоров'я; у сфері адміністрування податків; у сфері енергозбереження; у сфері додержання вимог бюджетного, регуляторного, митного, банківського, природоохоронного законодавства; у сферах зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності; у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом); 4) залежно від суб'єкта прийняття (ті, які приймаються Генеральним прокурором України, заступниками Генерального прокурора України, керівниками структурних підрозділів, прокурорами (помічниками прокурорів), ті, які приймаються спільно з іншими правоохоронними органами); 5) залежно від наслідків для адресата (позитивні та негативні); 6) за напрямками впливу (зовнішньоорганізаційні та внутрішньоорганізаційні); 7) за формою тільки письмові (не погоджуємось із наведеною позицією); 8) за назвою (накази, розпорядження, постанови, подання, вказівки, інструкції, доручення, договори, припис, протест). При цьому, за основу для подальшої класифікації та дослідження видів актів органів прокуратури було взято критерій напрямів діяльності органів прокуратури. Основним критерієм класифікації адміністративних актів органів, розділивши усі акти на внутрішньо організаційний та зовнішньо організаційний [5, с. 173].

У подальшому дослідник П. О. Угровецький розкриває три групи актів зовнішньої діяльності: 1) адміністративні акти, які приймаються при виявленні порушень закону, причин порушень та умов, що їм сприяють (наприклад, акти, які приймаються в ході розгляду заяв, скарг про порушення прав громадян та юридичних осіб); 2) адміністративні акти, які спрямовані на усунення порушень закону, причин та умов, що їм сприяють (подання або протест на рішення місцевих рад залежно від характеру порушень; приписи про усунення очевидних порушень закону); 3) адміністративні акти, які приймаються у випадках притягнення порушників закону до адміністративної або дисциплінарної відповідальності [5, с. 170]. Слід звернути увагу, що в міру змін законодавства у частині обмеження повноважень органів прокуратури України окремі положення втратили актуальність. Однак розглядаючи механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції, основна суть актів реалізації полягає зовнішнього напряму протидії корупції в органах прокуратури в Україні полягає у реалізації функцій органів прокуратури, організація й управління якими обслуговується актами й інститутами адміністративного права.

У подальшому П.О. Угровецький серед актів, якими реалізується внутрішньо організаційна діяльності органів прокуратури України виділяв зокрема адміністративні акти органів прокуратури, які регулюють управлінські процедури під час проходження державної служби в органах прокуратури, зокрема прийняття на державну службу; стажування; оцінювання службової діяльності прокурорсько-слідчих працівників; роботу з особами, зарахованими до кадрового резерву; проведення конкурсу на заміщення вакантних посад; проведення службової перевірки (розслідування); професійну підготовку прокурорсько-слідчих працівників; процедури застосування заохочень та дисциплінарних стягнень [6, с. 128]. Хоча предметом адміністративно-правового впливу за допомогою відповідних актів право реалізації в органах прокуратури прямо не визначена протидія корупції, однак їх належна організація матиме зокрема й антикорупційний напрям, оскільки

більшість сфер внутрішньовідомчої й зовнішньої діяльності органів прокуратури так чи інакше пов'язані із протидією корупції в органах прокуратури України.

У подальшому за допомогою норм та актів їх реалізації положення законодавства чи підзаконних актів органів прокуратури України проявляються у відповідних правовідносин, які реалізуються прокурорами в окресленій нами сфері. Останні можна вважати елементом, який відноситься до третього етапу реалізації механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури.

Четвертим та останнім елементом механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури України є засоби адміністративного примусу та юридичної відповідальності, які були нами у загальному охарактеризовані вище. Останні вважаємо у достатній мірі були розкритими в інших дослідженнях адміністративного права, що усуває доцільність детального аналізу даної категорії

Враховуючи все вищенаведене, зазначимо, що складовими частинами механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури України з урахуванням відповідних стадій є:

- 1) на першій стадії – адміністративно-правові норми та юридичні факти, які впливають із гіпотези останніх, з якими пов'язаний предмет правового регулювання такої норми;
- 2) на другій стадії – є акти реалізації норм адміністративного права;
- 3) на третій стадії – адміністративні правовідносини;
- 4) на четвертій субсидіарній стадії – засоби адміністративного примусу та юридичної відповідальності.

З урахуванням характеристики усіх складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури України, можемо зазначити, що у подальшому актуальним є більш детальний аналіз актів реалізації норм адміністративного права як елементу такого механізму.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. №1697-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. - № 2-3. - ст.12.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. №1700-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 49. - ст.2056.
3. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки: Постанова КМУ від 29.04.2015 р. №265 // Урядовий кур'єр. – від 13.05.2015 р. - № 83.
4. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. №1699-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 46. - ст.2047.
5. Угровецький П. О. Адміністративні акти органів прокуратури [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Угровецький Павло Олегович ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2011. – 195 с.
6. Угровецький П. О. Адміністративні акти, які приймаються при здійсненні внутрішньоорганізаційної діяльності органами прокуратури/ П.О. Угровецький //Право і Безпека. - 2010. - № 4. - С. 127-131.

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЮРИСДИКЦІЇ У ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Вадим Вікторович ПОПКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри порівняльного і
європейського права Інституту
міжнародних відносин Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

Питання юрисдикції у транснаціональному кримінальному праві мають основоположне значення для врегулювання взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного права, а також для теорії і практики міжнародних відносин.

Наразі концепція міжнародної кримінальної юрисдикції в доктрині міжнародного кримінального права розвивається під впливом багатьох чинників і велику роль у цьому процесі відіграла Комісія міжнародного права ООН.

На початку ХХІ ст. питання юрисдикції, її видів, розмежування судової та виконавчої юрисдикції держав та інших стали об'єктом уваги членів Комісії в роботі над проектами конвенцій про юрисдикційний імунітет держав та їх власність, про імунітети посадових осіб від держав іноземної кримінальної юрисдикції та інших юрисдикцій. Виходячи з положення національного суверенітету та панування держави на своїй території, звичаєвих правових норм, під впливом розширення та поглиблення міжнародного співробітництва, принципи кримінального права з часом поступово трансформуються, стаючи сучасними у міжнародних договорах. Питання юрисдикції виникли як необхідні для прийняття як універсальних, так і регіональних конвенцій у галузі транснаціонального кримінального права.

Всі дослідники погоджуються з думкою, що юрисдикція є невід'ємною властивістю будь-якої держави, як суб'єкта міжнародного права (В. Буткевич, М. Буроменський, І. Лукашук, Г. Тункін, І. Лукашук, С. Черніченко). Доповнюючи цей висновок, А. Каюмова зазначає, що виходячи із

особливостей і багаторівневості міжнародної правосуб'єктності, юрисдикція властива лише тим суб'єктам міжнародного права, які мають можливість не тільки визначати правила поведінки і створювати норми права, а й забезпечувати їх дотримання, оскільки практична реалізація юрисдикції нерідко пов'язана із залученням механізму примусу [1].

Підтримуючи думку М. Басіоуні та інших учених, розглянемо визнані ними принципи: територіальний; персональний (національний, принцип активного громадянства); принцип захисту (безпеки чи реальний); пасивний персональний (принцип пасивного громадянства) і універсальний принцип. Щодо існування даних правових підстав здійснення юрисдикції давно вже досягнутий широкий консенсус у доктрині міжнародного і внутрішньодержавного права. Водночас низка дослідників до зазначених принципів додають ще принцип прапора, представницький принцип чи принцип розподілу компетенції, а також принцип ефекту, взявши за основу наслідки вчинення злочину [2].

Теорія територіальної юрисдикції, чи «*територіальний принцип*», має загальне визнання й полягає в тому, що держава наказує і здійснює правила поведінки в межах її кордонів. Цей принцип, «більше за будь-який інший, є проявом суверенітету» [3]; усі держави твердо дотримуються територіальної юрисдикції, заснованої на принципі суверенної рівності держав.

Складнощі у визначенні місця вчинення злочину міжнародного характеру – транснаціонального злочину – спричинені його специфічною природою, виникають, коли злочин вчиняється на території кількох держав. Як зазначає К. Юртаєва, «у цих випадках необхідно брати до уваги різницю між місцем вчинення злочину як географічним поняттям та місцем вчинення злочину як правовим фактом» [4].

Хрестоматійним прикладом на підтвердження зазначеного стала справа Lotus (France vs. Turkey), розглянута у 1927 р. Постійною палатою міжнародного правосуддя [5]. Палатою у даній справі було відмічено, що «якщо справедливо, що

принцип територіальності у кримінальному праві лежить в основі законодавства всіх держав, рівною мірою справедливо й те, що всі або майже всі правові системи поширюють свою дію на правопорушення, здійснені за межами території даної країни; це залежить і від систем, що склалися в різних державах... Територіальність кримінального права не є абсолютним принципом міжнародного права і ніяким чином не співпадає з територіальним суверенітетом» [6]. Таким чином, поряд із територіальним принципом сучасне міжнародне кримінальне право і національне законодавство передбачає можливість застосування різних видів екстериторіальної юрисдикції. Говорячи про екстериторіальну юрисдикцію, слід зазначити, що розрізняють декілька її принципів: принцип громадянства, чи активної правосуб'єктності, принцип пасивної правосуб'єктності, принцип захисту, принцип компенсаторного здійснення правосуддя і принцип універсальної юрисдикції.

Персональний принцип («національний» чи принцип громадянства), заснований, як правило, на громадянстві передбачуваного злочинця, із безпрецедентним зростанням транснаціональної злочинності набув ще більшої актуальності. Вирізняють *активний персональний принцип* (залежить від громадянства потенційного злочинця) і *пасивний персональний принцип*, (залежить від громадянства жертви злочину). Все частіше поширюють персональний принципи і на осіб без громадянства, які постійно проживають на території держав.

Принцип захисту (принцип безпеки, реальний принцип), покладений в основу екстериторіальної кримінальної юрисдикції, полягає в тому, що будь-яка держава має право реагувати на злочин, вчинений за кордоном та який безпосередньо зачіпає його інтереси. Основана на цьому принципі екстериторіальна юрисдикція держави виникає у тих випадках, коли безпека її інтересів, внаслідок різних причин не може бути забезпечена іншою державою, на території якої відбувся злочин чи громадянином якої є злочинець. «Принцип захисту виправдовує екстериторіальні юрисдикційні претензії держави щодо злочину, що посягає на його національні інтереси» [7].

Нарешті, існує *принцип універсальності*, що передбачає можливість поширення кримінальної юрисдикції держави на діяння, визнані злочинними міжнародним правом, незалежно від громадянства особи, яка його скоїла, та місця вчинення. Як слушно зазначено в літературі, доктрина універсальної кримінальної юрисдикції представляє собою один із аспектів здійснення екстериторіальної юрисдикції, що передбачається в рамках національних правових систем [8]. Під універсальну юрисдикцію підпадають злочини за міжнародним правом – *stricto sensu* – міжнародні злочини у строгому значенні цього слова, оскільки є такими за природою кримінально-правової заборони, адже відповідальність за ці діяння виникає за нормами міжнародного права незалежно від того, чи відображається склад таких злочинів у законах держави, до юрисдикції якої вони належать. Як зазначає М. Бассіоуні, принцип універсальної юрисдикції має специфічну природу, тобто стосується певних категорій злочинів, а не всіх правопорушень, відомих кримінальному праву [9].

Список використаної літератури:

1. Каюмова А. Р. Международная юрисдикция и наднациональность: вопросы соотношения. *Юридические записки*. 2014. № 1. С. 126–131
2. Cameron L. *The protective principle of international criminal jurisdiction*. Dartmouth, England, 1994. 19 p.
3. Теорія кримінального переслідування / В. А. Гринчак, І. Я. Заяць, В. І. Петлюк, Г. М. Федущак-Паславська. Харків: Право, 2019. 208 с.
4. Юртаєва К. В. Місце скоєння злочинів міжнародного характеру: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 230 с.
5. Lotus (France vs. Turkey). PCIJ. Series A. № 10. // S. S. Lotus, 1927 P.C.I.J. (Ser. A) № 10, at 70 (Mr. Moore, dissenting) / Hudson M. World Court Reports.
6. Krizek M. B. The Protective Principle of Extraterritorial Jurisdiction: A Brief History and an Application of the Principle to Espionage as an Illustration of Current United States Practice. *Boston University International Law Journal*, 1988. Vol. 6. 337 p.

7. Kawagishi Sh. *Extraterritoriality and International Law // Trilateral Perspectives on International Legal Issues: relevance of domestic law and policy* / ed. by K. Young, Y. Iwasawa. Transnational Publishers, Inc. Irvington, 1996. 150 p.

8. Batler A. Hays The Doctrine of Universal Jurisdiction: A Review of the Literature. *Criminal Law Forum*. 2000. Vol. 11. № 3. P. 354.

9. Bassiouni M.Ch. *Treaties on International Criminal Law*. Springfield: Charles C. Thomas, 1973. Vol. 2. P. 32–34.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Артем Віталійович ПОТОПАЛЬСЬКИЙ,

*провідний фахівець відділення
впровадження та супроводу
інформаційних систем та
технологій інформаційно-
технічного відділу Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Професійна підготовка (навчання) співробітників поліції є комплексним явищем, яке включає в себе декілька взаємопов'язаних, але цілком самостійних різновидів отримання нових професійних навичок та знань, а саме: первинну професійну підготовку; підготовку у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; післядипломну освіту; службову підготовку – системний набір заходів, направлених на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його службової діяльності [1]. Навчанню поліцейських надається важливе значення, як невід'ємній частині службової кар'єри кожного поліцейського. Адже безперервне, систематичне отримання нових знань або ж освіта є основою

інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Головною метою освіти є те, що вона забезпечує всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [2, с.185].

Враховуючи вказаний вище аспект, багато спеціалістів – учених і практиків сходяться на думці, що освіта в діяльності сучасних органів Національної поліції України сприяє підвищенню кадрового потенціалу цього відомства, що, безперечно, має позитивний характер, тому що кадровий потенціал правоохоронних органів – це найважливіший компонент ефективної правоохоронної діяльності. А відтак одним із основних питань сьогодення є формування високопрофесійного кадрового корпусу органів поліції, здатного якісно виконувати поставлені перед ними завдання, функції та обов'язки, реалізовувати надані права, забезпечення стабільності службово-трудова відносин осіб рядового і начальницького складу та оптимальної збалансованості їх чисельності, раціональне використання коштів державного бюджету, що виділяються на таку підготовку [3, с.144].

Окрім того, важливою характеристикою професійної підготовки в органах поліції, яка також у великій мірі визначає її як об'єкт адміністративно-правового регулювання, є завдання що ставляться перед останньою. На думку низки вчених систему завдань професійної підготовки становлять наступні:

- навчання вмілому виконанню службових обов'язків;
- забезпечення повсякденної готовності до виконання оперативно-службових завдань, до дій в умовах складної оперативної обстановки;
- формування у рядового і начальницького складу високих моральних якостей, сумлінності, почуття особистої відповідальності за виконання службових обов'язків;

- підвищення рівня організаційно-управлінської роботи керівників (начальників) усіх рівнів, спрямованої на удосконалення професійної майстерності останніх;
- удосконалення навичок керівного складу у навчанні й вихованні підлеглих щодо впровадження в практику службової діяльності досягнень науки і техніки, передових форм та методів роботи, основ наукової організації праці й управління;
- досягнення високого рівня технічної підготовки особового складу;
- забезпечення перейняття міжнародного досвіду у сфері поліцейської діяльності; тощо [4, с.126].

Отже, на основі вище викладеного можна підсумувати, що професійна підготовка поліцейських – це система організаційних заходів, здійснюваних в середині системи органів Національної поліції та направлених на забезпечення систематичного та безперервного навчання поліцейських, підвищення рівня їх освіти, наукової обізнаності, набору професійних навичок та знань, з метою забезпечення найвищої ефективності, логічності їх роботи та її відповідності усім поставленим перед поліцейськими органами завданням. Саме ці особливості найбільш повно розкривають сутність та значення професійної підготовки як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію: закон від 02.07.2015 №580-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №40-41. ст.379.
2. Шруб І.В. Поняття та основні етапи професійної підготовки поліцейських / І.В. Шруб // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2016. №1. С.184 – 197.
3. Швець Д.В. Поняття, зміст та функції професійної підготовки поліцейського в Україні / Д.В. Швець // Форум права. 2017. №5. С.441 – 446.
4. Музичук О. М. Сутність професійної підготовки персоналу ОВС / О.М. Музичук // Форум права. 2007. №1. С.125 – 130.

ПРАВОВА ПРИРОДА ВІДНОСИН У СФЕРІ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Олексій Павлович РУМЯНЦЕВ,

*здобувач Приватного вищого
навчального закладу «Університет
сучасних знань»*

Питання гарантії реалізації і захисту прав громадян на отримання медичної допомоги методом трансплантації останнім часом набуває особливого значення для українського суспільства, зокрема у зв'язку з прийняттям Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [1]. В цьому контексті важливим є визначення правової природи відносин у сфері трансплантації анатомічних матеріалів людині, оскільки людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України).

Враховуючи те, що надання медичної допомоги методом трансплантації за медичними показаннями дозволено Законом України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» [2] ще з 1999 року, зауважимо, що сьогодні бракує ґрунтовних наукових напрацювань, присвячених дослідженню правової природи відносин у сфері трансплантації. Деякі аспекти правового регулювання цієї проблеми були предметом дослідження переважно у цивільно-правовому або кримінально-правовому аспектах таких науковців, як М. С. Брюховецька [3], С.В. Гринчак [4], М.М. Новицька [5], О.Г. Пелагеша [6], О. В. Процюк [7], В.І. Теремецький [8], Г.В. Чеботарьова [9] та інші. Зважаючи на вказане вважаємо за необхідне визначити правову природу відносин у сфері трансплантації.

На нашу думку, відносини у сфері правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів здебільшого носять адміністративно-правову природу, що проявляється у такому:

– відносини, що виникають між закладом охорони здоров'я і донором чи реципієнтом регулюються Законом

України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», норми якого мають переважно імперативний характер і не дають можливості сторонам правовідносин у сфері трансплантації врегулювати відносини інакше, ніж указано в законі. Отже, такі відносини існують в площині «влада – підпорядкування». Схожої думки дотримується В.І. Теремецький, який вказує, що «адміністративно-правові відносини розвиваються за моделлю «влада – підпорядкування». Тому підпорядкований суб'єкт цих відносин значно обмежений у можливості здійснювати юридично значущі дії на власний розсуд. До того ж всі дії учасників цих відносин чітко регламентовані чинним законодавством» [10, с. 49]. Підтримуючи цю точку зору зазначимо, що між закладом охорони здоров'я та донором чи реципієнтом формуються правовідносини в площині «влада – підпорядкування». Суб'єкти цих правовідносин також чітко визначені Законом України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»;

- наявність особливого суб'єкта, наділеного владними повноваженнями у сфері діяльності, пов'язаної з трансплантацією – медичного закладу, або особи, наділеної правом на здійснення діяльності у сфері трансплантації (заклади охорони здоров'я незалежно від форми власності, що мають ліцензію на здійснення медичної діяльності, яка передбачає здійснення трансплантації; бюро судово-медичної експертизи; судово-медичні експерти; лікуючі лікарі; трансплантат-координатори; бригади з вилучення анатомічних матеріалів);

- наявність особливого об'єкта – здоров'я населення, а саме організації та надання медичної допомоги методом трансплантації і реалізація права на трансплантацію;

- основними засобами регулювання трансплантації є такі адміністративно-правові засоби, як: ліцензування і акредитація медичних закладів, що здійснюють діяльність, пов'язану з трансплантацією; стандартизація таких послуг; атестація медичних працівників;

- крім того, підтвердженням адміністративно-правової природи відносин з трансплантації є і те, що фінансове забезпечення організації медичної допомоги із застосування

трансплантації та/або здійснення діяльності, пов'язаної з трансплантацією, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, інших джерел, не заборонених законодавством (ст. 12 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині».

Враховуючи викладене, можна зробити висновок, що неможливо визначити правову природу відносин у сфері трансплантації виключно в межах однієї юридичної дисципліни – конституційного, цивільного, адміністративного чи кримінального права, оскільки такі відносини виникають з приводу реалізації та захисту права на життя і здоров'я людини, регулюються різними методами правового регулювання, і, як наслідок, мають різну правову природу. Однак правовідносини, що виникають з приводу трансплантації анатомічних матеріалів мають переважно адміністративно-правову природу, оскільки регулюються здебільшого імперативним методом правового регулювання.

Список використаної літератури:

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text>
2. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16.07.1999 № 1007-XIV (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-14#Text>
3. Брюховецька М. С. Цивільно-правове регулювання посмертного донорства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 230 с.
4. Гринчак С. В. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, вчинені відносно реципієнта. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). С. 1–9.
5. Новицька М. М. Адміністративно-правове регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Сумський державний університет. Суми, 2019. 267 с.

6. Пелагеша О. Г. Адміністративно-правове забезпечення трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2011. 199 с.

7. Кваліфікація порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: метод. рек. / О.В. Процюк, Д. О. Алексєєва-Процюк. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 55 с.

8. Теремецкий В. И., Ковальчук А. Ю., Федоренко Т. В., Орловская И. Г., Слюсар К. С. Формирование правовой базы для урегулирования различных видов взаимоотношений в сфере трансплантологии и её общих принципов. *Georgian medical news*. 2019. № 2 (287). С. 147–152.

9. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2003. 219 с.

10. Теремецький В.І., Книш С.В. Розмежування адміністративних і цивільних правовідносин у сфері охорони здоров'я в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35) Т. 2. С. 47–53.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ КОЛИШНЬОГО СРСР

Микола Васильович СИЙПЛОКІ,

*кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
кримінального права і процесу
Ужгородського національного
університету*

Вдосконалення законодавства України про кримінально-правовий захист охоронної діяльності неможливе без дослідження і аналізу кримінального законодавства інших країн. Це є необхідним для залучення передового досвіду країн світу у кримінально-правовій протидії злочинам у сфері здійснення державної і недержавної охоронної діяльності. Розглянемо такий досвід країн колишнього СРСР.

У 2014 році в Республіці Казахстан був прийнятий новий закон про кримінальну відповідальність [1]. П. 2 ч. ст. 99 передбачає кримінальну відповідальність за вбивство особи та його близьких у зв'язку зі здійсненням цією особою службовою діяльністю або виконанням професійного або громадського обов'язку. Слід звернути саме на вдалу редакцію, на наш погляд, даної кримінально-правової норми. Вони визначає, що потерпілим від цього злочину може бути люба особа. А не тільки службова і особливо те, що нею можуть бути близькі особи. Це поняття охоплює як близьких родичів, так і інших осіб, в долі яких зацікавлена особа, що виконує службовий, професійний або громадський обов'язок.

Цікавою і, на наш погляд, неоднозначною нормою є стаття 177 КК Республіки Казахстан, яка визначає покарання за посягання на життя Першого Президента Республіки Казахстан - Лідера нації, яке вчинено з метою перешкоджання його законній діяльності або помсти за таку діяльність. При чому цей злочин може бути вчинений як під час виконання потерпілим обов'язків, так і після. Таке виділення окремого потерпілого є зайвим. На наш погляд, це є порушенням принципу рівності всіх перед законом.

Слід зазначити, що КК Республіки Казахстан має в собі норму, яка безпосередньо визначає кримінальну відповідальність за перевищення повноважень керівником або службовцем приватної охоронної служби. Так ст. 252 визначає, що перевищення керівником або службовцем приватної охоронної служби повноважень має місце у випадках, коли винна особа виходить за межі повноважень, які надані їм у відповідності з ліцензією, діє всупереч задачам своєї діяльності, якщо діяння вчинено із застосуванням насильства або погрозою його застосування.

Кримінальний кодекс Азербайджанської республіки передбачає також низку статей, які можуть бути вчинені в сфері охоронної діяльності. Так стаття 120.2.3. встановлює відповідальність за вбивство потерпілого або його близьких у зв'язку зі здійсненням даною особою службової діяльності або виконанням громадського обов'язку [2, с. 146-147]. Відмінною від законодавства України є кримінально-правова норма, яка визначає відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча. Вона не містить переліку осіб, які визнаються потерпілими від цих злочинів. Разом з такими особами до потерпілих від цього злочину законодавець відносить представника іноземної держави. Цей злочин безпосередньо в законі називається терористичним актом.

КК Республіки Беларусь містить в собі безпосередньо злочин, який може бути вчинений суб'єктом охоронної діяльності при виконанні своїх обов'язків. Стаття 220 встановлює кримінальну відповідальність за недоброякісне виконання особою, які здійснює охорону майна своїх обов'язків, яке потягло за собою викрадення, знищення або пошкодження такого майна в особливо крупному розмірі за відсутності ознак посадового злочину [3, с. 213-214].

Стаття 325 КК Грузії передбачає кримінальну відповідальність за посягання на життя, здоров'я та власність Президента Грузії, інших політичних посадових осіб Грузії або членів їх родин у зв'язку з державною діяльністю цих посадових осіб [4, с. 336-337]. Ця норма істотно відрізняється від подібних в законодавствах країн, які досліджувалися раніше. В ній життя, здоров'я та власність вказаних осіб є об'єктами цього злочину. На наш погляд, посягання на

власність особливо охоронюваних осіб є злочином, який має істотно менше суспільну небезпечність порівняно з посяганням на життя і здоров'я таких осіб. Тому не вважаємо таку редакцію вдалою.

Цікавим з позиції оцінки рівня захисту охоронної діяльності, її об'єктів і суб'єктів є кримінальне законодавство Республіки Таджикистан. Окрім норм, які досліджувалися нами раніше воно визначає в якості кваліфікованого вбивства вбивство, яке вчинено працівником правоохоронного органу або військовослужбовцем. На відміну від інших, КК Республіки Таджикистан містить в собі окремі норми, які безпосередньо стосуються охоронної діяльності та її суб'єктів. Так ст. 297 передбачає відповідальність за перевищення керівником чи службовцем приватної охоронної чи детективної служби повноважень, які надані їм у відповідності з ліцензією, всупереч завданням своєї діяльності, якщо це діяння вчиняється із насильством або погрозою його застосування. В якості кваліфікованого складу визначається вчинення цього злочину із застосуванням зброї або спеціальних засобів чи якщо діяння спричинило тяжкі наслідки [5, с. 309-310].

Цікавою, але неоднозначною є норма, яка передбачена ст. 327 КК Республіки Таджикистан. Вона визнає злочином незаконне утримання особистої охорони (тілоохоронців), а також використання військової техніки в цих цілях. Складно уявити взагалі, що військова техніка опиняється в руках цивільних осіб. Законодавство даної країни окремо встановлює кримінальну відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, насильство відносно нього та образу представника влади при виконанні ним своїх службових обов'язків.

Кримінальний кодекс Російської Федерації також містить низку норм, які встановлюють відповідальність за злочини, що посягають на охоронну діяльність [6]. Стаття 203 даного Кодексу безпосередньо встановлює кримінальну відповідальність за вчинення детективом або працівником приватної охоронної організації, який має посвідчення приватного охоронника за перевищення службових повноважень. До них відносяться дії, які виходять за межі

повноважень, які визначаються законодавством, яке регламентує детективну та охоронну діяльність, що потягло істотне порушення прав та інтересів громадян або організацій, суспільства або держави.

Статті 317-319 КК РФ встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, насильство чи погрозу відносно нього та образу представника влади. Дві перші норми є подібними до кримінального законодавства України. Щодо останньої КК України не містить спеціальних норм про образу представника влади.

Таким чином, аналіз законодавства країн, які входили раніше в СРСР дозволяє нам зробити висновок про те, що в них в основному містяться східні норми про злочини, які посягають на охоронну діяльність, її об'єкти та суб'єктів. В цих злочинах суспільні відносини, які забезпечують здійснення охоронної діяльності виступають в якості додаткового безпосереднього об'єкту злочинів. До них відносяться: посягання на життя державного чи громадського діяча, вбивства особи або їх близьких у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку; окремі службові злочини та злочини проти працівників правоохоронних органів та осіб, відносно яких здійснюються заходи безпеки, перевищення службових повноважень працівниками приватних охоронних чи детективних підприємств тощо.

Список використаних джерел

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан. URL: <http://online.zakon.kz> (дата звернення 10.11.2018).
2. Уголовный кодекс Азербайджанской республики. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 356 с.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 474 с.
4. Уголовный кодекс Грузии. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 409 с.
5. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. 410 с.
6. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: <http://stykrf.ru> (дата звернення 15.11.2018).

ЗНАЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Вікторія Валеріївна СОВА,

*аспірантка кафедри
правознавства Східноукраїнського
національного університет
імені Володимира Даля*

Сучасний механізм правового регулювання створення і використання об'єктів інтелектуальної власності в трудових правовідносинах в Україні характеризується не лише юридичною, але й також соціально-правовою значимістю. Комплексно осмислюючи зазначену властивість досліджуваного правового механізму слід зауважити, що його соціально-правова значимість є похідною, *по-перше*, від соціального та правового значення реальної дії трудового законодавства та законодавства про право інтелектуальної власності (при цьому тут слід враховувати, що механізм правового регулювання формує режим, за якого реалізація норм законодавства може бути або декларативною, або реальною), а, *по-друге*, від:

1) соціально-правової значимості праці (трудової чи професійної діяльності) працездатної особи, економічної діяльності роботодавця, а також справедливого розв'язання конфлікту законних інтересів працівника і роботодавця в трудових правовідносинах. Інтелектуальна трудова діяльність загалом та творча діяльність зокрема є особливою сферою реалізації людського потенціалу в сфері праці та зайнятості, в якій працездатна особа може себе повноцінно реалізувати, а також – у відповідний спосіб отримати доступ до певних благ, які уможлиблюватимуть соціально безпечне становище такої особи (в силу того, що праця, здійснювана в трудових відносинах, передбачає її оплатність, а інтелектуальна праця – додатково задовольняє інтелектуальні потреби особи у вияві свого соціального інтелекту, а також в акумулюванні власного соціального капіталу). У той же час, для роботодавця

інтелектуальна праця найманих працівників – це особливо цінний ресурс, який сприяє збільшенню конкурентоздатності товару, послуг, що надаються підприємством (установою, організацією), а також умова законного, раціонального, ефективного, інноваційного перебігу виробничих відносин та ін. При цьому законодавець враховує й ту обставину, що роботодавець, наймаючи працівника, забезпечуючи його творчу діяльність щодо створення об'єкту інтелектуальної власності, надаючи йому усі необхідні ресурси (приміром, лабораторії, наявні в його розпорядженні й обмежені для поширення наукові дані, необхідних асистентів в творчій діяльності тощо) та ін., має право на певні блага від цього, на які він справедливо заслуговує у зв'язку із виникнення та подальшим використанням створеного в трудових відносинах (за його участю) об'єкту інтелектуальної власності;

2) соціально-правової значимості інтелектуальної (зокрема, творчої) діяльності (як вияву «креативного» трудового потенціалу) для сталого розвитку суспільства, активізації економічних процесів в державі, а також для утвердження справедливих підходів в розв'язанні конфлікту між законними інтересами творця і суспільства (держави). Зокрема, В.В. Вірченко звертає увагу на те, що в умовах сьогодення «інтелектуальна діяльність є не лише сферою реалізації людського потенціалу, а й основоположним джерелом соціально-економічного прогресу нації». Це насамперед обумовлено тим фактом, що «об'єкти інтелектуальної власності використовуються у різних сферах господарської діяльності, забезпечують виробництво інноваційної продукції, сприяють розвитку сфери послуг та підвищенню рентабельності підприємницької діяльності» [1, с. 15]. Крім того, як справедливо підмічають чеські юристи-цивілісти, упорядкування правових відносин, які стосуються виникнення і реалізації прав працівників на об'єкт інтелектуальної власності, що ними створюється (створено), є відображенням аксіологічних засад визнання авторства (зв'язку творця з результатом його трудової діяльності творчого характеру), захисту творців об'єктів інтелектуальної власності на державному рівні [2, с. 86]. Крім того, законодавець також враховує й ту обставину, що законні

інтереси працівника і роботодавця не можуть ставати аргументом для унеможливлення подальшого розвитку суспільства через невинуватену обмеженість спроможності суспільства користуватись відповідним об'єктом інтелектуальної власності, як певним благом. Саме тому, упорядковуючи трудові відносини в частині створення і використання об'єктів інтелектуальної власності, нормотворець враховує також ту обставину, що відповідне право не є вічним, а темпорально обмеженим;

3) соціально-правової значимості нормативно-правового регулювання суспільних відносин загалом, а особливо – таких соціально-чутливих відносин, як трудові правовідносини. Український правник О.М. Куракін вважає, що нормативно-правовим регулюванням слід розуміти «систему дій та операцій, що здійснюються органами державної влади у встановлених процесуальних формах за допомогою відповідних методів та з використанням при цьому юридичних засобів, спрямованих на встановлення й реалізацію певних моделей суспільного розвитку» [3, с. 14]. З вказаним погодимось із наступним застереженням: суб'єктами нормотворчої діяльності є не лише суб'єкти публічних владних повноважень, але й також, наприклад, роботодавець, уповноважені ним працівники, а також працівники загалом. Отже, для досліджуваного правового механізму специфічним є те, що на локальному рівні суб'єкти трудових правовідносин можуть створювати обов'язкові для них норми, яких вони повинні обов'язково дотримуватись, а ігнорування цього обов'язку призводитиме до юридичних наслідків матеріального та нематеріального характеру.

Приймаючи до уваги викладене, можемо дійти висновку, що механізм правового регулювання створення та використання об'єктів інтелектуальної власності в трудових правовідносинах – це складне соціально-правове явище, котре потребує комплексного дослідження на дисертаційному (монографічному рівні). Враховуючи соціально-правове значення такого механізму зазначимо, що перспективним в подальшому дослідженні цього явища є: 1) осмислення створення і використання об'єктів інтелектуальної власності у трудових правовідносинах в якості особливого об'єкта

правового регулювання; 2) окреслення сутності та структури механізму правового регулювання створення та використання об'єктів інтелектуальної власності в трудових правовідносинах; 3) дослідження особливостей дії цього механізму та його впливу на нормативізацію правового статусу учасників вказаних правових відносин і на умови виникнення, перебігу і припинення таких правовідносин.

Список використаних джерел

1. Вірченко В.В. Історія розвитку теоретичних уявлень про зміст та джерела права інтелектуальної власності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. № 146. С. 15-18.

2. Autorské právo a práva související : vysokoškolská učebnice / J. Srstka, J. Barták a kolekt. aut. Praha : Leges, 2017. 416 s.

3. Куракін О.М. Поняття і зміст нормативно-правового регулювання як юридичного явища. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 3. С. 10-15.

ЗЛОЧИННІСТЬ У СПОРТІ ЯК КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Віталій Валерійович СОКУРЕНКО,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

Сьогодні спорт стає все більш організованим і урегульованим. З'явилися нові види змагань, постійно уточнюються правила, межі допустимості поведінки в спорті і відповідальність за їх порушення, спорт набув традиції і прихильників. Спорт став більш професійним, що значно збільшило його популярність, що у свою чергу призвело до залучення суттєвих грошових коштів, і, відповідно, нових форм управління ним і організації його функціонування як галузі господарства.

Разом з тим, багато важливих аспектів спорту досі не охоплені діючими нормативно-правовими актами, що тягне за

собою розбалансованість системи норм, що регламентують фізкультурно-спортивну діяльність, і відсутність взаємодії правозастосовників. Внаслідок цього підвищується ймовірність вчинення різних правопорушень і подальшого їх приховування.

Суспільні відносини у сфері спорту безпосередньо або опосередковано наділяють людину здатністю і можливістю вчинювати певні правопорушення. Для всіх суб'єктів сфери спорту істотною є ймовірність втягнення їх у злочинну діяльність. У цьому зв'язку можна відзначити ряд закономірностей: підвищена латентність корупційних діянь серед злочинів осіб, пов'язаних зі спортивною діяльністю; криміналізація комерційних видів спорту; вибір злочинцями, іншими особами, пов'язаними зі спортивною діяльністю, насильства в якості основного способу досягнення своєї мети і реалізації мотивів; зростання випадків розкрадань грошових коштів, що виділяються на спорудження спортивних об'єктів; зростання незаконних угод, пов'язаних з реалізацією вхідних квитків на престижні спортивні змагання; зміна внутрішньої структури об'єднань спортивних фанатів, поява розгорнутої мережі згуртованих груп, що мають чітку ієрархію, внутрішню єдність їх членів, пов'язаних спільною ідеєю, які використовуються представниками організованої злочинності для реалізації своїх злочинних планів.

До числа загальносоціальних заходів запобігання злочинам у сфері фізичної культури і спорту можна віднести наступні:

- 1) стимулювання ефективної економіки, підйом цільової активності та ініціативи людей, підвищення добробуту громадян;

- 2) організація патріотичного, культурного і правового виховання, в тому числі й у спортивних установах.

Серед спеціально-кримінологічних заходів, спрямованих на запобігання злочинам спортсменів, слід звернути увагу на такі напрями:

- 1) створення державної цільової програми підтримки фізичної культури і спорту, стратегічного і тактичного плану. І починати роботу потрібно з поділу на законодавчому рівні фізичної культури населення та спорту. Крім того, потрібно передбачити ряд соціальних гарантій для спортсменів, які

завоювали призові місця на змаганнях міжнародного рівня, таких як Олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи;

2) навчання, перепідготовка, працевлаштування спортсменів, які залишили великий спорт. Проведений нами контент-аналіз повідомлень в пресі про злочини, які вчиняються спортсменами, показав, що в середньому 30 % з них пішли на порушення закону, будучи працездатними, але на момент його вчинення ніде не працювали і не навчалися;

3) залучення до роботи зі спортсменами благодійних фондів, які могли б займатися наданням матеріальної допомоги спортсменам, які залишилися без роботи, працевлаштуванням і перенавчанням, адаптацією їх до нових умов життя;

4) профілактика наркоманії, алкоголізму та інших соціальних відхилень у поведінці колишніх спортсменів. Для спортсменів, які досягли високих результатів, необхідна програма психологічної реабілітації та допомоги в адаптації до нових «після спортивних» умов життя.

Реалізація перерахованих заходів могла б в якійсь мірі допомогти спортсменам утриматися від учинення злочинів узагалі та від самого негативного рішення – працювати на злочинні співтовариства (злочинні організації).

Водночас залишається констатувати неухвалене ставлення держави і суспільства до діючих і колишніх спортсменів, що не кращим чином відображається і на стані злочинності в цілому.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИМЧАСОВОГО ВІДСТОРОНЕННЯ СУДДІ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Дмитро Володимирович ТКАЧЕНКО,

*аспірант кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
КНУ імені Тараса Шевченка*

Тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження, що не є санкцією, так як не надається остаточна оцінка дій особи із подальшим застосуванням заходів примусу, а лише здійснюється припинення чи запобігання неправомірним діям. Цей захід має на меті досягнення дієвості кримінального провадження шляхом недопущення знищення доказової бази, припинення неправомірних дій. Цей захід стосується виключно особи зі статусом судді та може бути застосованим лише у разі оголошення підозри чи висунення обвинувачення такому судді. Його суттю є тимчасове увільнення судді від здійснення правосуддя (призупинення виконання ним основної трудової функції, предмету діяльності у вигляді вирішення спорів, розгляду кримінальних проваджень) із збереженням статусу судді. Передумовою його застосування є ймовірне вчинення неправомірних дій суддею, які містять ознаки злочину, тобто дій, які несуть в собі негативний зміст. Такий захід застосовується виключно тимчасово, його припинення пов'язується із завершенням з'ясування обставин протиправних дій, надання їм правової оцінки. Одночасно варто зазначити, що така характеристика будується виключно на положеннях кримінального процесуального законодавства і розкриває лише одну сторону поняття тимчасового відсторонення судді від посади у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності. На наш погляд, вказане поняття має подвійний характер: з точки зору кримінального процесуального законодавства воно є одним із видів заходів забезпечення кримінального провадження, тоді як згідно законодавства про судоустрій і статус суддів воно є

призупиненням окремих відносин із суддею (відносин, пов'язаних із здійсненням ним правосуддя, а також окремих виплат). При цьому, вважаємо, що законодавство про судоустрій і статус суддів переслідує іншу мету застосування цього заходу - усунення можливої загрози для престижу та авторитету суддівської професії. Це обґрунтовується тим, що наявність кримінального провадження щодо підозри судді у вчиненні кримінального правопорушення викликає сумніви щодо його відповідності займаній посаді судді, високим моральним принципам, які до нього ставляться, його професійності та незаангажованості, що може викликати недовіру до нього, а отже створювати загрозу для авторитету судової влади. За такої ситуації зникає впевненість в високих професійних якостях судді, дотримання ним положень чинного законодавства. Варто зазначити, що в преамбулі Бангалорських принципів поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року № 2006/23, йдеться про те, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві [1]. Адже розраховуючи на справедливий розгляд спору особа навряд чи буде впевнена в належному його розгляді, у відповідності до законодавства, суддею, який може бути причетним до нехтування законодавчими положеннями. Тимчасове ж відсторонення судді на час здійснення розслідування усуне суб'єкта, у об'єктивності якого виникли сумніви. Крім того, з огляду на високий статус судді до нього ставляться підвищені вимоги, в тому числі й щодо відсутності судимості, тому цілком логічно, що вчинення кримінального правопорушення є несумісним із високим званням судді.

Ще одним випадком застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя є його відсторонення при проведенні кваліфікаційного оцінювання.

Знову ж таки законодавець не визначив в чому полягає суть такого заходу, а лише визначив порядок застосування та момент припинення. Увагу такому заходу не приділяють і науковці. Як вбачається із частини п'ятої статті 86 Закону

України «Про судоустрій і статус суддів» [2] відсторонення при проведенні кваліфікаційного оцінювання здійснюється у разі виявлення неповноти або недостовірності інформації при проведенні кваліфікаційного оцінювання. При цьому береться до уваги не сам факт виявлення неповноти або недостовірності інформації, а її значення. При цьому про яке значення інформації йде мова не визначено, що, очевидно, при практичному застосуванні матиме довільне (суб'єктивне) тлумачення. На наш погляд, більшого розуміння цього питання надасть з'ясування мети проведення кваліфікаційного оцінювання. Згідно положень частини першої статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кваліфікаційне оцінювання проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. При цьому частиною другою вказаної норми визначено критерії кваліфікаційного оцінювання, до них відносяться: 1) компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо); 2) професійна етика; 3) доброчесність [2]. З зазначеного можна зробити висновок, що значення для застосування до судді тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя має інформація, яка є недостовірною і неправдивою і при цьому таке викривлення інформації стосується компетентності, та/або професійної етики, та/або доброчесності судді, що в кінцевому результаті ставить під сумнів здатність судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. Відповідно до частини сьомої статті 66 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя припиняється з дня ухвалення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України рішення про підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді або з дня звільнення судді з посади внаслідок непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді - без ухвалення Вищою радою правосуддя окремого рішення про припинення тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя [3]. Із зазначеного випливає, що тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя за даною підставою є реакцією на дії

судді негативного характеру, встановлюється на період перевірки інформації, яка носить ймовірний, а не достовірний, характер, щодо нездатності судді здійснювати правосуддя, припиняється з моменту надання остаточної оцінки щодо підтвердження/не підтвердження сумнівів щодо здатності судді здійснювати правосуддя. Очевидно в даному випадку йдеться про превентивний захід, а не відповідальність за надання недостовірної інформації, метою якого є тимчасове усунення від правосуддя судді, рівень підготовки, умінь, стандарти поведінки якого можуть не відповідати законодавчо визначеним вимогам, до з'ясування всіх обставин. Як зазначають І. С. Самощенко, М. Х. Фарукшина, запобіжні заходи не є заходами відповідальності, оскільки: а) хоча і застосовуються у зв'язку з правопорушеннями, але до розгляду питання по суті, а також б) передбачаються не санкціями, а диспозиціями норм права [4, с. 61]. Тобто метою запобіжного заходу є недопущення певних негативних обставин, тоді як відповідальність передбачає застосування санкцій з метою покарання та подальшого виправлення особи.

Отже, розглянувши поняття «відсторонення», «здійснення правосуддя», а також характерних рис усіх випадків його застосування варто надати його повне визначення. На наш погляд, тимчасовим відстороненням від здійснення правосуддя є визначене на певний строк усунення судді від виконання ним його основного функціонального обов'язку - вирішення юридичних спорів та розгляд кримінальних обвинувачень, що обумовлено поведінкою самого судді та застосовується не залежно від волі судді, на підставах, визначених виключно законом про судоустрій і статус суддів, перелік яких є вичерпним, у особливому порядку, визначеному законом, метою якого є припинення протиправних поведінки, дій, унеможливлення їх продовження, приховування обставин здійснення проступку та/або запобігання можливим негативним наслідкам таких дій, поведінки, в першу чергу зниженню авторитету судової влади, довіри до судових органів загалом. За своєю суттю таке відсторонення є проміжним етапом між поведінкою судді та завершенням процесу надання остаточної правової оцінки такій поведінці,

що завжди завершується або поверненням особи до попереднього стану шляхом відновлення службово-трудових відносин (у разі невстановлення причетності судді до протиправної діяльності, його виправлення), або ж припинення службово-трудових відносин, що має наслідком втрату статусу судді (у разі встановлення невідповідності судді займаній посаді, визнання винним у вчиненні злочину). Щодо поняття «відсторонення суддів», то воно повністю охоплює всі випадки тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя, а також відсторонення судді від адміністративної посади. Однак варто звернути увагу й на існування інших елементів, які можуть входити до його складу.

Список використаних джерел:

1. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року: Резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року № 2006/23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення 20.06.19)
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 31. ст.545 (дата звернення 20.06.19).
3. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 7-8. ст.50 (дата звернення 20.06.19)
4. Самощенко И.С. Ответственность по советскому законодательству. М. : Юрид. лит., 1971. 240 с.

СПЕЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ ВАГІТНИХ ЖІНОК ТА ЖІНОК У ПЕРІОД ЇХ МАТЕРИНСТВА (ЗАБОРОНА ВІДМОВИ У ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ)

Альона Анатоліївна ТІСЕЦЬКА,

юрист ТОВ «ТЕХАРТБУД»

Право на працю охоплює велику кількість різновидів трудових відносин та пов'язаних із ними, разом з тим, правові гарантії повинні забезпечувати не лише питання в межах трудових відносин, але й саме їх виникнення. Від ефективності й дієвості гарантій саме щодо даного питання буде залежати й сама можливість реалізації права на працю жінкою. Не дарма, ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Проте в питанні із працевлаштуванням жінок із малолітніми дітьми проблема полягає не у вільному виборі, а в не бажанні роботодавців приймати на роботу особу, що потребує додатково соціального захисту, а отже й потенційно її діяльність може викликати економічні ризики для підприємства, а, власне, виконання трудових функцій може часто перериватись через виконання сімейних. Відповідно, саме з економічної точки зору, в умовах ринкової економіки, роботодавець завжди буде обирати тих, осіб на посади, відносини із якими є менш ризиковими та якими являються чоловіки. Саме тому й державою створюються умови щодо забезпечення прийому жінок лише з обґрунтованих причин, що стосуються професійних якостей.

Найперше, правова гарантія встановлена ст. 184 Кодексу законів про працю України, відповідно до якої забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям - за наявністю дитини віком до чотирнадцяти років або дитини з інвалідністю. При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок власник або уповноважений ним орган

зобов'язані повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. Відмову у прийнятті на роботу може бути оскаржено у судовому порядку [2]. Дана норма є одним із яскравих принципів визначення не просто правової гарантії, але й власне механізму її реалізації, комплексу взаємопов'язаних дій, що є послідовними та логічними. Так, найперше гарантією виступає сама законодавча заборона щодо відмови у прийомі на роботу. Однак, важливо розуміти, що приналежність до певної статі та наявність дитини ще не робить особу професіоналом, саме тому заборона стосується лише відмови на основі дискримінації за сімейним положенням та статтю. Крім того, саме з даних причин, як механізм забезпечення обґрунтованості відмови, рішення про відмову обов'язково повинно бути письмовим. Така ситуація пояснюється, можливістю довести при потребі сам факт проходження конкурсу на зайняття посади, а також й проаналізувати причини відмови, уже в судовому порядку.

Таким чином, наступним кроком та гарантією права на прийняття на роботу є судовий позов. Саме в процесі судового провадження з'ясовується причина чи відповідає вказана причина відмови дискримінаційною. Варто наголосити, що дискримінація може бути, як активна, так й пасивна. Основна проблема полягає у тому, що більш частим проявом є сама остання, а отже для вирішення питання щодо наявності дискримінації необхідним є залучення інших експертів у даній галузі, що б зрозуміти чи є відсутність певних професійних або ж особистих якостей визначальними для відмови.

Також, питання прийняття на роботу регулюється Законом України «Про зайнятість населення», ч. 3 ст. 11 якого передбачено, що забороняється в оголошеннях (рекламі) про вакансії зазначати обмеження щодо віку кандидатів, пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати вимоги, що надають перевагу одній із статей, а також вимагати від осіб, які працевлаштовуються, надання відомостей про особисте життя [3]. Знову ж дана стаття містить цілий комплекс правових гарантій щодо прийняття на роботу жінки, які варто розглянути окремо. Так, найперше, це заборона встановлення

чіткої статі працівника, що пов'язано із прагненням уникнути стереотипізації професій. Звісно, виключення можуть існувати через, що особливо стосується творчих професій пов'язаних із грою акторів або ж модельним бізнесом, де саме факт статті особи є визначальним щодо можливості виконання трудових обов'язків. Однак, такі ситуації скоріше є виключенням із загального правила.

Наступною гарантією захисту прав жінок-матерів, що працюють є заборона вимагати додаткових даних щодо особистого життя, до яких, власне, й включається наявність та вік дітей, сімейний стан, здоров'я членів родини. Дана інформація жодним чином не впливає на професійність й кваліфікацію особи, а отже й недоречною. Саме дана гарантія пов'язана із наведеною вище із КЗпПУ, оскільки роботодавець може відмовитись навіть розглядати жінку на посаду, якщо вона не надасть необхідних йому відомостей, однак необхідність в письмовій відмові робить неможливим посилення саме на дану причину, оскільки вона є незаконною.

Крім того, саме даний закон й визначає додаткові гарантії пов'язані із обов'язковим відсотком осіб на підприємстві. Так, згідно з ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» до категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, належать: один з батьків або особа, яка їх замінює і: має на утриманні дитину (дітей) віком до шести років; виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю; Для працевлаштування зазначених громадян підприємствам, установам та організаціям з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлюється квота у розмірі 5 відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік [3]. Однак, варто враховувати, що жінки із дітьми є не єдиною категорією осіб, до яких застосовується дана норма та квота, відповідно, можливим є варіант її заповненості, а отже й шанс на працевлаштування менший. Саме тому більш доцільним було б визначити окрему квоту відповідно до кожної категорії осіб, навіть якщо вона була б у менших розмірах. Саме таким чином можливо забезпечити контроль за використання саме місць для жінок-матерів, а також й

вирішить питання щодо вибору на посаду серед осіб, що включенні до переліку.

Крім того, ще одним проблемним моментом є питання вирахування точної кількості посад. Відповідно до Положення щодо застосування Закону України «Про зайнятість населення» для кожного підприємства точне число місць визначалось спеціальним органом [4]. Однак, на сьогодні, така постанова втратила чинність, новим законом визначає обов'язок роботодавця уже визначати кількість міст відповідно до квоти, роботодавець може звертатись до спеціалізованого органу лише за допомогою й консультацією. Таким чином, відповідність зазначених роботодавцем даних щодо заповненості квоти й фактичної ситуації перевірити самій жінці є неможливим. Разом з тим, обчислення квоти самим роботодавцем дозволили й внести певну гнучкість й швидкість у правовідносини, оскільки виконання аналогічної функції державним органом могло відбуватись занадто довгий час.

Тож, базуючись на основі проаналізованих нормативно-правових актів можливо дійти висновку, що мета встановлення правової гарантії щодо прийняття на роботу вагітної жінки або ж жінки- матері полягає у зрівнянні шансів отримати роботу для будь-якої особи. Водночас, самий механізм правової реалізації даної гарантії уже не відповідає актуальним суспільним відносинам. Так, для того щоб реалізувати поставлену мету, сутність спеціальної правової гарантії повинна змінитись із створення надмірних пільг, що відштовхують роботодавця до, власне, застосування заохочувальних та диспозитивних методів правового впливу задля віднайдення позитивних моментів у вигляді податкових пільг або ж бюджетних фінансувань, спрощених умов кредиту для бізнесу від держави при прийнятті на роботу певної кількості вагітних жінок або жінок у період їх материнства. Відповідно, заборона неприйняття на посаду є занадто не гнучким інструментом втілення гарантії. Дану правову норму можливо обійти через досконалу формально-юридичну відмову, яка однак не відповідатиме дійсності.

К. О. Кучава вказує, що лише в тому випадку, коли на практиці буде встановлено реальну відповідальність за порушення прав жінок у сфері працевлаштування, а також

запроваджено чіткий механізм притягнення до такої відповідальності компетентними органами, лише в цьому разі, наша держава стане на шлях подолання проблем гендерної рівності у сфері праці [5, с. 10]. Законодавчий припис щодо обов'язкової письмової відповіді позбавив можливості вказувати на пряму дискримінацію, одна вказаний автором метод щодо юридичної відповідальності ніяким чином не вберігає від непрямой дискримінації, що є основною на сьогодні. Проблема гендерної рівності у праві лише частково стосується проблеми щодо відмови розуміти наявність у жінки загальних й повних прав людини й особистості. Оскільки гендерна рівність стосується саме праці, то виходити потрібно із економічних інтересів роботодавця, ринкових умов праці, а також й конкурентоспроможності й наявності усього спектру прав у жінки. Виходячи із цього, можливо дійти висновку, що юридична відповідальність не може стати тим інструментом, що змусить роботодавця переглянути власні пріоритети у веденні бізнесу. Таким чином, сутність спеціальних правових гарантій при прийнятті на роботу полягає у створенні умов, за яких вагітна жінка або ж жінка у період її материнства зможе повноцінно конкурувати на ринку праці із іншими особами, як із незаміжніми жінками, так й чоловіками. Саме тому, як елементи механізму правової реалізації даної гарантії повинні залучатись не лише правові методи трудового права, але гендерного для зміни стереотипів щодо типової роботи для чоловіка та жінки, сімейного щодо розподілу обов'язків у сім'ї, а також й обов'язковий вплив на законодавство із соціального забезпечення щодо закріплення прав на щодо відпустки у зв'язку з народженням дитини, як для батька, так й для матері.

Тож, дане дослідження допомогло з'ясувати, що сутність сучасного й ефективного механізму правової реалізації спеціальних гарантій щодо прийняття на роботу жінок можливо не відповідає існуючому законодавству. Водночас, саме законодавство потрібно реформувати в аспекті створення взаємозв'язків між різними нормативно-правовими актами задля створення комплексу. Як наслідок, гнучка система правових гарантій зможе пристосовуватись та видозмінюватись не дозволяючи її обійти й порушити право

на прийняття на роботу вагітної жінки або ж жінки у період її материнства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996 р. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. № 50.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013. № 24. С. 243.
4. Про затвердження положень щодо застосування Закону України «Про зайнятість населення»: Постанова КМУ від 27 квітня 1998 р. N 578. Офіційний вісник України. 1998 р. № 17. С. 89.
5. Кучава К. О. Проблеми гендерної рівності у сфері трудових відносин в Україні. Управління розвитком. 2014. № 6. С. 48-50.

**КЛАСИФІКАЦІЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА
НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ**

Євген Сергійович ХАЙНАЦЬКИЙ,

*здобувач ПВНЗ «Університет
сучасних знань»*

Сучасне національне законодавство не розділяє санітарне та епідеміологічне благополуччя населення, ідентичний підхід спостерігається в частині контрольно-наглядової діяльності в окресленій сфері. Такого висновку можна дійти проаналізувавши ч. 1 ст. 39 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», у якій закріплено поняття державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Подібно до відмінностей санітарного та епідеміологічного благополуччя населення відрізняється і

контрольно-наглядова діяльність у вказаних сферах. Необґрунтоване ототожнення контрольної та наглядової діяльності у сфері санітарного та епідеміологічного благополуччя обумовлює виникнення термінологічної плутанини, яка «приводить до того, що іноді близькі за завданнями та формами діяльності контролюючі органи мають різну назву такої діяльності, наприклад: санітарно-епідемічний нагляд, але ветеринарний контроль» [1, с. 206].

Зауважимо, що в етимологічній сутності нагляду та контролю закладена відмінність обох із вказаних видів діяльності, адже якщо контроль передбачає здійснення активних дій (перевірку), то нагляд передбачає здійснення пасивної діяльності (спостереження). Попри спільну мету, за допомогою контролю суб'єкти безпосередньо впливають на об'єкт, а під час нагляду можливість оперативно змінити такий об'єкт та/або втрутитись у його діяльність відсутня. На відмінності цих видів діяльності наголошують вчені-адміністративісти. Так, С.В. Книш зазначає, що «державний санітарно-епідемічний нагляд є не наглядовою, а контрольною діяльністю. Тому визначати його як нагляд недоцільно, оскільки це суперечить його змістовній сутності та є термінологічною помилкою законодавства» [2, с. 31].

Існування різних тлумачень та думок щодо співвідношення нагляду і контролю в юриспруденції сприяло виникненню численних підходів до класифікації контролю за відмітними критеріями, а саме: суб'єктами, що здійснюють таку діяльність (міжнародний, державний, громадський контроль) [3, с. 475]; спрямуванням контрольних дій (внутрішній, який здійснюється за організацією роботи та зовнішній, об'єктом якого є робота підконтрольного органу, його зовнішня діяльність); періодом (попередній, поточний, наступний або перспективний); характером (плановий і позаплановий); обсягом (повний або частковий); місцем проведення контрольних дій (виїзний, камеральний і дистанційний); способом проведення (документальний і фактичний); використанням технологічних засобів (автоматизований, неавтоматизований, частково автоматизований) [4, с. 36]; частотою здійснення (систематичний, періодичний і одиничний); формою («аналіз,

аудит, моніторинг, нагляд, облік, оцінка, перевірка, ревізія, спостереження» [5, с. 73–74]); поділом епідеміологічного контролю за періодом втілення цієї діяльності в національному законодавстві виокремлено лише два види – запобіжний і поточний епідеміологічний контроль (п.п. 7, 8 Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.06.1999 № 1109 [6]). При цьому запобіжний епідеміологічний контроль включає такі різновиди контролю як попередній, наступний і перспективний, оскільки вони спрямовані на запобігання поширення інфекційних хвороб.

Більшість із вказаних видів контролю як соціального явища можна поширити і на окремий вид останнього – епідеміологічний контроль. Водночас етимологічна відмінність контролю та нагляду нівелює можливість поділу епідеміологічного нагляду за суб'єктами, оскільки він здійснюється громадськістю щодо зовнішньої діяльності піднаглядного об'єкта, адже громадяни не мають ні можливості, ні компетенції здійснювати внутрішній контроль.

Як і будь-яка система, контроль і нагляд мають власну структуру, яка складається з таких елементів: об'єкт, суб'єкт, а також зміст (види, форми, методи, способи і засоби її здійснення). Зосередимо увагу на суб'єктах епідеміологічного контролю та нагляду, а точніше їх класифікації. Так, види епідеміологічного контролю пропонуємо поділяти залежно від: а) суб'єкта реалізації епідеміологічного контролю (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Національна поліція України, суди); б) векторного спрямовування (зовнішній і внутрішній); в) періоду реалізації (запобіжний чи поточний); г) характеру і часу проведення відповідної діяльності (плановий або позаплановий); ґ) діапазону об'єкта епідеміологічного контролю та епідеміологічного нагляду (повний або частковий); д) локалізації (виїзний, камеральний і дистанційний); е) способу проведення (документальний або фактичний); ж) наявності чи відсутності автоматизованих процесів (автоматизований, неавтоматизований, частково

автоматизований); з) періодичності здійснення таких заходів (систематичний, періодичний або одиничний); и) зовнішнього відображення (форми) діяльності (аналіз, аудит, перевірка, ревізія тощо).

Класифікація епідеміологічного нагляду за більшістю критеріїв буде схожою. Відмінність полягатиме в поділі такої діяльності за: а) суб'єктом реалізації епідеміологічного нагляду (фізичні чи юридичні особи, громадські спілки та громадські організації); б) векторним спрямуванням (виключно зовнішній); в) зовнішнім відображенням (формою) діяльності (спостереження, моніторинг, співставлення даних тощо).

Список використаних джерел:

1. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду в управлінні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: мат. міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України (Харків, 20-21 лист. 2013 р.). С. 201–207.

2. Книш С. В. Санітарно-епідемічне благополуччя населення як об'єкт контрольно-наглядової діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4(25). Т. 3. С. 29–32.

3. Гнот Х. Я. Контроль та нагляд за виконанням судових рішень установами виконання покарань в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 473–480.

4. Державний фінансовий аудит: методологія та організація: монографія / Є.В. Мних, М.О. Никонович, Н.С. Барабаш та ін. / за заг. ред. Є.В. Мниха. Київ, 2009. 319 с.

5. Маслова Я.І. Співвідношення понять «нагляд» і «контроль» у державному управлінні України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 70–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_62_11.

6. Про затвердження Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.1999 № 1109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-99-%D0%BF#Text>.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Роман Тарасович ЧЕРНЕГА,

кандидат юридичних наук

Національний механізм правового забезпечення — це цілісна та налагоджена система, яка поширює свою дію на чітко визначену територію та регулює за допомогою використання правових засобів та методів, встановлення правових норм та застосування юридичної відповідальності за їх порушення чи недотримання, суспільні відносини між суб'єктами охорони праці з метою забезпечення прав працівника на життя, здоров'я та безпечні умови праці та регламентації поведінки роботодавця щодо надання гарантій забезпечення цих прав.

Міжнародний та національний механізм правового забезпечення охорони праці відрізняються рівнем деталізованості. У свою чергу, деталізованість розкривається через більшу кількість елементів механізму. Ю. А. Андрійчук, що необхідним є підбір таких елементів механізму, що на виході дадуть максимальну ефективність при мінімальних витратах енергії [1, с.10]. Саме даним критерієм необхідно керуватись при виборі найбільш ефективних елементів механізму правового забезпечення охорони праці. Такі елементи повинні досягати мети із встановлення безпечних та комфортних умов праці, проте й поєднуватись між собою та взаємодіяти, внаслідок чого усі затрати будуть мінімізовані.

Так, на переконання К. Г. Волинка, до елементів механізму правового забезпечення належать такі: юридичні норми, нормативно-правові акти, акти офіційного тлумачення, юридичні факти, правовідносини, акти правореалізації, правосвідомість і режим законності та правопорядку, який впроваджується внаслідок досягнення цілей правового регулювання [2, с. 101]. В контексті ж охорони праці не все з наведеного автором можливо зарахувати до елементів механізму. Так, ціль правового регулювання для її досягнення

повинна бути чітко визначена та відповідно постійно змінюватись у момент її здійснення, лише у такому випадку, на думку автора, відбудеться становлення правопорядку. Проте, на практиці втілити такий правопорядок виявиться неможливим. Саме тому більш доцільно вживати термін «мета», що має більш загальне значення. Що ж до самого правопорядку, то необхідно зауважити, що згідно Сучасного українського словника, порядок — це стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил і т. ін.; упорядкованість, лад [3]. Тобто, правопорядком можна вважати стан, коли все робиться відповідно до встановленого права.

Дещо ширше бачення має О. І. Остапенко, що визначає наступні елементи у механізмі адміністративно-правового забезпечення: норми адміністративного права; акти тлумачення норм адміністративного права; акти застосування норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини, що виникають, реалізуються та припиняються під час застосування норм адміністративного права; державно-владні повноваження суб'єктів адміністративно-правового регулювання [4, с. 148]. Розглядаючи можливість застосування даного підходу до охорони праці, варто дещо звузити список. Так, акти тлумачення норм у охороні праці не відграють значну роль, оскільки сама сутність й рівень реалізації залежить від практичного втілення, а отже не від розуміння кожним конкретним суб'єктом правової норми, а від належного законодавчого закріплення, що має високу юридичну техніку. Також, варто зазначати, що державно-владні повноваження у контексті саме охорони праці, включаються до прав і обов'язків трудових відносин та пов'язаних із ними, тому виділяти їх окремо є недоречним. Разом з тим, інші ж елементи є загальними як для механізму адміністративно-правового забезпечення, так і для охорони праці. П. О. Шорський, у своєму дослідженні виборчих прав визначає наступні елементи механізму адміністративно-правового забезпечення: принципи забезпечення виборчих прав громадян, адміністративно-правових норм, адміністративно-правових відносин, юридичних гарантій (одним із видів яких є притягнення до адміністративної

відповідальності), адміністративно-правових форм та методів забезпечення виборчих прав [5, с. 2]. Погоджуючись із автором щодо більшості елементів, варто зазначати принципи та гарантії є більш характерним для міжнародного механізму, оскільки саме він дозволяє узагальнити практику охорони праці належним чином. Дійсно, юридична відповідальність виступає одним із засобів гарантування реалізації прав та виконання обов'язків. Проте, саме вона закріплюється на національному рівні, отже більш доречним буде включення до елементів національного механізму, не усі гарантії, а саме юридичну відповідальність. Досліджуючи адміністративно-правову форму, слід зазначити, що охорона праці реалізується дещо відмінним шляхом та не потребує чітко визначеної саме адміністративної процедури, тому й необхідність включати такий елемент до механізму відсутня.

Зовсім інший підхід використовує О. М. Гумін та виключає до механізму адміністративно-правового забезпечення такі елементи: об'єкт адміністративно-правового забезпечення; суб'єкт адміністративно-правового забезпечення; норми права (норми адміністративного права); адміністративно-правові відносини та їх зміст; гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [6, с. 49]. Проте, включення до елементів суб'єкта є недоречним, оскільки саме від них залежить зовнішнє втілення, реалізація механізму, коли ж елементи є внутрішньою будовою механізму.

На думку Ю. С. Шемшученко та С. В. Бобровник до елементів механізму можливо віднести такі: норми права; факти юридичні; власне правові відносини, тобто суспільні відносини, опосередковані нормами права; акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів суспільних відносин, тобто дії цих суб'єктів у межах приписів відповідних правових норм; правові санкції щодо порушників норм права [7, с. 40–41]. На основі даного визначення, можна зазначати, що усіх елементи взаємодіють між собою, що уже свідчить про відповідність критерію ефективності та мінімізації затрат. Так, юридичні факти активізують дію норм права, що втілюється у відносинах між суб'єктами охорони праці та у разі настання факту їх порушення настає юридична відповідальність. Варто

наголосити, що існує різниця між санкцією та юридичною відповідальністю, під першою розуміють засоби примусового впливу, що застосовуються у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання. Тобто, санкція уже наслідком визнання необхідності застосування юридичної відповідальності, тому більш доцільним було б застосування саме даного формулювання.

Водночас, юридичну відповідальність не можна назвати саме обов'язковим елементом правового забезпечення, так як вона настає тільки у виключних моментах порушення прав або ж не дотримання заборон. Правомірність актів безпосередньої реалізації прав та обов'язків, у свою чергу, взагалі ж виключає можливість її застосування. Щодо виконання функції гарантування, то права й обов'язки забезпечуються й іншими правовими методами та засобами, такими як заохочення та рекомендації. Крім того, включення юридичної відповідальності до механізму правового забезпечення охорони праці може викликати дисбаланс, як між іншими його елементами, так і у взаємовідносинах між державою та суспільством через встановлення наголосу на централізоване управління та недотримання принципів рівності й добровільності.

Тож, на основі проаналізованих наукових позицій та враховуючи сутність охорони праці, до елементів національного механізму правового забезпечення охорони праці слід віднести: 1) норми права із охорони праці; 2) правовідносини між суб'єктами охорони праці; 3) юридичні факти, що стосуються охорони праці; 4) акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів охорони праці.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук Ю. А. Теоретична сутність та зміст поняття «механізм». Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2013 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка» [та інші]. Львів : АртДрук, 2013. С. 10.

2. Волинка К.Г. Теорія держави і права: навч. посібник. Київ: МАУП, 2003. 240 с

3. Академія наук України. Словник української мови у 20 томах. URL: <https://bitly.su/YG5WKGY> (дата звернення: 09.05.2019)

4. Остапенко О.І. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2010. № 2. С. 142–149.

5. Шорський П. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення виборчих прав громадян в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 267 с.

6. Гумін О.М., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. Наше право. 2014, № 4. С. 46–50.

7. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія: В 6 томах. К.: Українська енциклопедія, 2003. Т5. 736 с.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ІЗ СПОРТСМЕНАМИ

Олена Василівна ЧОРНОУС,

*кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
трудового та господарського права
факультету № 2 Харківського
національного університету
внутрішніх справ*

Законодавство в Україні, яке регулює діяльність у сфері фізичної культури й спорту, в цілому вже сформоване, однак простежуються недоліки в правовому регулюванні професійного спорту, у тому числі регулюванні праці професійних спортсменів.

Професійний спорт сьогодні – один із напрямів діяльності в спорті. Питання врегулювання трудових відносин у такій специфічній сфері як професійний спорт потребує вдосконалення, оскільки станом на сьогодні основний національний законодавчий акт у галузі спорту є Закон

України «Про фізичну культуру і спорт» стосується лише загальних основ діяльності у сфері фізичної культури та спорту, регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури та спорту, а також не містить навіть прийнятного визначення такого поняття як контракт із професійним спортсменом. Згідно з п. 15 ч. 2 ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (далі – Закон) спортсмен - фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях.

О. О. Шевченко визначає спортсмена-професіонала як фізичну особу, яка вступила у трудові відносини, для якої заняття спортом є основним видом діяльності, яка входить до професійної спортивної організації з видів спорту, відповідним чином зареєстрована, включена в офіційний реєстр володільців ліцензій і отримала ліцензію. Незважаючи на багатоманітність здійснюваних функцій, діяльність професійного спортсмена можна уявити у вигляді роботи на певній посаді. Спортсмен, таким чином, виконує певну трудову функцію, а не передає результат своєї праці. Аналогічний висновок можна зробити, проаналізувавши ч. 2 ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якій на першому місці серед джерел правового регулювання відносин за участю спортсменів-професіоналів зазначено Кодекс законів про працю.

Відповідно до ч. 1 ст. 38 Закону професійний спорт – це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку. Відмітна ознака професійного спорту – його комерційний характер, а відповідно, основною мета – отримання прибутку. Загальновідомий той факт, що професійний спорт приносить чималі прибутки, які здобуваються насамперед завдяки високому рівню глядацького інтересу, викликаного участю в спортивних заходах найбільш кваліфікованих спортсменів, здатних демонструвати найвищі спортивні досягнення. Згідно з ч. 2 ст. 38 Закону діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає в підготовці й участі в

спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів, і є основним джерелом їхніх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних і регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури й спорту та міжнародних спортивних організацій. Як бачимо, Закон встановлює загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи у сфері фізичної культури і спорту.

Згідно з ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України, особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (у тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови розірвання договору (в тому числі дострокового) можуть встановлюватися за угодою сторін. Сфера застосування контракту визначається законами України.

А отже, спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури та спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів. Законом не встановлено, що таке трудовий контракт спортсмена та які особливості має цей документ. Є лише згадка про трудовий договір (контракт), як про документ, що укладає центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту (наразі це Міністерство молоді та спорту України) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських та неолімпійських видів спорту. Жодних інших згадок про трудовий контракт спортсмена, як про особливу форму договору, Закон не містить. Іншим нормативно-правовим актом, який міг би врегульовувати питання щодо трудового контракту спортсмену, є Кодекс законів про працю України. Однак і цей документ не вказує на особливості працевлаштування спортсмена. Як видно, законодавець не вбачав необхідності виокремлювати трудовий контракт спортсмена в самостійну правову категорію.

Отже, аналізуючи положення вищевказаних норм законодавства, можна дійти висновку, що для врегулювання трудових правовідносин між спортсменами та суб'єктами

сфери фізичної культури укладається саме трудовий контракт, тобто не простий трудовий договір зі стандартними умовами, а документ, в якому сторони мають право самостійно погодити строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (у тому числі матеріальну), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, додаткові соціальні пільги, гарантії, штрафні санкції за порушення умов контракту, умови розірвання контракту (в тому числі дострокового). Деякі науковці вважають, що контракт із професійним спортсменом містить всі ознаки цивільно-правового договору, у зв'язку з чим він має регулюватися нормами цивільного, а не трудового законодавства. Ситуація ускладнюється тим, що для командних та індивідуальних видів спорту властива різна специфіка відносин між тим, хто забезпечує роботою, і тим, хто її виконує. Командним видам спорту притаманні відносини роботодавець – працівник. При цьому клуб виступає роботодавцем, а спортсмен – працівником. Незважаючи на те, що в контракті мали б бути зафіксовані умови обох сторін, як правило, спортивні організації у своїх регламентах імперативно встановлюють, що контракти з професійними спортсменами укладаються лише за типовою формою, затвердженою такою спортивною організацією. Істотними умовами контракту з професійним спортсменом, як правило, виступають: 1) строк дії контракту; 2) умови тренувань та підготовки до змагань; 3) участь у змаганнях та очікуваний результат; 4) права та обов'язки сторін; 5) умови оплати праці та соціальний пакет; 6) вимоги до способу життя спортсмена; 7) дострокове розірвання контракту з ініціативи спортсмена та спортивної організації; 8) відповідальність за порушення умов контракту та вирішення спорів. Достатньо часто спортсмен не працює на клуб, а здійснює діяльність, яка за всіма ознаками є незалежною професійною діяльністю, хоча й не визнається такою чинним Податковим кодексом України. Такий спортсмен укладає договір із промоутером, який фактично забезпечує доступ спортсмена до певних змагань, отримуючи при цьому фіксовану винагороду або відсоток від доходу, отриманого спортсменом. Тут очевидним є цивільно-правовий характер відносин сторін, а використання терміну «контракт»

у розумінні особливої форми трудового договору є недоречним. На жаль, чинне законодавство не враховує цієї специфіки та взагалі нічого не містить про те, що спортсмен може отримувати прибуток шляхом провадження незалежної професійної діяльності. Сторони надають умовам таких договорів статус інформації з обмеженим доступом. Ознайомлення з широким масивом договірної практики у цій сфері є нетривіальним завданням.

Думається, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» необхідно доповнити новими нормами, у яких:

- а) передбачити трудові договори (контракти) зі спортсменами-професіоналами, у яких відобразити особливості застосування норм, що регулюють робочий час, оплату праці та інші;
- б) сформулювати додаткові підстави та наслідки розірвання трудового договору зі спортсменом та тренером у разі порушень дисципліни, які на сьогодні передбачені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту;
- в) розробити систему додаткових гарантій та компенсацій спортсменам та тренерам;
- г) вирішити питання тривалості «шкідливого стажу» і перегляду строку виходу на пенсію чоловіків і жінок, що займаються професійним спортом.

Основною метою нових положень закону має стати чітка регламентація діяльності суб'єктів професійного спорту в Україні, визначення їх ролі та місця в системі трудових відносин, а також встановлення взаємних прав і обов'язків держави і учасників професійного спорту.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ВИБОРЧОГО ПРАВА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Наталія Олегівна ЧУДИК,

*кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
конституційного,
адміністративного та
фінансового права
Тернопільського національного
економічного університету*

Принцип загального виборчого права знаходить своє відображення в законодавстві всіх демократичних держав сучасності, як правило, на рівні конституційних та спеціальних виборчих законів відповідних держав.

Законодавством країн членів Європейського Союзу (далі – ЄС) передбачено три основні умови наявності у особи виборчого права на загальнодержавних виборах – досягнення визначеного конституціями або відповідними виборчими законами віку, наявність громадянства та повної дієздатності. У переважній більшості країн ЄС мінімальний вік, з якого виникає право обирати, становить 18 років. До винятків можна віднести Австрію (19 років), Кіпр (21 рік) та Італію (в Італії право обирати сенаторів мають громадяни, яким на день проведення виборів виповнилось 25 років). Можливість участі іноземців у загальнодержавних виборах на законодавчому рівні допускається лише у двох країнах – Ірландії та Іспанії, які можуть надати виборчі права іноземцям або за принципом взаємності, або у випадках, передбачених спеціальними законами.

По суті, закріплення принципів виборчого права, в тому числі принципу загальності, на конституційному рівні є визнанням їх важливості. Досить поширеною практикою визначення принципу загального виборчого права в конституціях є його відображення в розділі (главі), яка визначає основоположні права та свободи людини.

Вважаємо за доцільне розглянути особливості загального виборчого права в окремих країнах ЄС.

Звертаємо увагу, що у Конституції Італійської Республіки загальне виборче право закріплено в Розділі 1 «Політичні права та обов'язки» Глави 1 «Права та обов'язки громадян». Відповідно до статей 48 та 51 Конституції Італії, будь-який громадянин, чоловік або жінка, який досяг повноліття, має право голосу. Це здійснення є громадянським обов'язком. Закон встановлює вимоги та умови для громадян, які проживають за кордоном, для здійснення свого права голосу та гарантує, що це право є ефективним. Право голосу не може бути обмежене, крім випадків цивільної недієздатності або в наслідок безповоротного покарання, або у випадках моральної негідності, встановлених законом. Будь-який громадянин будь-якої статі має право на державні посади та обирається на позиції на рівних умовах, відповідно до умов, встановлених законом [1]. Зазначені норми Основного Закону Італійської Республіки, крім визначення загальних умов набуття права голосу, таких як вік та громадянство, додатково наголошують на відсутності статевого цензу, встановлюють, що право голосу не може бути обмежене, крім встановлених законом випадків, і регламентують можливість для громадян, що проживають за кордоном реалізувати право голосу відповідно до норм закону. Зазначені конституційні норми також містять посилання й на інші закони, що свідчить про те, що зазначене в них змістове визначення загального виборчого права не є вичерпним, чи потребує деталізації окремих аспектів.

Наприклад, Конституція Чеської Республіки, , закріплює загальне виборче право у Главі 2 «Законодавча влада» та Главі 7 «Територіальне самоврядування». Так, відповідно до статей 18 та 102 цих глав Основного Закону Чеської Республіки, вибори до Палати депутатів, до Сенату та членів представництв здійснюються таємним голосуванням на основі загального, рівного та прямого виборчого права. Право обирати має кожний громадянин Чеської Республіки, який досягнув 18 років [2]. Враховуючи те, що загальне виборче право не тільки пов'язане з виборчими правами громадян, а його закріплення має безпосередній вплив на формування органів державної влади, принцип загального виборчого права

доволі часто закріплюється в розділі (главі), яка визначає державний лад та основні положення про державу.

Конституція Швейцарської Конфедерації у Главі 1 «Загальні положення» Розділу 4 «Люди та кантони» встановлює, що усі швейцарські громадяни, старші вісімнадцяти років, якщо вони не позбавлені правоздатності через психічні захворювання або психічну нездатність, мають політичні права у федеральних справах. Усі громадяни можуть брати участь у виборах до Національної ради та у федеральних народних виборчих дільницях, а також запускати або підписувати популярні ініціативи та запити на проведення референдумів у федеральних справах (стаття 136) [3].

Загальноприйнятими випадками закріплення загального виборчого права в конституціях зарубіжних держав є його відображення одночасно в декількох розділах (главах) конституцій. Так, у статті 28 Розділу II «Федерація і землі» Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини визначено, що в землях, округах та громадах народ повинен мати представництво, яке створене шляхом загальних, прямих, вільних, рівних та таємних виборів. На виборах в округах та громадах правом обирати та бути обраним наділені, відповідно до права ЄС, також особи, які мають громадянство однієї з держав, що входять до ЄС. Відповідно до статті 38 Основного Закону Німеччини 1949 р., депутати Німецького Бундестагу обираються шляхом загальних, прямих, вільних, рівних і таємних виборів. Право обирати мають особи, які досягли вісімнадцятирічного віку; право бути обраним – особи, які досягли віку повноліття. Подробиці встановлюються федеральним законом [4, с. 147]. Крім цього, у Розділі «Перехідні та прикінцеві положення» у статті 137 визначено, що пасивне виборче право чиновників, державних службовців, професійних військових і найманих на строк солдат-добровольців, а також суддів в Федерації, землях та громадах може бути обмежено законом [5]. Отже, Конституція Федеративної Республіки Німеччина закріплює, поряд з іншими принципами виборчого права, принцип загального виборчого права і доволі розширено визначає його зміст, а також містить посилання на федеральні закони, які

розкривають його зміст ще більш широко та встановлюють певні обмеження.

Проте, Конституція Бельгії лише опосередковано говорить про наявність у її громадян загального виборчого права у розділі I «Бельгійці та їх права», пов'язуючи виборчі права із статусом громадянина. Так, у статті 8 Конституції, поряд з нормою про набуття статусу громадянина встановлено, що конституція та інші закони, що стосуються політичних прав, встановлюють, крім цього статусу, необхідні умови для здійснення цих прав. Поряд з цим, зазначена норма визначає, що закон може, відповідно до міжнародних та наднаціональних зобов'язань Бельгії, встановити право голосу для громадян ЄС, які не є громадянами Бельгії. Правом голосування, про яке йдеться в попередньому пункті, може бути наділено законом жителів Бельгії, які не є громадянами держави-члена ЄС, на умовах та відповідно до умов, передбачених таким законом. У статті 61 Розділу III «Влада» Конституції Бельгії визначено, що члени Палати представників обираються безпосередньо громадянами, які не досягли вісімнадцятирічного віку і не підпадають під категорію виключень, передбачених законом.

Аналіз законодавства зарубіжних країн дає підстави для висновку про те, що у більшості країн принцип загального виборчого права закріплений як на конституційному рівні, так і у спеціальних виборчих законах (окремих для кожних виборів) або кодифікованих актах. Водночас закріплений в конституціях цих держав принцип загального виборчого права має декларативний характер, а його зміст не завжди розкривається. Проте в спеціальних виборчих законах та кодифікованих актах принцип загального виборчого права отримує більш детальне розкриття свого змісту, яке полягає у встановленні умов, відповідно до яких особи мають можливість реалізувати своє право обирати та бути обраним.

Список використаних джерел:

1. Constitution of the Italian Republic. Given in Rome on this 27th of December 1947. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

2. Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992. URL: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

3. Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (Status as of 23 September 2018). URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classifiedcompilation/19995395/index.html>

4. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / авт.-упоряд. В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк; за заг. ред. В.О. Серьогіна. Харків: ФІНН, 2009. 664 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Назарій Миколайович ТАТАРИН,

*кандидат юридичних наук,
фахівець відділу режимно-
секретного та документального
забезпечення Львівського
державного університету
внутрішніх справ*

Одним із основних завдань організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, яке визначає сутність і значення цих категорій, безперечно є їх націленість на оптимізацію процесу досудового розслідування й, як результат, забезпечення виконання стратегічних і тактичних завдань такого розслідування. Відповідно, якщо організація та планування розслідування покликані забезпечувати ефективність досудового розслідування, повинні бути розроблені критерії оцінки ефективності реалізації вказаної діяльності, а також вироблені шляхи, спрямовані на оптимізацію організації та планування як способу оптимізації досудового розслідування. У цьому контексті вбачається актуальним питання про оцінку ефективності та шляхи

оптимізації організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Проблематика організації та планування розслідування кримінальних правопорушень досліджується в наукових працях, присвячених як загальним положенням їх реалізації, так і особливостям реалізації під час проведення окремих процесуальних дій чи розслідування певного виду (групи) кримінальних правопорушень. Однак у таких працях не знайшло свого вирішення питання про оцінку ефективності та шляхи оптимізації організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Так, оцінка ефективності по відношенню до окремого процесу, в нашому випадку стосовно організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, полягає у визначенні та проведенні заходів моніторингу, аналізу та контролю за досягненням упорядкованості досудового розслідування, вирішенням завдань кримінального провадження, економією часу та ресурсів.

Говорячи про ефективність організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, варто розуміти, що потрібно проаналізувати отриманий ефект, співставити його із поставленими цілями та з'ясувати, чи він є бажаним. Зокрема, у фаховій літературі під ефектом пропонують розуміти «результат реалізації заходів, що спрямовані на підвищення ефективності виробництва за рахунок економії та раціонального використання всіх виробничих ресурсів» [1, с. 452]. Крім того, термін «ефект» використовується в якості економічної категорії. У такому разі він «відображає перевищення результатів діяльності над витратами, це певна форма результату» [1, с. 452].

Відповідно, враховуючи вищенаведене, можна стверджувати, що організація та планування розслідування кримінальних правопорушень вважаються ефективними, якщо буде досягнуто бажаного результату. Цей результат полягає у врахуванні та забезпеченні під час досудового розслідування «вимог процесуальної економії, доцільності, розумності та законності, а також неухильного забезпечення реалізації принципу змагальності» [2, с. 200]. Іншими словами, бажаним ефектом організації та планування розслідування

кримінальних правопорушень є обсяг вирішення завдань кримінального провадження стратегічного та тактичного характеру, які полягають у впорядкуванні й оптимізації процесу досудового розслідування, створенні сприятливих для розслідування умов, за яких з найменшими затратами сил і засобів у коротші строки вдається отримати достатній обсяг доказової інформації про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні.

При цьому критерії ефективності організації та планування розслідування кримінальних правопорушень повинні у повній мірі відображати результати такої діяльності та демонструвати рівень вирішення завдань кримінального провадження. Зокрема, серед основних критеріїв ефективності організації та планування розслідування кримінальних правопорушень можна назвати:

- дотримання строків досудового розслідування;
- відсутність порушень міжнародних правових стандартів у кримінальному провадженні та процедури здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень;
- встановлення особи, котра вчинила кримінальне правопорушення;
- достатність доказової бази;
- встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню;
- використання всіх наявних можливостей для вирішення поставлених завдань розслідування; тощо.

При цьому, як відомо, «досконалість не має меж». Не є винятком із цього правила й діяльність з організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Це означає, що, не дивлячись на те, що організація та планування розслідування – це способи оптимізації досудового розслідування, методи організації та планування розслідування також можуть удосконалюватися шляхом оптимізації. У такому разі буде підвищено ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень зокрема і кримінального провадження взагалі.

У контексті вищенаведеного науковий інтерес представляють фактори підвищення ефективності (оптимізації) організації та планування розслідування

кримінальних правопорушень. Зокрема, під факторами підвищення ефективності діяльності слід розуміти «його якісні особливості, які приводять до зростання потенціалу та характеризуються можливістю позитивних змін, наявністю необхідних ресурсів і умов їх використання» [1, с. 455]. Серед основних факторів оптимізації організації та планування розслідування кримінальних правопорушень пропонуємо виокремлювати: законодавчі ініціативи щодо вдосконалення процедури розслідування; підвищення фінансування правоохоронної сфери; використання досягнень науки і техніки; підвищення рівня підготовки та кваліфікації працівників правоохоронних органів, зокрема, які здійснюють досудове розслідування; покращення інформаційно-довідкового, методичного та матеріально-технічного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень; тощо. Окремо варто зазначити, що одним із способів оптимізації організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, безсумнівно, є цифровізація цих процесів. При цьому важлива роль у оптимізації організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, як і діяльності органів досудового розслідування, відводиться науковим рекомендаціям, зокрема, розроблених криміналістичною наукою.

Отже, оцінка ефективності по відношенню до процесу організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, полягає у визначенні та проведенні заходів моніторингу, аналізу та контролю за досягненням упорядкованості досудового розслідування, вирішенням завдань кримінального провадження, економією часу та ресурсів. Критерії ефективності організації та планування розслідування кримінальних правопорушень повинні у повній мірі відображати результати такої діяльності та демонструвати рівень вирішення завдань кримінального провадження. Фактори оптимізації організація та планування розслідування кримінальних правопорушень полягають у зростанні потенціалу органів досудового розслідування та можливості отримання бажаних результатів.

Список використаних джерел:

1. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 10. С. 452–456.

2. Ромців О. Планування як важливий напрям організації розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 22. С. 199–204.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Катерина Дмитрівна ДИМИДЮК,

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

На даному етапі становлення та розвитку ринкової системи господарювання в Україні особливого значення набуває формування та розвиток підприємницької діяльності, оскільки саме підприємництво є двигуном економічного і соціального розвитку суспільства. Підприємницька діяльність дає стимул до високої продуктивності праці, отримання прибутку і зрештою кращого задоволення суспільних потреб. Розвиток підприємницької діяльності є складовою національних інтересів у економічній сфері. Сьогодні державна політика у досліджуваній сфері є недостатньо ефективною. Державна політика повинна формувати відповідні стратегії, цільові програми, прогнозування, аналітику розвитку підприємницької діяльності. Щодо цього доцільно вказує В. В. Тертичка, який зазначає, що сутність державної політики полягає у прийнятті політично-державних рішень, які спрямовані на вирішення проблем, зокрема, у сфері підприємницької діяльності розробку певних програм та створення певних інструментів їх реалізації [1, с. 46].

© Димидюк К. Д., 2019

За сучасних умов державна політика у сфері підприємницької діяльності відіграє стратегічну роль для становлення та розвитку, передусім, економічного потенціалу України, що особливо важливо в умовах військової агресії з боку Російської Федерації, коли національна економіка перебуває у кризовому стані, а отже, досліджуване питання є вкрай актуальним і потребує пильної уваги, як з боку науковців, так і з боку законодавця.

Щодо визначення поняття «державна політика» погляди вчених розділилися. Так, прибічники першого табору обстоюють концепцію вирішальної ролі держави у формуванні державної політики. Зокрема, дослідники Н. Р. Нижник та інші вчені зазначають, що державна політика складається із «сукупності цілей і завдань, що практично реалізується державою, і засобів, які нею використовуються» [2, с. 157]. Також О. Л. Валевського підкреслює важливу роль держави при проведенні державної політики та зазначає, що державна політика представляє собою «такі дії органів державної влади з вирішення проблем, які найоптимальніше сприяють реалізації інтересів суспільства». Вчений наголошує, що вирішення проблем суспільного розвитку «потребує втручання державних органів влади» [3, с. 98]. Прибічники іншого табору наголошують, що при реалізації державної політики першорядне значення відіграє суспільство. Таких поглядів дотримується, наприклад, В. І. Андріяш наголошує, що державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві [4].

Неможливо спростувати тезу про те, що держава має значний вплив на формування, унормування та реалізацію державної політики у тій чи іншій сфері, утім, беззаперечно, суспільний запит є основним фактором, на якому і базується певна концепція державної політики. А отже, вирішальну роль у формуванні державної політики відіграє взаємодія між державою та суспільством. Із цим погоджується Д. В. Задихайло, який пише, що «важливим політико-юридичним чинником забезпечення суспільного господарського порядку є необхідність досягнення суспільно-політичної згоди щодо положень політики» [5, с. 220].

Враховуючи зазначені наукові висновки, пропонуємо визначити державну політику – як політико-правову діяльність держави, що полягає у формуванні суспільного запиту щодо задоволення певного публічного інтересу, його нормативному закріпленні, контролі, регулюванні та реалізації, з метою досягнення суспільно-потрібного результату.

Із викладеного вбачається, що державна політики являє собою процес політико-управлінського впливу інститутів влади на ті чи інші сфери суспільного буття, зокрема, у сфері підприємницької діяльності. Цей вплив з боку держави полягає у застосуванні державних владних повноважень формуванні та реалізації державної політики, що виявляється у певних формах контролю та нагляду. У такому контексті можна розглядати державну політику безпосередньо як засіб адміністративно-управлінської діяльності органів державної влади. Адже саме через державну політику забезпечується втілення діяльності держави в державні органи. У свою чергу, якщо державна політика є засобом адміністративно-управлінської діяльності відповідних органів державної влади, це свідчить про адміністративно-правовий метод регулювання зазначених правовідносин.

Адміністративно-правова природа державної політики у сфері підприємницької діяльності проявляється, передусім, у тому, що «діяльність держави в особі її органів, що спрямована на забезпечення публічних інтересів шляхом використання засобів впливу на підприємницькі відносини та поведінку суб'єктів підприємництва» [6, с. 32]. Тобто, це проявляється не тільки у необхідності забезпечення органами державної влади та органами місцевого самоврядування формування стратегії та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, а й у її охороні, регулюванні, нагляді та контролі.

Таким чином адміністративно-правовий аспект державної політики у сфері підприємницької діяльності проявляється у: 1) тому, що державна політика у сфері підприємницької діяльності є адміністративно-правовим засобом адміністративно-управлінської діяльності; 2) безпосередній участі органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної політики у зазначеній сфері; 3) тісній взаємодії держави та

суспільних інститутів на всіх етапах реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності; 4) регуляторному впливі з боку держави на сферу підприємницької діяльності, який проявляється у наявності приписів; дозволів та заборон; 5) контролі з боку держави за суспільними інститутами, які реалізують державну політику у сфері підприємницької діяльності.

Список використаних джерел:

1. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ: Основа, 2002. 750 с.
2. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : навч. посіб. Н. Р. Нижник та ін. / за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 164 с.
3. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: монографія. Київ : НІСД, 2001. 242 с.
4. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6
5. Задихайло Д. В. Економічна політика держави в системі правового і законодавчого забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74) URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6432/1/Zaduxaylo_214.pdf
6. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8. С. 81-89.

ЩОДО ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Геннадій Євгенович БЕРШОВ,

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Питання про форми використання спеціальних знань не є новим для криміналістичної науки, вже неодноразово піднімалося в наукових дискусіях і досі не знайшло свого однозначного вирішення. У цьому контексті воно не втратило своєї актуальності. Ба більше, воно потребує свого дослідження через призму специфіки розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, зокрема військових злочинів.

Форми використання в кримінальному провадженні взагалі та відповідно під час розслідування військових злочинів прийнято виокремлювати за певними критеріями. Найбільш розповсюдженим і часто вживаним критерієм є урегульованість кримінальним процесуальним законодавством. За вказаним критерієм розрізняють процесуальну та непроцесуальну форми використання спеціальних знань. Останню ще прийнято йменувати організаційною формою.

Процесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, у тому числі військових, визначені, як уже зазначалося, в положеннях кримінального процесуального законодавства. Останнє згідно зі ст. 1 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України складається з «відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України» [1]. Відповідно, щоб назвати процесуальні форми

використання спеціальних знань, потрібно звернутися до положень кримінального процесуального законодавства.

Л.В. Мединська стверджує, що «загальновизнаними є дві процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні – судова експертиза та участь спеціаліста під час проведення процесуальних дій» [2, с. 280]. О.В. Бишивець зазначає, «до процесуальної форми відносяться проведення судових експертиз (ст. ст. 242–245 КПК України), залучення спеціалістів для участі в окремих слідчих (розшукових) діях (ст. ст. 71, 226, 227, 491 КПК України) з метою надання допомоги слідчому у виявленні, фіксації та вилученні слідів злочину, речових доказів, надання консультацій зі спеціальних питань, застосування технічних засобів у кримінальному провадженні як одного з способів виявлення і фіксації (закріплення) доказів (п. 2 ч. 1 ст. 103, ч. 2 ст. 104, п. п. 1, 3, 4 ч. 2 ст. 105, ч. ч. 1–4 ст. 107 КПК України), письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у слідчих (розшукових) діях щодо особливостей виявлення і фіксації слідів та інших об'єктів (п. 2, ч. 2 ст. 105 КПК України)» [3, с. 191].

Більш детальний аналіз кримінального процесуального законодавства демонструє, що під час досудового розслідування взагалі та військових злочинів зокрема можуть використовуватися спеціальні знання в наступних процесуальних формах.

1. Залучення особи, «яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [1], в якості експерта. Підстави та процесуальний порядок залучення експерта передбачені в ст. ст. 242–244 КПК України.

2. Залучення особи, «яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних

спеціальних знань і навичок» [1], в якості спеціаліста «для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, а також для надання висновків з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків» [1]. Спеціалісти можуть давати «письмові пояснення», «оформлювати фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерних даних та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу», що, своєю чергою, є додатками до протоколів відповідних процесуальних дій (п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України). Крім того, відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 214 КПК України «для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку» допускається отримувати висновок спеціаліста «до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань», який, своєю чергою, є «процесуальним джерелом доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки» [1]. Також можливість залучення спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій закріплена в ст. ст. 226–228, 236–241, 245, 245-1, 262, 266 КПК України [1].

3. Залучення обізнаної особи в якості перекладача (сурдоперекладача) «у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів» [1].

4. Допит обізнаної особи в якості свідка. При цьому згідно з ч. 6 ст. 95 КПК України «висновок або думка особи, яка дає показання, можуть визнаватися судом доказом, лише якщо такий висновок або думка корисні для ясного розуміння показань (їх частини) і ґрунтуються на спеціальних знаннях в розумінні ст. 101 КПК України». Разом із тим, «якщо особа, яка дає показання, висловила думку або висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях у розумінні статті 101 КПК, а суд не визнав їх недопустимими доказами в порядку, передбаченому частиною другою статті 89 КПК, інша сторона має право допитати особу згідно з правилами допиту експерта» (ч. 7 ст. 95 КПК України) [1].

До непроцесуальних форм використання спеціальних знань у криміналістиці прийнято відносити «проведення ревізій, аудиторських перевірок та попереднього дослідження об'єктів, консультації спеціалістів» [3, с. 191]. Вказане твердження потребує певних уточнень. Зокрема, отримання консультацій на стадії досудового розслідування, дійсно, є непроцесуальною (організаційною) формою використання спеціальних знань. Утім, на стадії судового провадження отримання «усних консультацій або письмових роз'яснень спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань» під час дослідження доказів судом є процесуальною формою використання спеціальних знань, про що йдеться в ст. 360 КПК України [1]. Разом із тим проведення інвентаризацій, ревізій, аудиторських перевірок є організаційною формою використання спеціальних знань, у той як «витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок» (ст. 93 КПК України) [1] є процесуальною формою використання спеціальних знань. Щодо отримання висновків спеціаліста, то під час досудового слідства це є організаційною формою використання спеціальних знань, а під час дізнання – процесуальною.

Іншими словами, організаційні (непроцесуальні форми) використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів визначаються в нормативно-правових актах підзаконного характеру та спрямовані на організацію досудового розслідування. При цьому вони жодним чином не суперечать процесуальним формам використання спеціальних знань, вони виконують допоміжну функцію по відношенню до них і спрямовані на їх забезпечення. Проте існує тонка межа між процесуальними й організаційними формами використання спеціальних знань залежно від стадії кримінального провадження та форми досудового розслідування.

Отже, з наведеного помітно, що використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів є одним із способів оптимізації кримінального провадження та

забезпечення його ефективності. Форми використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів прийнято виокремлювати за таким критерієм як урегульованість кримінальним процесуальним законодавством. За вказаним критерієм розрізняють процесуальну та непроцесуальну форми використання спеціальних знань. Процесуальні форми використання спеціальних знань під час розслідування військових злочинів визначені в положеннях кримінального процесуального законодавства, а організаційні – в нормативно-правових актах підзаконного характеру та спрямовані на організацію досудового розслідування. Існує тонка межа між процесуальними й організаційними формами використання спеціальних знань залежно від стадії кримінального провадження та форми досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Мединська Л.В. Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Вип. 2 (5). С. 278–286.
3. Бишевец О.В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 187–193.

Наукове видання
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА,
ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції
(м. Харків, 14 червня 2019 року)

Відповідальні за випуск: А. Є. Голубов, М. В. Завальний

Комп'ютерне верстання: М. В. Завальний

Підписано до друку: 14.06.2019 р.

*Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 11,74. Обл.-вид. арк. 12,5.
Тираж 50 прим.*